

บทที่ 5

การเกษตรและความต้องการของเกษตรกร

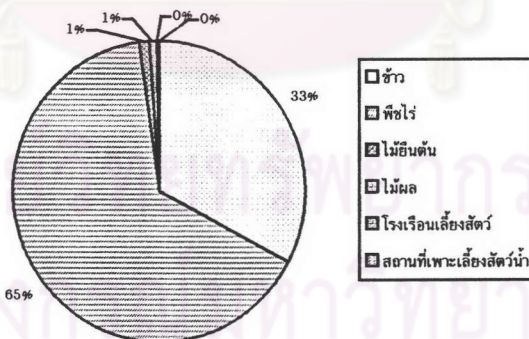
การศึกษาลักษณะการทำเกษตรและความต้องการของเกษตรกร ถือเป็นประเด็นที่มีความสำคัญยิ่งต่อการศึกษาครั้งนี้ เพื่อนำไปใช้เป็นพื้นฐานนำไปสู่การวิเคราะห์ในขั้นตอนต่าง ๆ นับตั้งแต่การอธิบายผลการศึกษาคือความต้องการของเกษตรกรเกี่ยวกับศูนย์บริการเกษตรในเรื่องของปัจจัยในการเลือกที่ตั้ง และรูปแบบการบริการของศูนย์บริการเกษตร และเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างเกษตรกรในแต่ละกลุ่ม เพื่อนำไปใช้ในการวิเคราะห์เพื่อกำหนดที่ตั้งศูนย์บริการในขั้นตอนต่อไป

5.1 การเกษตรของจังหวัดลพบุรี

การผลิตทางเกษตร สามารถพิจารณาได้จากขนาดพื้นที่ ประชากร การเพาะปลูกพืชที่สำคัญ แนวโน้มการผลิต การใช้เครื่องจักรกลการเกษตร การใช้ปุ๋ยและสารเคมี และสถานที่เก็บผลผลิต เพื่อแสดงลักษณะการเกษตรในพื้นที่ศึกษา มีรายละเอียดดังนี้

5.1.1 พื้นที่เกษตรกรรมในจังหวัดลพบุรี

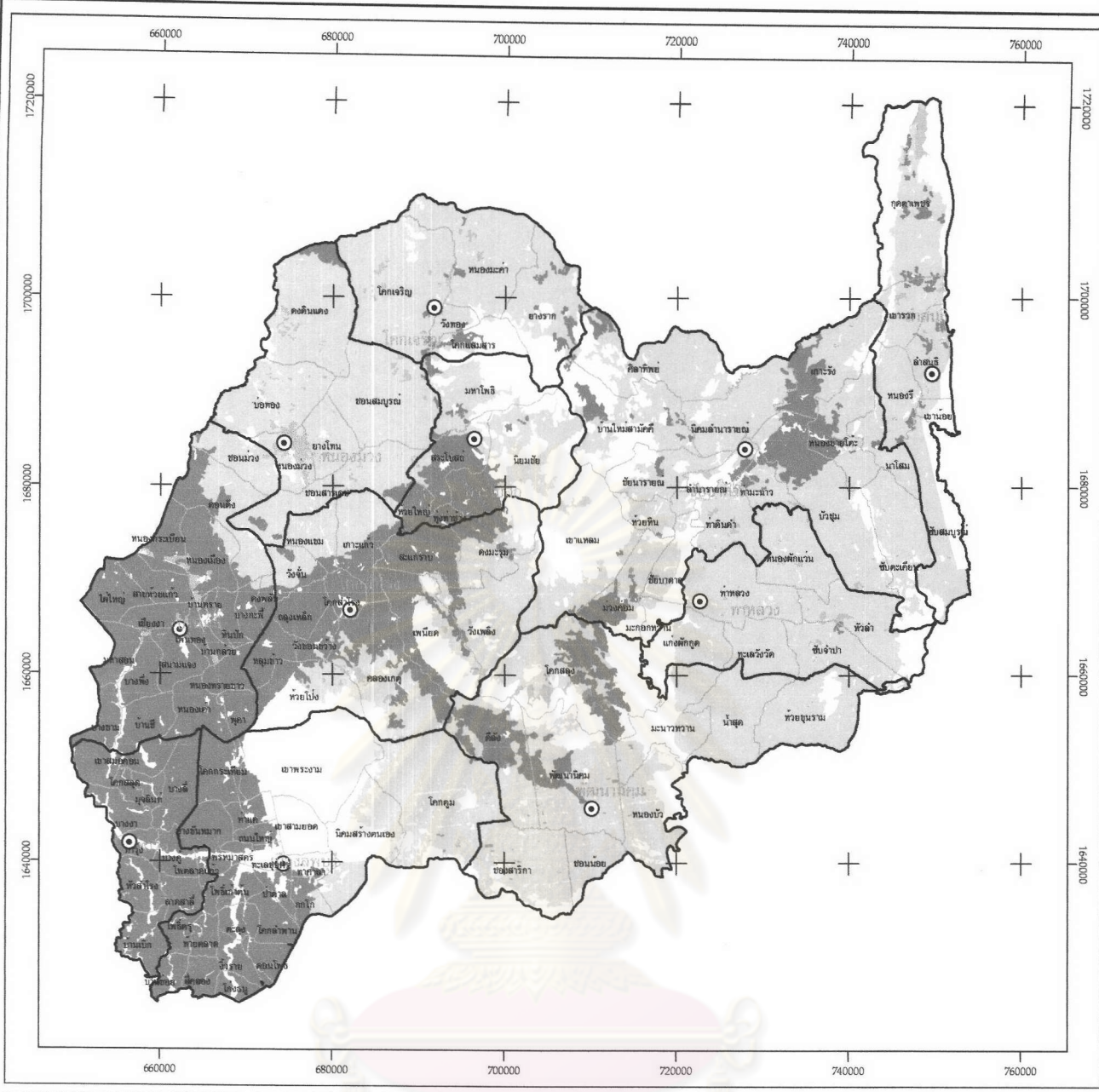
จากการคำนวณข้อมูลด้วยระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ของกรมพัฒนาที่ดิน พบว่า ในปี 2544 จังหวัดลพบุรีมีพื้นที่เกษตรกรรมทั้งสิ้น 6 ประเภท แบ่งเป็น นาข้าว พืชไร่ ไม้ยืนต้น ไม้ผล ทุ่งหญ้าและโรงเรือนเลี้ยงสัตว์ และสถานที่เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ รวมพื้นที่ทั้งสิ้น 4,637.29 ตร.กม. (ไม่รวม พื้นที่ในเขตตำบลนิคมสร้างตนเองและโคกตูม) ซึ่งมีรายละเอียดจำแนกตามประเภทดังนี้



แผนภูมิ 5.1 การใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อการเกษตร จำแนกตามประเภท จังหวัดลพบุรี

1) นาข้าว (Paddy Fields)

ข้าวเป็นพืชเศรษฐกิจสำคัญชนิดหนึ่งของจังหวัดลพบุรี นิยมปลูกในพื้นที่ราบลุ่ม และที่ราบระหว่างเนินเขา โดยในพื้นที่ราบลุ่มจะเป็นนาข้าวที่อยู่ในเขตชลประทาน ขณะที่นาข้าวที่เหลือนั้นเป็นนาหว่านที่อาศัยน้ำจากแหล่งน้ำธรรมชาติหรือน้ำฝนเพียงอย่างเดียว จากการแบ่งประเภทนาข้าวของกรมพัฒนาที่ดิน ประกอบด้วย นาร้าง นาดำ นาหว่าน และนาในเขตชลประทาน รวมพื้นที่ทั้งสิ้น 1,518.48 ตร.กม. แบ่งเป็น



แผนที่ 5.1	การใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อการเกษตร จำแนกตามประเภท จังหวัดลพบุรี ปี 2544
สัญลักษณ์ <div style="display: flex; flex-wrap: wrap;"> <div style="width: 50%;"> <ul style="list-style-type: none"> นาข้าว พืชไร่ ไม้ยืนต้น ไม้ผล โรงเรือนเลี้ยงสัตว์ สถานที่เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ </div> <div style="width: 50%;"> <ul style="list-style-type: none"> ขอบเขตอำเภอ ขอบเขตตำบล ที่ตั้งอำเภอบัว </div> </div>	วิทยานิพนธ์ : การกำหนดที่ตั้งศูนย์บริการเกษตรในพื้นที่เกษตร จังหวัดลพบุรี ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย <div style="display: flex; justify-content: space-between; align-items: center;"> <div style="text-align: center;"> 3 0 3 6 9 12 15 กม. </div> <div style="text-align: center;"> </div> </div> <div style="text-align: center; margin-top: 10px;"> </div>
ที่มา : กรมพัฒนาที่ดิน	

- นาข้าวในเขตชลประทาน จำนวน 626.56 ตร.กม. กระจายอยู่ในพื้นที่อำเภอบ้านหมี่ ทำวัง และเมืองลพบุรี จำนวน 251.43 216.68 และ 158.44 ตร.กม.ตามลำดับ
- นาข้าวที่ไม่ได้อยู่ในเขตชลประทาน จำนวน 891.92 ตร.กม. กระจายอยู่ในพื้นที่อำเภอโคกสำโรง บ้านหมี่ ชัยบาดาล พัฒนานิคม สระโบสถ์ และอำเภออื่นๆ จำนวนเล็กน้อย

ตาราง 5.1 พื้นที่นาข้าว รายอำเภอ จำแนกตามประเภท ปี 2544

อำเภอ	นาข้าวในเขตชลประทาน (ตร.กม.)	นาข้าวที่ไม่ได้อยู่ ในเขตชลประทาน (ตร.กม.)
เมืองลพบุรี	158.44	111.47
บ้านหมี่	251.43	164.51
ชัยบาดาล	0.00	108.99
โคกสำโรง	0.00	292.00
พัฒนานิคม	0.00	89.61
ทำวัง	216.68	0.00
ท่าหลวง	0.00	0.53
สระโบสถ์	0.00	85.13
โคกเจริญ	0.00	13.08
ลำสนธิ	0.00	12.21
หนองม่วง	0.00	14.40
จังหวัดลพบุรี	626.56	891.92

ที่มา : จากการคำนวณฐานข้อมูลการใช้ประโยชน์ที่ดิน กรมพัฒนาที่ดิน พ.ศ.2544

เมื่อพิจารณาการกระจายตัวในระดับตำบล พบว่า พื้นที่นาข้าวส่วนใหญ่กระจายตัวในอำเภอบ้านหมี่ ทำวัง เมืองลพบุรี โคกสำโรง และพัฒนานิคม ดังตารางสรุป

ตาราง 5.2 พื้นที่นาข้าว จำแนกตามประเภทมากที่สุด 5 อันดับ ปี 2544

ประเภท	ตำบล
นาข้าวในเขตชลประทาน	ต.คลองเกตุ ต.สะแกราบ อ.โคกสำโรง ต.หนองเมือง อ.บ้านหมี่ ต.ดิลิ่ง ต.โคกสูง อ.พัฒนานิคม
นาข้าวที่ไม่ได้อยู่ในเขตชลประทาน	ต.บางลี่ ต.เขาสมอคอน อ.ทำวัง ต.หนองเต่า ต.ไผ่ใหญ่ อ.บ้านหมี่ ต.บางชันหมาก อ.เมืองลพบุรี
นาข้าวทั้งหมด	ต.บางลี่ อ.ทำวัง ต.หนองเมือง อ.บ้านหมี่ ต.เขาสมอคอน อ.ทำวัง ต.หนองเมือง อ.บ้านหมี่ ต.โคกกระเทียม อ.เมืองลพบุรี และ ต.หนองเต่า อ.บ้านหมี่

ที่มา : จากการวิเคราะห์

2) พืชไร่

เป็นพืชเศรษฐกิจสำคัญมากที่สุดเมื่อพิจารณาจากการใช้ประโยชน์ที่ดิน การปลูกพืชไร่นิยมทำในบริเวณที่เป็นที่ราบลุ่มเนินเขาทางตะวันออกและด้านเหนือของจังหวัด พืชไร่ที่สำคัญที่ปลูกเป็นจำนวนมาก ได้แก่ อ้อย และข้าวโพด ซึ่งเกษตรกรนิยมปลูกเป็นพืชหลัก ขณะที่

พืชรองที่ปลูกหลังจากการเก็บเกี่ยวพืชหลักแล้ว โดยมากเป็นข้าวฟ่าง ทานตะวัน และพืชชนิดอื่น ๆ จากการพิจารณาการใช้ประโยชน์ที่ดินของจังหวัดลพบุรี พบว่า จังหวัดลพบุรีมีพื้นที่เพาะปลูกพืชไร่ทั้งสิ้น 4 ประเภท ได้แก่ พืชไร่ผสม ข้าวโพด อ้อย และมันสำปะหลัง รวมพื้นที่ 3,021.70 ตร.กม. โดยเป็นพื้นที่ปลูกข้าวโพดมากที่สุด จำนวน 2,165.34 ตร.กม. (ร้อยละ 71.66) รองลงมาคือ พื้นที่ปลูกอ้อย มันสำปะหลัง และน้อยที่สุด คือ พืชผสม จำนวน 792.24 45.32 และ 18.79 ตร.กม. คิดเป็นร้อยละ 26.22 1.50 และ 0.62 ตามลำดับ ซึ่งเมื่อพิจารณาเฉพาะการปลูกพืชหลัก คือ ข้าวโพด และอ้อย พบว่า พื้นที่ปลูกพืชทั้ง 2 ชนิดส่วนใหญ่กระจายอยู่ในพื้นที่อำเภอชัยบาดาล พัฒนานิคม โคกเจริญ หนองม่วง และโคกเจริญ โดยที่มีการปลูกข้าวโพดในสัดส่วนที่มากกว่า ยกเว้น อำเภอท่าหลวงที่มีพื้นที่ปลูกอ้อยมากกว่า

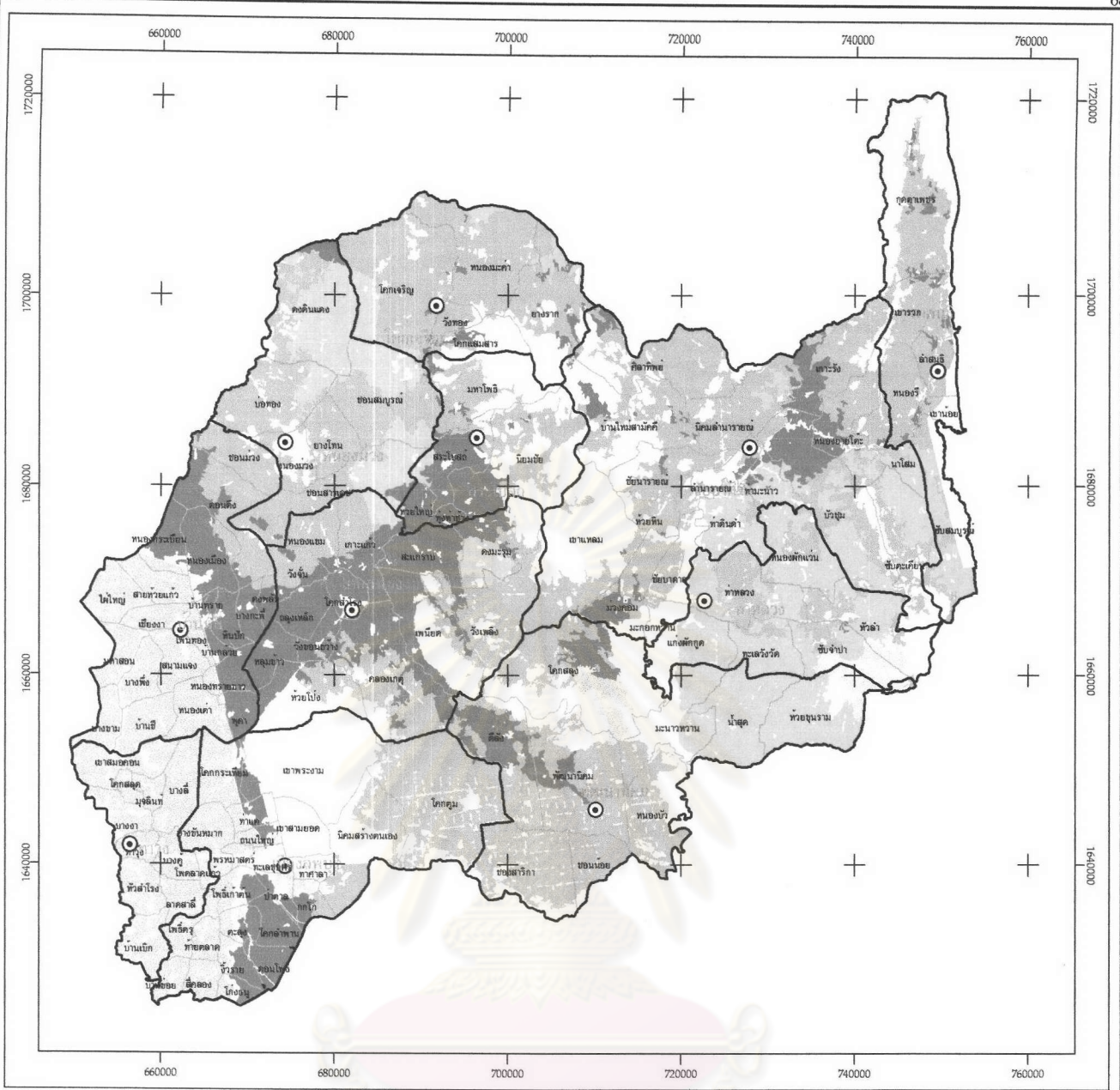
สำหรับพื้นที่ปลูกพืชไร่ในระดับอำเภอนั้น พบว่า อำเภอที่มีพื้นที่ปลูกข้าวโพดมากที่สุด คือ อำเภอชัยบาดาล (ร้อยละ 23.73 ของพื้นที่ปลูกข้าวโพดทั้งหมด) รองลงมาคือ อำเภอพัฒนานิคม โคกเจริญ และหนองม่วง (ร้อยละ 17.49 13.84 และ 11.81) สำหรับอำเภอที่มีพื้นที่ปลูกอ้อยมากที่สุด คือ อำเภอท่าหลวง (ร้อยละ 26.60 ของพื้นที่ปลูกอ้อยทั้งหมด) รองลงมาคือ อำเภอหนองม่วง ชัยบาดาล พัฒนานิคม (ร้อยละ 21.61 20.68 และ 17.67)

ตาราง 5.3 พื้นที่ปลูกพืชไร่ รายอำเภอ จำแนกตามประเภท ปี 2544

อำเภอ	รวมพื้นที่ (ตร.กม.)	พืชผสม (ตร.กม.)	ข้าวโพด (ตร.กม.)	อ้อย (ตร.กม.)	มันสำปะหลัง (ตร.กม.)
เมืองลพบุรี	6.55	0.00	6.55	0.00	0.00
บ้านหมี่	95.84	0.00	95.84	0.00	0.00
ชัยบาดาล	677.66	0.00	513.86	163.8	0.00
โคกสำโรง	274.04	0.00	249.47	24.57	0.00
พัฒนานิคม	552.65	17.77	378.74	139.98	16.17
ท่าม่วง	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
ท่าหลวง	331.94	0.00	92.34	210.74	28.86
สระโบสถ์	97.15	1.02	89.06	7.06	0.00
โคกเจริญ	336.57	0.00	299.71	36.86	0.00
ลำสนธิ	222.29	0.00	183.98	38.01	0.29
หนองม่วง	427.01	0.00	255.79	171.22	0.00
จังหวัดลพบุรี	3,021.70	18.79	2,165.34	792.24	45.32

ที่มา : จากการคำนวณฐานข้อมูลการใช้ประโยชน์ที่ดิน กรมพัฒนาที่ดิน พ.ศ.2544

เมื่อพิจารณาการกระจายตัวของพื้นที่ปลูกพืชไร่หลักทั้ง 2 ชนิดในระดับตำบล พบว่า ส่วนใหญ่เกษตรกรทำการเพาะปลูกกระจายกันไปในพื้นที่อำเภอโคกเจริญ หนองม่วง พัฒนานิคม ท่าหลวง และชัยบาดาล เนื่องจากในบริเวณเหล่านี้มีความเหมาะสมต่อการปลูกพืชไร่ในด้านของสภาพพื้นที่ที่เป็นที่ราบสลับเนินเขา สภาพดิน และน้ำ ทำให้เกษตรกรเหล่านี้เลือกที่จะทำการปลูกอ้อยและข้าวโพดเป็นจำนวนมาก



แผนที่ 5.2	พื้นที่เพาะปลูกพืชเศรษฐกิจสำคัญของจังหวัดชลบุรี ปี 2544
สัญลักษณ์	<div style="display: flex; justify-content: space-between;"> <div style="width: 45%;"> <p> นาข้าว</p> <p> นาข้าว (ชลประทาน)</p> <p> ข้าวโพด</p> <p> อ้อย</p> <p> มันสำปะหลัง</p> <p> พืชไร่ผสม</p> </div> <div style="width: 45%;"> <p> ขอบเขตอำเภอ</p> <p> ขอบเขตตำบล</p> <p> ที่ตั้งอำเภอ</p> </div> </div>
<p>วิทยานิพนธ์ : การกำหนดที่ตั้งศูนย์บริการเกษตรกรในพื้นที่เกษตรจังหวัดชลบุรี</p>	
<p>ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย</p>	
<div style="display: flex; justify-content: space-between; align-items: center;"> <div style="width: 60%;"> <p>3 0 3 6 9 12 15 กม.</p> </div> <div style="width: 35%; text-align: center;"> </div> </div>	
<p>ที่มา : กรมพัฒนาที่ดิน</p>	

ตาราง 5.4 พื้นที่ปลูกพืชไร่ จำแนกตามประเภทมากที่สุด 5 อันดับ ปี 2544

ประเภท	ตำบล
ข้าวโพด	ต.โคกเจริญ ต.หนองมะค่า อ.โคกเจริญ ต.พัฒนานิคม อ.พัฒนานิคม ต.ศิลาทิพย์ อ.ชัยบาดาล และ ต.ช่องสาริกา อ.พัฒนานิคม
อ้อย	ต.น้ำสุต อ.ท่าหลวง ต.ดงดินแดง อ.หนองม่วง ต.ห้วยขุนราม อ.พัฒนานิคม ต.ขอนแก่นบุรีรัมย์ อ.หนองม่วง และ ต.หนองผักแว่น อ.ท่าหลวง

ที่มา : จากการวิเคราะห์

3) ไม้ยืนต้น

จากการพิจารณาการใช้ประโยชน์ที่ดินของจังหวัดลพบุรี พบว่า จังหวัดลพบุรี มีพื้นที่ปลูกไม้ยืนต้นเพียง 50.91 ตร.กม.เท่านั้น เป็นการปลูกไม้ยืนต้น 4 ประเภท ได้แก่ ไม้ยืนต้นผสม ยูคาลิปตัส สัก และสนประดิพัทธ์ พบในบริเวณที่เป็นที่ราบสลับเนินเขาหรือภูเขาเช่นกัน จากการสำรวจภาคสนาม พบว่า ในบริเวณอำเภอโคกเจริญมีบางส่วนเป็นการปลูกเชิงพาณิชย์ เช่น ไร่สักทอง

ตาราง 5.5 พื้นที่ปลูกไม้ยืนต้น รายอำเภอ จำแนกตามประเภท ปี 2544

อำเภอ	ไม้ยืนต้น (ตร.กม.)
เมืองลพบุรี	0.00
บ้านหมี่	0.22
ชัยบาดาล	5.41
โคกสำโรง	6.86
พัฒนานิคม	9.33
ท่าม่วง	0.00
ท่าหลวง	4.43
สระโบสถ์	0.33
โคกเจริญ	4.67
ลำสนธิ	10.64
หนองม่วง	9.03
จังหวัดลพบุรี	50.91

ที่มา : จากการคำนวณฐานข้อมูลการใช้ประโยชน์ที่ดิน กรมพัฒนาที่ดิน พ.ศ.2544

เมื่อพิจารณาการกระจายตัวในระดับตำบล พบว่าพื้นที่ปลูกไม้ยืนต้นส่วนใหญ่กระจายตัวทั่วไปในอำเภอพัฒนานิคม ลำสนธิ โคกสำโรง โคกเจริญ และหนองม่วงดังตารางสรุป

ตาราง 5.6 พื้นที่ปลูกไม้ยืนต้น จำแนกตามประเภทมากที่สุด 5 อันดับ ปี 2544

ประเภท	ตำบล
ไม้ยืนต้น	ต.โคกสูง อ.พัฒนานิคม ต.กุดตาเพชร อ.ลำสนธิ ต.คลองเกตุ อ.โคกสำโรง ต.โคกเจริญ อ.โคกเจริญ และ ต.บ่อทอง อ.หนองม่วง

ที่มา : จากการวิเคราะห์

4) ไม้ผล

พืชจำพวกไม้ผลเป็นพืชที่มีการเพาะปลูกบ้างเพียงเล็กน้อยในพื้นที่ศึกษา เนื่องจากในบริเวณนี้ไม่ใช่แหล่งผลิตไม้ผลที่สำคัญอย่างเช่นภาคตะวันออก แต่อย่างไรก็ดี จากการพิจารณาการใช้ประโยชน์ที่ดินของจังหวัดลพบุรี พบว่า จังหวัดลพบุรีมีพื้นที่ปลูกไม้ผลเพียง 36.54 ตร.กม. เท่านั้น เป็นการปลูกไม้ยืนผล 5 ประเภท ได้แก่ ไม้ผลผสม ส้ม มะพร้าว มะม่วง และมะขาม

ตาราง 5.7 พื้นที่ปลูกไม้ผล รายอำเภอ จำแนกตามประเภท ปี 2544

อำเภอ	ไม้ผล (ตร.กม.)
เมืองลพบุรี	0.13
บ้านหมี่	11.21
ชัยบาดาล	2.08
โคกสำโรง	0.26
พัฒนานิคม	0.48
ท่าเรือ	0.00
ท่าหลวง	2.27
สระโบสถ์	0.19
โคกเจริญ	0.86
ลำสนธิ	2.04
หนองม่วง	17.03
จังหวัดลพบุรี	36.54

ที่มา : จากการคำนวณฐานข้อมูลการใช้ประโยชน์ที่ดิน กรมพัฒนาที่ดิน พ.ศ.2544

เมื่อพิจารณาการกระจายตัวในระดับตำบล พบว่า พื้นที่ปลูกไม้ผลส่วนใหญ่จะกระจายตัวทั่วไปในพื้นที่ต่าง ๆ ของจังหวัด ดังตารางสรุป

ตาราง 5.8 พื้นที่ปลูกไม้ผล จำแนกตามประเภทมากที่สุด 5 อันดับ ปี 2544

ประเภท	ตำบล
ไม้ผล	ต.หนองม่วง อ.หนองม่วง ต.หนองเมือง ต.หนองกระเบียน อ.บ้านหมี่ ต.ยางโตนและต.บ่อทอง อ.หนองม่วง

ที่มา : จากการวิเคราะห์

5) หุ่หญ้าเลี้ยงสัตว์และโรงเรือนเลี้ยงสัตว์

จากการพิจารณาการใช้ประโยชน์ที่ดินของจังหวัดลพบุรี พบว่า จังหวัดลพบุรีมีพื้นที่เกษตรกรรมประเภทหุ่หญ้าเลี้ยงสัตว์และโรงเรือนเลี้ยงสัตว์เพียง 8.61 ตร.กม. เท่านั้น เฉพาะการใช้ที่ดินประเภทโรงเรือนเลี้ยงสัตว์เท่านั้น คือ โรงเรือนเลี้ยงสัตว์ปีก และโรงเรือนเลี้ยงสุกร โดยที่พบมากที่สุดเป็นการเลี้ยงสัตว์ปีก ประเภทไก่เนื้อ ซึ่งเริ่มมีการแพร่หลายมากขึ้นในพื้นที่ศึกษา ซึ่งการเลี้ยงไก่เนื้อมีความสัมพันธ์กับอุตสาหกรรมเกี่ยวเนื่องในท้องถิ่นที่มีการขยายตัวมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นโรงงานเชือดไก่ โรงงานอาหารสัตว์ที่เป็นตลาดรับซื้อผลผลิตได้เป็นอย่างดี

ตาราง 5.9 พื้นที่โรงเรือนเลี้ยงสัตว์ รายอำเภอ จำแนกตามประเภท ปี 2544

อำเภอ	โรงเรือนเลี้ยงสัตว์ (ตร.กม.)
ชัยบาดาล	1.13
โคกสำโรง	1.65
พัฒนานิคม	5.83
จังหวัดลพบุรี	8.61

หมายเหตุ : อำเภออื่นๆ ไม่มีพื้นที่ทุ่งหญ้าเลี้ยงสัตว์และโรงเรือนเลี้ยงสัตว์

ที่มา : จากการคำนวณฐานข้อมูลการใช้ประโยชน์ที่ดิน กรมพัฒนาที่ดิน พ.ศ.2544

เมื่อพิจารณาการกระจายตัวในระดับตำบล พบว่า พื้นที่ทุ่งหญ้าเลี้ยงสัตว์และโรงเรือนเลี้ยง ส่วนใหญ่จะกระจายตัวทั่วไปในอำเภอพัฒนานิคม โคกสำโรง และชัยบาดาล ดังตารางสรุป

ตาราง 5.10 พื้นที่โรงเรือนเลี้ยง จำแนกตามประเภทมากที่สุด 5 อันดับ ปี 2544

ประเภท	ตำบล
โรงเรือนเลี้ยง	ต.โคกสูง ต.ช่องสำโรง ต.พัฒนานิคม อ.พัฒนานิคม ต.คลองเกตุ อ.โคกสำโรง ต.ชัยบาดาล อ.ชัยบาดาล

ที่มา : จากการวิเคราะห์

6) สถานที่เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ จากการพิจารณาการใช้ประโยชน์ที่ดินของจังหวัดลพบุรี พบว่า จังหวัดลพบุรีมีพื้นที่เกษตรกรรมประเภทสถานที่เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ เพียง 1.05 ตร.กม.เท่านั้น เป็นประเภทสถานที่เพาะเลี้ยงปลา

ตาราง 5.11 พื้นที่สถานที่เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ โรงเรือนเลี้ยงสัตว์ จำแนกตามประเภท ปี 2544

อำเภอ	สถานที่เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ (ตร.กม.)
เมืองลพบุรี	0.30
บ้านหมี่	0.40
พัฒนานิคม	0.35
จังหวัดลพบุรี	1.05

หมายเหตุ : อำเภออื่นๆ ไม่มีพื้นที่ทุ่งหญ้าเลี้ยงสัตว์และโรงเรือนเลี้ยงสัตว์

ที่มา : จากการคำนวณฐานข้อมูลการใช้ประโยชน์ที่ดิน กรมพัฒนาที่ดิน พ.ศ.2544

เมื่อพิจารณาการกระจายตัวในระดับตำบล พบว่า พื้นที่ของสถานที่เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ ส่วนใหญ่กระจายตัวทั่วไปในอำเภอพัฒนานิคม เมืองลพบุรี และบ้านหมี่ดังตารางสรุป

ตาราง 5.12 พื้นที่ของสถานที่เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ จำแนกตามประเภททั้ง 4 อันดับ ปี 2544

ประเภท	ตำบล
สถานที่เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ	ต.ติลิ่ง อ.พัฒนานิคม ต.ท้ายตลาด อ.เมืองลพบุรี ต.สายห้วยแก้ว ต.หนองกระเบียน อ.บ้านหมี่

ที่มา : จากการวิเคราะห์

5.1.2 คริวเรือนเกษตรในจังหวัดลพบุรี

ประชากรในภาคเกษตรกรรมสามารถพิจารณาได้จากจำนวนคริวเรือนเกษตร ซึ่งเป็นตัวแปรสำคัญตัวหนึ่งสะท้อนให้เห็นถึงการขนาดและการกระจายตัวของเกษตรกรของแต่ละตำบลในพื้นที่ศึกษา ซึ่งในปี 2544 จังหวัดลพบุรีมีคริวเรือนเกษตรทั้งสิ้น 60,632 คริวเรือน (ข้อมูล กชช2.ค.) เมื่อพิจารณาขนาดคริวเรือนเกษตรในระดับอำเภอ พบว่า อำเภอที่จำนวนคริวเรือนเกษตรมากที่สุด คือ อำเภอชัยบาดาล จำนวน 9,431 คริวเรือน รองลงมาคือ อำเภอโคกสำโรง บ้านหมี่ และเมืองลพบุรี มีจำนวน 8,894 7,349 และ 6,416 คริวเรือนตามลำดับ ส่วนอำเภอที่มีจำนวนคริวเรือนเกษตรน้อยที่สุด คือ อำเภอสระโบสถ์ จำนวน 2,635 คริวเรือน

ตาราง 5.13 คริวเรือนเกษตรรายตำบล จังหวัดลพบุรี ปี 2544

อำเภอ	คริวเรือนเกษตร (คน)
เมืองลพบุรี	6,416
บ้านหมี่	7,349
ชัยบาดาล	9,431
โคกสำโรง	8,894
พัฒนานิคม	6,985
ท่าเรือ	5,337
ท่าหลวง	3,934
สระโบสถ์	2,635
โคกเจริญ	3,250
ลำสนธิ	3,431
หนองม่วง	2,970
จังหวัดลพบุรี	60,632

ที่มา : ข้อมูล กชช2 ค. พ.ศ.2544

ส่วนขนาดคริวเรือนเกษตรในระดับตำบล เมื่อพิจารณาจาก 5 อันดับแรก พบว่า คริวเรือนเกษตรส่วนใหญ่กระจายอยู่ในอำเภอชัยบาดาล โคกสำโรง พัฒนานิคม และโคกเจริญ ซึ่งตำบลเหล่านี้เป็นบริเวณที่มีการเพาะปลูกพืชไร่และเป็นตำบลที่มีเนื้อที่ขนาดใหญ่ ทำให้มีเกษตรกรอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก

ตาราง 5.14 คริวเรือนเกษตรรายตำบล ปี 2544 มากที่สุด 5 อันดับ

	ตำบล
คริวเรือนเกษตร	ต.บัวชุม อ.ชัยบาดาล ต.วังเพลิง อ.โคกสำโรง ต.ช่องสาริกา ต.ห้วยขุนราม อ.พัฒนานิคม และ ต.ยางราก อ.โคกเจริญ

ที่มา : จากการวิเคราะห์

จากข้อมูลขนาดคริวเรือนเกษตร รายตำบล สามารถจัดขนาดคริวเรือนเกษตรเป็นกลุ่ม ได้เป็น 4 กลุ่ม คือ

กลุ่มที่ 1 ขนาดคริวเรือนเกษตร 0-300 คริวเรือน มีจำนวน 28 ตำบล โดยมีคริวเรือนเกษตรรวมกัน 5,364 คริวเรือน คิดเป็นร้อยละ 8.85 ของคริวเรือนเกษตรทั้งหมด ซึ่งตำบล

ทั้งหมดส่วนใหญ่เป็นตำบลที่มีเนื้อที่ไม่มากนัก หรือเป็นตำบลมีลักษณะความเป็นเมือง อยู่ใกล้ชุมชนเมืองของแต่ละอำเภอ เช่น ต.ทะเลชุบศร เชียงกา ลำนารายณ์ ท่าวุ้ง และหนองม่วง เป็นต้น

อำเภอ	ตำบล
เมืองลพบุรี	ทะเลชุบศร กกโก ทาแค ท่าศาลา บ้านข่อย ป่าตาล พรหมมาสเตอร์ สีคลอง ถนนใหญ่
บ้านหมี่	เชียงกา ดงพลับ บางกะพี บางขาม บ้านกล้วย บ้านทราย โพนทอง หนองทรายขาว หินปัก
ชัยบาดาล	ลำนารายณ์ มะกอกหวาน ชัยนารายณ์ ห้วยหิน
ท่าวุ้ง	ท่าวุ้ง โคกสลุด ลาดสาสี
ท่าหลวง	ทะเลวังวัด ห้วยใหญ่
หนองม่วง	หนองม่วง

กลุ่มที่ 2 ขนาดครัวเรือนเกษตร 301-700 ครัวเรือน มีจำนวน 68 ตำบล มีครัวเรือนเกษตรรวมกัน 32,440 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 53.50 ของครัวเรือนเกษตรทั้งหมด

อำเภอ	ตำบล
เมืองลพบุรี	โก่งธนู เขาพระงาม เขาสามยอด โคกกระเทียม โคกลำพาน จักราย ดอนโพธิ์ ตะลุง ท้ายตลาด บางชันหมาก โพธิ์ตรุ โพธิ์เก้าต้น
บ้านหมี่	ดอนดึง บางพึ่ง บ้านชี ไร่ใหญ่ พุคา มหาสอน สยามแจ่ง สายห้วยแก้ว หนองเต่า หนองเมือง ขอนม่วง หนองกระเปียน
ชัยบาดาล	ชัยบาดาล ม่วงค่อม หนองยายโต๊ะ ท่ามะนาว ชับตะเคียน นาโสม บ้านใหม่สามัคคี นิคมลำนารายณ์ เขาแหลม
โคกลำไ้	โคกลำไ้ เกาะแก้ว ถลุงเหล็ก หลุมข้าว ดงมะรุ้ม วังซอนขวาง วังจัน หนองแหม 8
พัฒนานิคม	ดีลัง มะนาวหวาน หนองบัว ขอนน้อย
ท่าวุ้ง	เขาสมอคอน บางคู้ บางกา บางลี โพธิ์ตลาดแก้ว มุงลินท์
ท่าหลวง	แก่งผักกูด ชับจำปา
สระโบสถ์	สระโบสถ์ ทุ่งท่าช้าง
โคกเจริญ	หนองมะค่า วังทอง โคกแสมสาร
ลำสนธิ	ลำสนธิ หนองรี ชับสมบูรณ์ เขารวก เขาน้อย
หนองม่วง	ขอนแก่น ชอนสมบูรณ์ บ่อทอง ดงดินแดง ยางโตน

กลุ่มที่ 3 มีขนาดครัวเรือนเกษตร 700-1,000 ครัวเรือน มีจำนวน 15 ตำบล มีครัวเรือนเกษตรรวมกัน 12,521 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 26.65 ของครัวเรือนเกษตรทั้งหมด

อำเภอ	ตำบล	อำเภอ	ตำบล
ชัยบาดาล	ศิลาทิพย์ เกาะรัง ท่าดินดำ	ท่าหลวง	หนองผักแว่น หัวลำ
โคกลำไ้	เพนียด สะแกราบ ห้วยโป่ง	สระโบสถ์	นิยมชัย มหาโพธิ์
พัฒนานิคม	โคกสูง น้ำสุต	โคกเจริญ	โคกเจริญ
ท่าวุ้ง	บ้านเบิก หัวลำไ้		

กลุ่มที่ 4 มีขนาดครัวเรือนเกษตร 1,000 ครัวเรือนขึ้นไป มีจำนวน 15 ตำบล มีครัวเรือนเกษตรรวมกัน 10,307 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 17.00 ของครัวเรือนเกษตรทั้งหมด

อำเภอ	ตำบล	อำเภอ	ตำบล
ชัยบาดาล	บัวชุม	ท่าหลวง	ท่าหลวง
โคกลำไ้	คลองเกตุ วังเพลิง	โคกเจริญ	ยางราก
พัฒนานิคม	ช่องสาริกา พัฒนานิคม ห้วยขุนราม	ลำสนธิ	กุดตาเพชร

5.1.3 ลักษณะการเพาะปลูกพืชที่สำคัญในพื้นที่ศึกษา

จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างเกษตรกรในพื้นที่ศึกษานั้น ได้นำมาสรุปรวมเพื่ออภิปรายลักษณะการเพาะปลูกพืชแต่ละชนิด ได้ดังนี้

1) ข้าว

การทำนาในพื้นที่ศึกษามีทั้งการปลูกข้าวนาปีและนาปรัง ซึ่งมีความแตกต่างกันไปตามแหล่งน้ำที่ใช้ในการทำเกษตร โดยที่ในพื้นที่ชลประทานหรือบริเวณที่มีแหล่งน้ำธรรมชาติสมบูรณ์ เช่น บริเวณอำเภอกำแพงแสน บ้านหมี่ และเมืองลพบุรี ที่มีการทำนา 2 ครั้งขึ้นไป ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความเหมาะสมของสภาพอากาศในแต่ละปีด้วย ขณะที่บริเวณอื่นๆ จะเป็นการทำนาที่อาศัยน้ำฝนในการเพาะปลูกเป็นสำคัญ ทำให้สามารถเพาะปลูกได้ประมาณ 1 ครั้งต่อปีเท่านั้น ซึ่งลักษณะการเพาะปลูกเป็นเพื่อการบริโภคและจำหน่าย โดยมีผู้มารับซื้อผลผลิตถึงไร่นา ถ้าเป็นการทำการเพาะปลูกเพื่อการบริโภคเพียงอย่างเดียวจะมีพื้นที่เพาะปลูกไม่มากนักและส่วนใหญ่ใช้แรงงานในครอบครัว แต่สำหรับการเพาะปลูกขนาดใหญ่เป็นทั้งการบริโภคและจำหน่ายนั้น มีการจ้างแรงงานและใช้เครื่องจักรกลช่วยในการเพาะปลูกและเก็บเกี่ยวผลผลิต สำหรับการจ้างแรงงานสัตว์ในการทำนา นั้น จากการสังเกต พบว่าแทบจะไม่ปรากฏการใช้แรงงานสัตว์ เช่น วัว ควาย ในการทำนaley

ลักษณะการผลิตข้าวนาปีในจังหวัดลพบุรี

จากข้อมูลของสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร การผลิตข้าวนาปีทั้งหมดในจังหวัดลพบุรีเป็นข้าวจ้าว ส่วนใหญ่มีพื้นที่เพาะปลูกในช่วง 10-40 ไร่ มีสัดส่วนพื้นที่เพาะปลูกในเขตชลประทานร้อยละ 45.20 ของพื้นที่เพาะปลูกทั้งหมด ส่วนอีกร้อยละ 54.80 อยู่นอกเขตชลประทาน โดยมีค่าเฉลี่ยพื้นที่เพาะปลูกเท่ากับ 27.22 ไร่ ซึ่งเทียบแล้วเป็นขนาดการผลิตที่ใหญ่กว่าค่าเฉลี่ยของภาคกลาง (21.10 ไร่) และของทั้งประเทศ (15.45 ไร่)

ลักษณะการผลิตข้าวนาปรังในจังหวัดลพบุรี

จากข้อมูลของสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร การผลิตข้าวนาปรังทั้งหมดในจังหวัดลพบุรีเป็นข้าวจ้าว ส่วนใหญ่มีพื้นที่เพาะปลูกในช่วง 10-40 ไร่ มีสัดส่วนพื้นที่เพาะปลูกในเขตชลประทานร้อยละ 97.63 ของพื้นที่เพาะปลูกทั้งหมด มีเพียงร้อยละ 2.37 เท่านั้นที่อยู่นอกเขตชลประทาน แต่มีพื้นที่เพาะปลูกเฉลี่ยน้อยกว่าข้าวนาปีเล็กน้อย คือ มีค่าเฉลี่ยพื้นที่เพาะปลูกเท่ากับ 19.88 ไร่ ซึ่งเทียบแล้วเป็นขนาดการผลิตที่น้อยกว่าค่าเฉลี่ยของภาคกลาง (22.96 ไร่) แต่สูงกว่าของทั้งประเทศ (19.53 ไร่) เล็กน้อย

2) ข้าวโพด

ส่วนใหญ่เป็นการเพาะปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ แหล่งผลิตที่สำคัญของจังหวัดลพบุรี กระจายอยู่ในพื้นที่พัฒนานิคม ชัยบาดาล หนองม่วง โคกเจริญ และลำสนธิ การปลูกส่วนใหญ่อาศัยน้ำฝนเพียงอย่างเดียว เนื่องจากพื้นที่เพาะปลูกส่วนใหญ่ไม่ได้อยู่ในเขตชลประทานและการใช้แหล่งน้ำธรรมชาติ เช่น แม่น้ำ คลอง มีบ้างเพียงเล็กน้อย และส่วนมากนิยมปลูกเพียง 1 รุ่น ในขณะที่การเพาะปลูกรุ่นที่ 2 เป็นการปลูกพืชไร่รุ่นอื่นๆ เช่น ข้าวฟ่าง ทานตะวัน และพืชตระกูลถั่ว ซึ่งเป็นลักษณะการเพาะปลูกเป็นการจำหน่ายเพียงอย่างเดียว โดยมีทั้งการรับจ้างบริษัทหรือโรงงานทำการเพาะปลูก หรือชาวไร่เป็นผู้จัดการขายเอง การขนส่งผลผลิตส่วนใหญ่จะมีผู้มารับซื้อถึงไร่

ลักษณะการผลิตข้าวโพดในจังหวัดลพบุรี

จากการศึกษาในโครงการภาวะเศรษฐกิจสังคม เศรษฐกิจการผลิตและการตลาดพืช และสัตว์ในจังหวัดลพบุรี ของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ พบว่า เกษตรกรผู้ปลูกข้าวโพดทุกรายมีการใช้ปุ๋ยเคมีในการทำข้าวโพด โดยปริมาณการใช้ปุ๋ยเฉลี่ยเท่ากับ 29.89 กก./ไร่ และนอกจากการใช้ปุ๋ยเคมีแล้วเกษตรกรมีการใช้ปุ๋ยคอกรวมด้วย เฉลี่ยเท่ากับ 23.17 กก./ไร่ สำหรับเมล็ดพันธุ์ที่ใช้ของเกษตรกรส่วนใหญ่ใช้พันธุ์ผสมเดี่ยวคิดเป็นร้อยละ 94.29 และร้อยละ 5.71 ใช้พันธุ์โพโอเนียร์ ส่วนปริมาณเมล็ดพันธุ์ที่ใช้เฉลี่ยต่อไร่เท่ากับ 2.69 กก./ไร่

3) อ้อย

ในปัจจุบันเกษตรกรนิยมปลูกอ้อยกันมากขึ้น เนื่องจากมีราคาดี และต้องการการเอาใจใส่น้อยกว่าการเพาะปลูกพืชชนิดอื่น ส่วนมากเป็นการเพาะปลูกอ้อยโรงงาน โดยส่งขายให้กับโรงงานน้ำตาลในพื้นที่ศึกษาและจังหวัดใกล้เคียง การซื้อขายเป็นในลักษณะของโควตาน้ำตาลกับโรงงาน เกษตรกรที่ได้โควตาน้ำตาลจะต้องส่งมอบผลผลิตให้กับโรงงาน ขณะที่เกษตรกรอื่น ๆ ที่ไม่ได้รับโควตาที่ส่วนใหญ่เป็นเกษตรกรรายย่อยนั้น จะนำมาฝากขายกับเกษตรกรรายใหญ่ที่มีโควตากับโรงงานอยู่ การเพาะปลูกอ้อยส่วนใหญ่เป็นการเพาะปลูกที่มีการใช้พื้นที่มาก ด้วยเหตุนี้จำเป็นต้องมีการจ้างแรงงานในการเพาะปลูก ตั้งแต่การจ้างปลูก และเก็บเกี่ยว การจ้างแรงงานเป็นการจ้างแรงงานจากต่างถิ่นมากกว่าในพื้นที่เอง ส่วนใหญ่เป็นแรงงานจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือ สำหรับการใช้เครื่องจักรกลจะมีบ้างในช่วงของการเริ่มต้นปลูก คือ การเตรียมดิน และการปลูก

ลักษณะการผลิตอ้อยในจังหวัดลพบุรี

จากการสำรวจภาคสนามและสัมภาษณ์เกษตรกร พบว่า กลุ่มตัวอย่างเกษตรกรทุกรายมีการใช้ปุ๋ยเคมีในการทำไร่อ้อย โดยที่ปุ๋ยที่ชาวไร่อ้อยใช้มากที่สุดคือ สูตร 15-15-15 ในการให้ปุ๋ยใช้ปุ๋ยรองพื้นในช่วงที่เริ่มปลูก โดยเฉลี่ยแล้วจะใช้ปุ๋ยประมาณ 70 กิโลกรัมต่อไร่ (ประมาณหนึ่งกระสอบครึ่ง) และใช้ยากำจัดและควบคุมวัชพืชมีการใช้เป็นบางช่วง (สมชัย พูลสวัสดิ์, สัมภาษณ์ : 9 มิ.ย. 2546)

4) พืชอื่น ๆ

ส่วนใหญ่นิยมปลูกกันในพื้นที่ศึกษาจะเป็นพืชไร่ เช่น ข้าวฟ่าง ทานตะวัน หรือถั่วประเภทต่าง ๆ โดยอาจปลูกเป็นพืชรุ่นที่ 2 หลังจากการเก็บเกี่ยวพืชหลัก เช่น ข้าวโพด แล้ว

- ข้าวฟ่าง โดยทั่วไปทำการปลูกในช่วงปลายฤดูฝน ระหว่างเดือนกรกฎาคมถึงสิงหาคม เพื่อให้ข้าวฟ่างสามารถเก็บเกี่ยวได้ในฤดูหนาว ทำให้ปลอดภัยจากราสดความเสียหายของผลผลิต

- ทานตะวัน เป็นพืชชนิดใหม่ที่เกษตรกรในจังหวัดลพบุรีและจังหวัดใกล้เคียงทำการเพาะปลูกเป็นจำนวนมาก ทั้งรายได้จากการขายผลผลิตคือเมล็ดทานตะวัน เพื่อนำไปสกัดเป็นน้ำมัน และรายได้เสริมจากการท่องเที่ยว โดยปลูกเป็นพืชรองหลังจากการเก็บเกี่ยวพืชหลัก ซึ่งทำการเพาะปลูกในช่วงปลายฤดูฝน

การเพาะปลูกพืชแต่ละชนิดในจังหวัดลพบุรีทำการเพาะปลูกในพื้นที่แตกต่างกัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความเหมาะสมของดิน สภาพภูมิอากาศ และแหล่งน้ำ ซึ่งจากการกำหนดชนิดของพืชที่เหมาะสมต่อการเพาะปลูกในจังหวัดลพบุรี ของสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร พบว่า พื้นที่จังหวัดลพบุรี

มีความเหมาะสมในการเพาะปลูกข้าว และพืชไร่ เช่น ข้าวโพด ข้าวฟ่าง เป็นต้น ซึ่งจากการสำรวจพบว่า ในบางบริเวณ เช่น ทางด้านทิศตะวันตกของจังหวัดที่มีความสมบูรณ์ของดิน แหล่งน้ำธรรมชาติ และชลประทานจึงมีความเหมาะสมกับการเป็นพื้นที่ทำนา ขณะที่การเพาะปลูกพืชไร่จะทำการเพาะปลูกทางด้านทิศตะวันออกของจังหวัดมากกว่า เนื่องจากมีความเหมาะสมด้วยสภาพดินและแหล่งน้ำที่ต้องการใช้น้อยกว่า และพืชไร่ที่ทำการเพาะปลูกส่วนใหญ่เป็นพืชอายุสั้น ประมาณ 3-6 เดือน เช่น ข้าวโพด ข้าวฟ่าง ทำให้เกษตรกรสามารถทำปลูกในที่ดินแปลงเดิมซ้ำได้ 2-3 ครั้งในรอบปี ซึ่งเกษตรกรเลือกที่จะทำพิจารณาการปลูกพืชแตกต่างกันไปตามราคาและความต้องการของตลาด

แนวโน้มการผลิตพืชเศรษฐกิจสำคัญของประเทศไทย

- ข้าว

ข้าวเป็นพืชเศรษฐกิจที่สำคัญของประเทศไทย ทั้งการบริโภคภายในประเทศ และส่งเป็นสินค้าออกไปยังต่างประเทศ แหล่งผลิตข้าวที่สำคัญของประเทศไทยกระจายอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคกลาง ในช่วง 10 ปีที่ผ่านมา ประเทศไทยมีการเพาะปลูกข้าวเพิ่มมากขึ้น ส่งผลให้ผลผลิตข้าวที่ได้รับเพิ่มสูงขึ้นเช่นกัน แต่อย่างไรก็ตามในช่วง 5 ปีหลังระดับราคาที่ได้รับลดน้อยลง ทำให้ชาวนาได้รับปัญหาพอสมควร และจังหวัดลพบุรีซึ่งเป็นแหล่งผลิตที่สำคัญแหล่งหนึ่งก็ได้รับผลผลิตจากราคาที่ลดลงเช่นกัน แต่อย่างไรก็ดีแนวโน้มในอนาคต ข้าวยังคงเป็นพืชเศรษฐกิจที่มีความสำคัญอยู่

ตาราง 5.15 ข้าวรวม : เนื้อที่ ผลผลิต ผลผลิตต่อไร่ และราคาเกษตรกรขายได้

ปีเพาะปลูก	เนื้อที่ เพาะปลูก (1,000 ไร่)	เนื้อที่ เก็บเกี่ยว (1,000 ไร่)	ผลผลิต (1,000 ตัน)	ผลผลิตต่อไร่ (กก.)	ราคา ที่เกษตรกร ขายได้ (บาท/เกวียน)
2535/36	60,453	57,248	19,917	348	3,286
2536/37	59,251	53,015	18,447	348	3,727
2537/38	60,677	56,095	21,111	376	3,857
2538/39	63,353	56,870	22,016	387	4,764
2539/40	63,728	57,920	22,332	386	5,522
2540/41	64,189	61,955	23,580	381	6,962
2541/42	62,698	59,447	22,999	387	5,756
2542/43	64,443	62,312	24,172	388	4,679
2543/44	66,492	61,820	25,844	420	4,621
2544/45	66,272	63,283	26,514	419	4,714

ที่มา : สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร

- ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์

ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์มีความสำคัญต่อประเทศ ในแง่การเป็นวัตถุดิบสำหรับอุตสาหกรรมอาหารสัตว์ โดยแหล่งผลิตข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ที่สำคัญของประเทศไทยนั้นกระจายอยู่ในบริเวณจังหวัดนครราชสีมา ลพบุรี ซึ่งส่งผลให้เกิดอุตสาหกรรมประเภนี้กระจายอยู่ในบริเวณนี้มากขึ้น ซึ่งในจังหวัดลพบุรีจะอยู่ในเขตอำเภอท่าหลวง จากข้อมูลพบว่า ภาพรวมในระดับประเทศในช่วง 10 ปีที่ผ่านมา ประเทศไทยมีเนื้อที่เพาะปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ลดลงตามลำดับ ซึ่งสอดคล้องกับผลการสำรวจภาคสนามที่ว่า ชาวไร่ส่วนหนึ่งได้เปลี่ยนไปเพาะปลูกพืชชนิดอื่นมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งการปลูกอ้อย

ที่ทำให้ได้ราคาดีกว่า ขณะที่ราคาผลผลิตข้าวโพดมีความผันผวนมากกว่า (วิเชียร ทองคำน้อย, สัมภาษณ์ : 8 มิ.ย. 2546) แต่อย่างไรก็ดี ทั้งที่เนื้อที่เพาะปลูกมีจำนวนลดลง แต่ผลผลิตรวมและผลผลิตต่อไร่ได้กลับเพิ่มสูงขึ้นตามลำดับ ส่วนหนึ่งน่าจะมาจากการนำเทคโนโลยีการเกษตรมาใช้ในการปรับปรุงคุณภาพการผลิตมากขึ้น จึงส่งผลให้ผลผลิตที่ได้สูงตามไปด้วย

ตาราง 5.16 ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ : เนื้อที่ ผลผลิต ผลผลิตต่อไร่ และราคาที่เกษตรกรขายได้

ปีเพาะปลูก	เนื้อที่ เพาะปลูก (1,000 ไร่)	เนื้อที่ เก็บเกี่ยว (1,000 ไร่)	ผลผลิต (1,000 ตัน)	ผลผลิตต่อไร่ (กก.)	ราคา ที่เกษตรกร ขายได้ (บาท/กก.)
2535/36	8,446	7,725	3,672	475	2.72
2536/37	8,370	7,610	3,328	437	2.81
2537/38	8,829	8,446	3,965	469	2.92
2538/39	8,346	7,896	4,155	526	4.05
2539/40	8,665	8,217	4,533	552	3.93
2540/41	8,729	7,488	3,832	512	4.40
2541/42	9,008	8,628	4,617	535	3.69
2542/43	7,719	7,541	4,286	568	4.29
2543/44	7,802	7,594	4,462	588	3.79
2544/45	7,685	7,474	4,466	598	3.95

ที่มา : สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร

- อ้อย

อ้อยเป็นพืชเศรษฐกิจสำคัญประเภทหนึ่งของประเทศ แหล่งผลิตอ้อยที่สำคัญของประเทศจะอยู่ในพื้นที่ภาคตะวันตก ภาคกลาง และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จังหวัดลพบุรีเป็นแหล่งผลิตอ้อยที่สำคัญแห่งหนึ่งเช่นกัน สำหรับในภาพรวมระดับประเทศ พบว่า เนื้อที่เพาะปลูกอ้อยมีการเปลี่ยนแปลงทั้งเพิ่มขึ้นและลดลงตลอดช่วง 10 ปีที่ผ่านมา ขณะที่ผลผลิตที่ผลิตได้มีปริมาณเพิ่มสูงขึ้นตามเนื้อที่เพาะปลูกที่สูงขึ้นเช่นกัน เมื่อพิจารณาจากผลผลิตต่อไร่ พบว่า ในช่วง 5 ปีหลังผลผลิตต่อไร่สูงขึ้นตามลำดับ ทำให้แนวโน้มของการเพาะปลูกอ้อยยังคงดีอยู่

ตาราง 5.17 อ้อย : เนื้อที่ ผลผลิต ผลผลิตต่อไร่ และราคาที่เกษตรกรขายได้

ปีเพาะปลูก	เนื้อที่ เพาะปลูก (1,000 ไร่)	เนื้อที่ เก็บเกี่ยว (1,000 ไร่)	ผลผลิต (1,000 ตัน)	ผลผลิตต่อไร่ (กก.)	ราคา ที่เกษตรกร ขายได้ (บาท/ตัน)
2535/36	6,267	6,198	39,827	6,426	359
2536/37	5,355	4,997	37,823	7,569	468
2537/38	5,887	5,767	50,597	8,774	435
2538/39	6,279	6,156	57,974	9,417	386
2539/40	6,314	6,127	56,394	9,204	410
2540/41	5,897	na	46,873	7,949	507
2541/42	5,735	na	50,332	8,776	470
2542/43	5,862	na	52,813	9,010	446
2543/44	5,481	na	49,563	9,042	491
2544/45	6,320	na	60,013	9,496	435

ที่มา : สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร

5.1.4 การใช้เครื่องจักรกลการเกษตร

เครื่องจักรกลการเกษตร (Agricultural Machinery) เป็นปัจจัยการผลิตทางการเกษตรประเภทหนึ่งเช่นเดียวกับเมล็ดพันธุ์ ปุ๋ย สารเคมีควบคุมและกำจัดวัชพืช โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ปัจจุบันการเกษตรมีลักษณะการผลิตเพื่อจำหน่าย จึงจำเป็นต้องเพิ่มขีดความสามารถในการผลิตและประสิทธิภาพให้มากขึ้น ซึ่งวัตถุประสงค์ของการใช้เครื่องจักรกลการเกษตร คือ การเพิ่มผลผลิตจากพื้นที่และแรงงานที่มีอยู่เดิม ก่อให้เกิดความสบายในการทำงาน และช่วยให้การทำงานถูกต้องตามกำหนดเวลา

การใช้เครื่องจักรกลการเกษตรนั้นมีหลายระดับ ตั้งแต่เครื่องมือพื้นฐานจนไปสู่เครื่องจักรกลขนาดใหญ่และซับซ้อน ซึ่งในการแบ่งประเภทเครื่องจักรกลการเกษตรสามารถแบ่งได้หลายรูปแบบ ถ้าหากทำการแบ่งการใช้เครื่องมือและเครื่องจักรกลการเกษตรตามช่วงการเพาะปลูกนั้น สามารถแบ่งได้เป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มที่ใช้ก่อนการเก็บเกี่ยว (Pre-Harvest) และ กลุ่มที่ใช้ช่วงการเก็บเกี่ยวและหลังการเก็บเกี่ยว (Post-Harvest) ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ตาราง 5.18 การใช้เครื่องมือและเครื่องจักรกลการเกษตรที่ใช้ จำแนกตามช่วงการเพาะปลูก

ช่วงเวลา	เครื่องมือ / เครื่องจักรกลการเกษตรที่ใช้
1. ก่อนการเก็บเกี่ยว (Pre-Harvest) - ชั้นเตรียมดิน - ชั้นเพาะปลูกและบำรุง	- จอบ เสียม รถไถนา ผานไถโรไถนา คันไถ ไบมัดดินดิน ฯลฯ - เครื่องดำนา เครื่องซักร่องและหยอดเมล็ด เครื่องปลูกอ้อย เครื่องสูบน้ำ เครื่องพ่นยา เครื่องใส่ปุ๋ย ฯลฯ
2. เก็บเกี่ยวและหลังการเก็บเกี่ยว (Post-Harvest)	- เครื่องตัดอ้อย เครื่องเกี่ยวข้าว เครื่องนวดข้าว เครื่องสีข้าว เครื่องนวดข้าว เครื่องเก็บเกี่ยวพืชผลอื่น เครื่องตรวจสอบคุณภาพ ฯลฯ

หมายเหตุ : รถเกษตรกร รถพ่วง เพื่อใช้ในการเกษตรไม่ได้อยู่ในช่วงเพาะปลูกใด เพราะสามารถใช้ได้ทุกฤดูการ

ที่มา : รายงานการสำรวจการผลิตเครื่องจักรกลและเครื่องมือเกษตรกรรม ฝ่ายวิชาการ ธนาคารแห่งประเทศไทย

การนำเครื่องจักรกลและเทคโนโลยีทางการเกษตรมาใช้ในการผลิตจะมีความสัมพันธ์กับชนิดของพืชที่ทำการเพาะปลูก และในขณะเดียวกันยังขึ้นอยู่กับฐานะและความพร้อมของเกษตรกรอีกด้วย ในปี 2540 จังหวัดลพบุรีมีครัวเรือนเกษตรที่มีเครื่องจักรกลทางการเกษตรทั้งสิ้น 47,123 ครัวเรือน

ในส่วนนี้เป็นพิจารณาการใช้เครื่องจักรกลและเทคโนโลยีทางการเกษตรออกเป็น 2 ส่วน คือ (1) การใช้เครื่องจักรกลทางการเกษตร และ (2) พาหนะที่ใช้ในการเกษตร สามารถสรุปได้ดังนี้

1) การใช้เครื่องจักรกลทางการเกษตร

เครื่องจักรกลทางการเกษตรในที่นี้ ประกอบด้วย เครื่องสูบน้ำ เครื่องนวดข้าว เครื่องเกี่ยวข้าว เครื่องเกี่ยวนวด เครื่องหยอดเมล็ด รถแทรกเตอร์ และรถไถเดินตาม โดยในปี 2540 จังหวัดลพบุรีมีครัวเรือนเกษตรที่มีเครื่องจักรกลทางการเกษตร จำนวน 47,123 ครัวเรือน (ร้อยละ 73.7) ในจำนวนนี้เป็นครัวเรือนที่มีเครื่องสูบน้ำมากที่สุด 17,953 ครัวเรือน (ร้อยละ 38.1 ของครัวเรือนที่มีเครื่องจักรกล) รองลงมาคือ ครัวเรือนที่มีรถไถเดินตาม รถแทรกเตอร์ เครื่องหยอดเมล็ด เครื่องนวดข้าว เครื่องเกี่ยวนวด และน้อยที่สุดคือครัวเรือนที่มีเครื่องเกี่ยวข้าว 164 ครัวเรือน (ร้อยละ 0.3) เมื่อพิจารณาในรายละเอียดของเครื่องจักรแต่ละประเภท พบว่า (1) เครื่องสูบน้ำ อาจ

กล่าวได้ว่าเป็นเครื่องจักรกลทางเกษตรขั้นพื้นฐานที่สุดที่ คราวเรือนเกษตรส่วนใหญ่ต้องมี โดยการใช้เครื่องสูบน้ำในการทำการเกษตรนั้นมีความสัมพันธ์กับรูปแบบการเพาะปลูกพืช โดยเฉพาะอย่างยิ่งการทำนาที่มีความต้องการใช้และผันน้ำเข้ามา ดังจะเห็นได้จากแหล่งพื้นที่นาของจังหวัด เช่น อำเภอบ้านหมี่ เมืองลพบุรี และท่าวัง จะพบคราวเรือนเกษตรที่มีการใช้เครื่องสูบน้ำมากกว่าพื้นที่อื่น (2,3,4) เครื่องนวดข้าว เครื่องเกี่ยวข้าว เครื่องเกี่ยวนวด มีลักษณะร่วมกันประการหนึ่งคือ เป็นเครื่องจักรกลทางเกษตรขนาดใหญ่ที่มีราคาสูง ด้วยเหตุนี้ คราวเรือนเกษตรน้อยรายที่มีความสามารถจัดหาเป็นเจ้าของจากข้อมูลพื้นฐาน พบว่า คราวเรือนเกษตรที่มีเครื่องจักรกลทางการเกษตรทั้ง 3 ประเภทนี้เป็นของตนเองมีประมาณร้อยละ 2 ของคราวเกษตรทั้งหมดเท่านั้น ดังนั้นเกษตรกรส่วนใหญ่ โดยเฉพาะรายย่อยจึงนิยมที่จะเช่าเครื่องจักรประเภทนี้มากกว่าซื้อหามาเป็นของตนเอง (จากการสอบถาม) (5) เครื่องหยอดเมล็ด เป็นเครื่องจักรกลทางการเกษตรที่มีความจำเป็นต่อการเพาะปลูก โดยเฉพาะการทำไร่ เช่น การทำไร่ข้าวโพด ข้าวฟ่าง เป็นต้น จะเห็นได้จากเกษตรกรส่วนใหญ่ในพื้นที่ที่มีการทำพืชไร่เป็นจำนวนมาก เช่น อำเภอพัฒนานิคมและหนองม่วง จะพบคราวเรือนเกษตรที่มีเครื่องหยอดเมล็ดมากกว่าพื้นที่อื่น ๆ (6) รถแทรกเตอร์ เป็นเครื่องจักรกลทางการเกษตรที่เกษตรกรที่ทำการเกษตรแทบทุกประเภทมี จากข้อมูล พบว่า คราวเรือนเกษตรที่มีรถแทรกเตอร์เป็นของตนเองมีสูงถึง 8,618 คราวเรือนหรือคิดเป็นร้อยละ 14.0 ของคราวเรือนเกษตรทั้งหมด โดยมีเกษตรกรบางส่วนที่ต้องเช่าจากผู้อื่น ซึ่งรถแทรกเตอร์ที่ใช้ในการทำเกษตรจะมีขนาดเล็กไปจนถึงขนาดใหญ่ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับชนิดของพืชและขนาดแปลงเพาะปลูก นอกจากนี้รถแทรกเตอร์ยังสามารถนำมาใช้ประโยชน์โดยการนำมาใช้เป็นรถพ่วงหรือรถสาลีในการเคลื่อนย้ายและขนส่งผลผลิตได้อีกด้วย (จากการสอบถาม) (7) รถไถเดินตาม เป็นเครื่องจักรกลที่เกษตรกรสามารถจัดหาเป็นของตนเองได้มากที่สุดเป็นอันดับสองรองจากเครื่องสูบน้ำ (ร้อยละ 26.8) เนื่องจากมีราคาไม่แพง และมีประโยชน์ช่วยร่นระยะเวลาในการผลิตได้ดีกว่าการใช้แรงงานสัตว์

2) พาหนะที่ใช้ในทำการเกษตร

พาหนะที่ใช้ในทำการเกษตรเป็นส่วนหนึ่งในกระบวนการผลิตทางเกษตรในแง่การขนส่งปัจจัยการผลิตและสินค้าทางการเกษตร อีกทั้งในการเดินทางในชีวิตประจำวันของเกษตรกร ในที่นี้แบ่งพาหนะที่ใช้ในทำการเกษตรออกเป็น 4 ประเภทด้วยกัน คือ รถเกษตรกรหรือรถอีแต่น รถจักรยานยนต์ รถบรรทุก 4 ล้อ และรถบรรทุก 6 ล้อ จากข้อมูลการเกษตรในปี 2540 พบว่า จังหวัดลพบุรีมีคราวเรือนเกษตรที่มีพาหนะที่ใช้ในทำการเกษตรเป็นของตนเอง รวมทั้งสิ้น 49,950 คราวเรือน (ร้อยละ 78.2 ของคราวเรือนที่มียานพาหนะ) ในจำนวนนี้เป็นคราวเรือนที่มีรถจักรยานยนต์มากที่สุด 38,887 คราวเรือน รองลงมาคือ รถบรรทุก 4 ล้อ รถเกษตรกรหรือรถอีแต่น และรถบรรทุก 6 ล้อ จำนวน 168 คราวเรือน (ร้อยละ 0.3 ของคราวเรือนที่มียานพาหนะ) ซึ่งมีลักษณะเช่นนี้ในทุกพื้นที่ของจังหวัดลพบุรี

จากที่กล่าวข้างต้น เห็นได้ว่า คราวเรือนเกษตรกรมีรถจักรยานยนต์เป็นพาหนะหลักของครอบครัวสำหรับใช้ในการเดินทาง เนื่องจากเป็นพาหนะที่มีราคาถูกและเหมาะสำหรับการเดินทางในระยะทางที่ไม่ไกลจนเกินไป สำหรับการใช้รถเกษตรกรหรือรถอีแต่นโดยมากใช้ในการเคลื่อนย้ายผลผลิตจากไร่นามาสู่ที่เก็บผลผลิต ขณะที่รถบรรทุก 4 ล้อ และรถบรรทุก 6 ล้อจะใช้ในการขนส่งผลผลิตออกจำหน่ายหรือในการรับซื้อผลผลิตจากไร่นาของเกษตรกรโดยพ่อค้าที่มารับซื้อโดยตรง

กล่าวโดยสรุป ทั้งการใช้เครื่องจักรกลและพาหนะที่ใช้ในการเกษตรในจังหวัดลพบุรี เกษตรกรส่วนใหญ่มีเครื่องจักรกลและพาหนะขนาดเล็กเป็นของตนเองเท่าที่มีความจำเป็นในการทำการเกษตรและใช้ในชีวิตประจำวัน เช่น เครื่องสูบน้ำ รถไถเดินตาม รถจักรยานยนต์ และรถบรรทุก 4 ล้อ เป็นต้น ในขณะที่เครื่องจักรกลและพาหนะที่มีขนาดใหญ่และราคาสูง เกษตรกรส่วนใหญ่ตัดสินใจที่จะเช่าเครื่องจักรเหล่านั้นมากกว่า เช่น เครื่องเกี่ยวข้าว เครื่องนวดข้าว เครื่องหยอดเมล็ด เป็นต้น

สำหรับการซื้อหาเครื่องจักรกลการเกษตรนั้น พบว่า ในกรณีที่เป็นเครื่องจักรกลขนาดเล็ก เช่น รถไถเดินตาม รถแทรกเตอร์ขนาดเล็ก เกษตรกรเลือกที่จะเดินทางไปซื้อหาในตัวอำเภอหรือชุมชนศูนย์กลางของแต่ละอำเภอ เนื่องจากมีร้านขายเครื่องจักรกลการเกษตรในแทบทุกอำเภอ โดยเฉพาะชุมชนขนาดใหญ่ ในบริเวณพื้นที่ปลูกข้าว ได้แก่ ชุมชนเมืองลพบุรี บ้านหมี่ ท่าวัง และโคกสำโรง ส่วนในบริเวณพื้นที่ปลูกพืชไร่ ได้แก่ ชุมชนลำน้ำราชนิง ท่าหลวง หนองม่วง และพัฒนานิคม ซึ่งการซื้อหาเครื่องจักรกลนี้ เกษตรกรไม่มีความจำเป็นที่ต้องไปซื้อบ่อยครั้ง ทำให้คิดว่าไม่มีความลำบากในการเดินทางแต่อย่างใด ส่วนการซื้อหาเครื่องจักรกลการเกษตรขนาดใหญ่ นั้น บางครั้งต้องเดินทางมาถึงตัวเมืองลพบุรีหรือกรุงเทพมหานครเลยทีเดียว (สมชัย พูลสวัสดิ์, สัมภาษณ์ : 9 มิ.ย. 2546) ส่วนการดูแลหรือซ่อมบำรุงเครื่องจักรกลการเกษตรนั้น ทั้งชาวนาและชาวไร่ต่างนิยมใช้บริการในอู่หรือร้านซ่อมเครื่องยนต์ที่มีอยู่แทบทุกหมู่บ้านขนาดใหญ่ในแต่ละตำบลอยู่แล้ว เนื่องจากมีความสะดวกมากกว่าเดินทางเข้าไปในตัวอำเภอหรือจังหวัด

5.1.5 การใช้ปุ๋ยและยาปราบศัตรูพืช

ปุ๋ยและยาปราบศัตรูพืช เป็นปัจจัยการผลิตที่สำคัญประการหนึ่งในการทำการเกษตรที่มีส่วนใช้ในการเพิ่มทั้งปริมาณและคุณภาพของผลผลิตทางการเกษตร สำหรับการปลูกพืชทุกชนิด ซึ่งจากข้อมูลสำมะโนการเกษตร พ.ศ. 2536 พบว่า จังหวัดลพบุรีมีพื้นที่ครองการเกษตรที่ใส่ปุ๋ยคิดเป็นร้อยละ 49.75 ของพื้นที่ถือครองทั้งหมด ซึ่งยังเป็นสัดส่วนที่น้อยกว่าของภาคกลางและของทั้งประเทศ ขณะที่เมื่อพิจารณาแยกตามประเภทของพืชที่มีการเพาะปลูกในจังหวัด ยังพบว่าในการปลูกพืชทุกชนิด ได้แก่ ข้าว พืชไร่ พืชผัก ไม้ดอก และไม้ประดับ ยังคงมีค่าเฉลี่ยการใช้ปุ๋ยที่ต่ำกว่าค่าเฉลี่ยของภาคกลางและประเทศเช่นกัน และเมื่อพิจารณาจากสัดส่วนผู้ถือครองที่ไม่ใช้ปุ๋ยในการทำการเกษตรก็จะพบว่า จังหวัดลพบุรีมีผู้ถือครองที่ไม่ใช้ปุ๋ยคิดเป็นร้อยละ 21.27 ซึ่งมากกว่าสัดส่วนของภาคกลางและประเทศ โดยมีเพียงร้อยละ 787.3 ของผู้ถือครองเท่านั้นที่ใช้ปุ๋ยในการทำการเกษตร และเมื่อพิจารณาเฉพาะผู้ถือครองที่ใช้ปุ๋ยในการทำการเกษตรนั้น พบว่า ผู้ถือครองส่วนใหญ่นิยมใช้ปุ๋ยเคมีในการทำการเกษตร รองลงมานิยมใช้ปุ๋ยเคมีและปุ๋ยอินทรีย์ร่วมกันในการทำการเกษตร ขณะที่การใช้ปุ๋ยอินทรีย์อย่างเดียวนั้นมีสัดส่วนน้อยที่สุด เนื่องจากการทำปุ๋ยอินทรีย์นั้นต้องอาศัยเวลาในการทำเป็นจำนวนมากซึ่งไม่ทันต่อความต้องการใช้ ถึงแม้จะทราบว่า การใช้ปุ๋ยอินทรีย์จะเป็นการเพิ่มผลผลิตได้ดีกว่าและไม่เป็นผลเสียก็ตาม แต่ถึงอย่างไรยังมีความจำเป็นต้องใช้ปุ๋ยเคมีเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะการปลูกพืชไร่ (กริ่ง ดีผิว, สัมภาษณ์ : 9 มิ.ย. 2546)

ส่วนการใช้ยาปราบศัตรูพืชนั้น เมื่อพิจารณาจากข้อมูลพบว่า การใช้ยาปราบศัตรูพืชนั้นยังมีความสำคัญต่อการทำการเกษตร โดยมีผู้ถือครองที่ใช้ยาปราบศัตรูพืชนับคิดเป็นร้อยละ 56.80 ซึ่งเป็นสัดส่วนที่มากกว่าของทั้งประเทศ แต่สัดส่วนยังน้อยกว่าของภาคกลางอยู่มาก ซึ่งการใช้ยาปราบศัตรูพืชนั้น เกษตรกรผู้ปลูกข้าวมีความจำเป็นต้องใช้มากกว่าผู้เพาะปลูกพืชไร่ เนื่องจากข้าวเป็นพืชที่มีความ

ทนทานต่อโรคน้อยกว่า และต้องการความเอาใจใส่มากกว่าพืชไร่ เช่น อ้อย เป็นต้น (ชัยพร ขจรจันทร์, สัมภาษณ์ : 8 มิ.ย. 2546)

สำหรับสถานที่ซื้อปุ๋ยและยาปราบศัตรูพืชนั้น เกษตรกรเลือกที่จะซื้อหาปัจจัยการผลิต ทั้ง 2 ประเภทจากร้านค้าย่อยประจำหมู่บ้าน หรือร้านค้าประจำในตำบลอำเภอ ซึ่งมีความสะดวกมากและสามารถหาซื้อได้ง่าย และในบางกรณี เช่น ผู้ปลูกพืชไร่ ทั้งข้าวโพด และอ้อยนั้น การซื้อปุ๋ยและยาปราบศัตรูพืชเป็นบริการทางเลือกของบริษัทที่เกษตรกรส่วนใหญ่รับจ้างเพาะปลูกอยู่แล้ว โดยบริษัทหรือโรงงานเป็นผู้จัดหาปัจจัยการผลิตมาให้ แต่อย่างไรก็ดี เมื่อสอบถามถึงปัญหาและความต้องการเกี่ยวกับการบริการของศูนย์บริการเกษตรนั้น พบว่า เกษตรกรทั้ง 3 กลุ่มยังคงมีความต้องการให้ศูนย์บริการเกษตรเกษตรมีบริการจัดหาปัจจัยการผลิตอยู่ เนื่องจากต้องประสบกับปัญหาาราคาปัจจัยการผลิตที่มีราคาถูก เพื่อเป็นการช่วยเหลือ ด้วยเหตุนี้จึงสามารถสรุปได้ว่า เกษตรกรทั้ง 3 กลุ่มไม่ได้ขาดแคลนปัจจัยการผลิตแต่อย่างใด กลับมีความต้องการซื้อหาปัจจัยการผลิตในราคาที่ถูกลงและเป็นธรรม ทั้งนี้ถึงแม้เกษตรกรได้รับความช่วยเหลือจากโรงงานก็ตาม แต่ยังคงซื้อในราคาที่คิดว่าสูงอยู่ ความต้องการของเกษตรกรเกี่ยวกับเรื่องของการซื้อปุ๋ยและยาปราบศัตรูพืช จึงอยู่ที่รูปแบบและวิธีการซื้อมากกว่า กล่าวคือ ในกรณีที่เกษตรกรไม่มีเงินสดหมุนเวียนและต้องการใช้ปุ๋ยและยาปราบศัตรูพืชในช่วงก่อนหรือระหว่างการเพาะปลูก ศูนย์บริการเกษตรควรมีการให้ปุ๋ยและยาปราบศัตรูพืชมาใช้ล่วงหน้า และนำเงินมาชำระภายหลังตามกำหนดระยะเวลา หรือขายในราคาที่ต่ำกว่าท้องตลาด ซึ่งจะช่วยเหลือเกษตรกรที่มีรายได้น้อยได้มาก (ประมวลผลจากการสัมภาษณ์)

ตาราง 5.19 เนื้อที่ใส่ปุ๋ยและปริมาณปุ๋ยที่ใช้ จำนวนผู้ถือครอง จำแนกตามการใช้ปุ๋ยและยาปราบศัตรูพืช ปี 2536

ประเภท	ลพบุรี	ภาคกลาง	ประเทศไทย
(สัดส่วน)			
พื้นที่ที่ใส่ปุ๋ย/พื้นที่ถือครองทั้งหมด	49.75	71.11	64.64
ค่าเฉลี่ย (ก.ก./ไร่)			
การใช้ปุ๋ยของพืชทุกประเภท	24.78	53.03	33.37
ข้าว	26.38	42.96	27.77
พืชไร่	22.68	57.72	40.45
พืชผัก ไม้ดอก ไม้ประดับ	30.51	126.05	107.68
พืชยืนต้น	54.59	79.74	58.45
(สัดส่วน)			
ผู้ถือครองไม่ใช้ปุ๋ย	21.27	17.41	15.32
ผู้ถือครองใช้ปุ๋ย	78.73	82.59	84.68
ปุ๋ยเคมี	54.76	52.12	46.08
อินทรีย์	4.72	3.84	3.16
ปุ๋ยเคมีและปุ๋ยอินทรีย์	19.25	26.63	35.44
(สัดส่วน)			
ผู้ถือครองไม่ใช้ยาปราบศัตรูพืช	43.20	31.44	55.18
ผู้ถือครองที่ใช้ยาปราบศัตรูพืช	56.80	68.56	44.82

ที่มา : จากกรวิเคราะห้ ข้อมูลสำมะโนการเกษตร พ.ศ. 2536 สำนักงานสถิติแห่งชาติ

5.1.6 สถานที่เก็บผลผลิตการเกษตร

จากข้อมูล กชช.2ค. พบว่า ในปี 2544 จังหวัดลพบุรีมีจำนวนสถานที่เก็บผลผลิตทางการเกษตรทั้งสิ้น 29 แห่ง โดยมีมากที่สุดที่อำเภอบ้านหมี่ จำนวน 7 แห่ง (ร้อยละ 24.1) รองลงมาคือ อำเภอชัยบาดาลและท่าม่วง จำนวน 5 แห่งเท่ากัน ขณะที่อำเภอเมืองลพบุรี สระโบสถ์และโคกเจริญไม่มีสถานที่เก็บผลผลิตทางการเกษตรและเมื่อพิจารณาในระดับตำบล พบว่า ตำบลที่มีสถานที่เก็บผลผลิตทางการเกษตรมากที่สุด คือ ต.มุจลินท์ อ.ท่าม่วง จำนวน 3 แห่ง (ร้อยละ 10.3) รองลงมาคือ ต.วังเพลิง อ.โคกสำโรง ต.หนองยายโตะ อ.ชัยบาดาล ต.ขอนแก่น อ.ลำสนธิ จำนวน 2 แห่ง

นอกจากการพิจารณาสถานที่เก็บผลผลิตทางการเกษตร ยังอาจเป็นสถานที่เก็บผลผลิตรูปแบบหนึ่งที่มีความจำเป็นต่อการผลิตข้าว ซึ่งยังอาจ หมายถึง สถานที่หรือสิ่งปลูกสร้างที่ใช้เพื่อการพักหรือเก็บรักษาสินค้าที่มีฝาหรือมีหลังคาปิดโดยมิดชิด เพื่อป้องกันการเสียหายหรือสูญหาย ซึ่งการเก็บรักษาเพื่อใช้เป็นประโยชน์ในอนาคต เช่น รอราคา ทำพันธุ์ หรือบริโภค หรือใช้ในเชิงพาณิชย์ เช่น รับจํานํา ผักขาย ขายผัก กุ๊ยม เป็นต้น

ยังอาจสามารถแบ่งได้เป็น 4 ประเภท คือ

1) ยังอาจระดับไร่นา คือ ยังอาจที่อยู่ในพื้นที่ปลูกข้าว สามารถแบ่งตามวัตถุประสงค์ได้เป็น 2 ประเภท คือ (1) ยังอาจของบุคคล ส่วนใหญ่มีขนาด 5 -10 ตันใช้ประโยชน์เพื่อการรอราคาหรือใช้จํานําธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธกส.) (2) ยังอาจของกลุ่มบุคคล มีขนาดตั้งแต่ 15 30 50 200 400 800 ถึง 4,200 ตัน ใช้ประโยชน์ตามวัตถุประสงค์และความต้องการของกลุ่มบุคคลนั้น ๆ

2) ยังอาจระดับตลาดกลาง หมายถึง ยังอาจหรือคลังสินค้าในตลาดกลาง ส่วนใหญ่จะเป็นของตลาดกลางหรือผู้ซื้อขาย ซึ่งจะใช้บริการรับฝาก รับจํานําโดยคิดค่าฝากและจํานําตามที่กำหนดไว้

3) ยังอาจของโรงสีเอกชน ของชุมชนสหกรณ์ ส่วนใหญ่เป็นโรงสีขนาดใหญ่ที่ใช้ยังอาจในการเก็บผลผลิตมาเก็บสต็อกก่อนนำไปขาย

และ 4) ยังอาจระดับคลังสินค้า เป็นคลังสินค้าที่จดทะเบียนตามกฎหมาย ให้บริการรับฝากผลผลิต หรือรับจํานําผลผลิตจากเกษตรกร

จากการศึกษาของกรมเศรษฐกิจการพาณิชย์ เกี่ยวกับความจุของยังอาจเทียบกับปริมาณผลผลิตข้าวของประเทศไทย พบว่า ความจุของยังอาจรวมเมื่อเทียบกับปริมาณผลผลิตที่ได้มีปริมาณใกล้เคียงกัน คือ ทั้งประเทศผลิตข้าวได้ปีละ 19-21 ล้านตัน ส่วนยังอาจมีความจุ 18.11 ล้านตันหรือร้อยละ 90 ของปริมาณผลผลิตทั้งหมด โดยยังอาจส่วนใหญ่เป็นของเกษตรกรเองร้อยละ 97 ของความจุของยังอาจรวม ส่วนร้อยละ 3 เป็นยังอาจของภาครัฐ เมื่อจําแนกตามภาค พบว่า ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีความจุของยังอาจเกินกว่าปริมาณผลผลิต ส่วนภาคอื่น ๆ รวมถึงจังหวัดลพบุรียังขาดแคลนอยู่ ซึ่งสอดคล้องกับผลการสัมภาษณ์ พบว่า ตัวอย่างผู้ปลูกข้าวมีความต้องการยังอาจหรือสถานที่เก็บผลผลิตเป็นจำนวนมาก เนื่องจากต้องการชะลอเวลาขาย และควบคุมและรักษาความชื้นเพื่อไม่ให้ผลผลิตขายได้ราคาต่ำ

ตาราง 5.20 เปรียบเทียบความจุของถังจางกับปริมาณผลผลิตข้าว

ภาค	สัดส่วนของความจุถังจางต่อปริมาณผลผลิตข้าว		
	รวม	เกษตรกร	หน่วยงานอื่นๆ
รวมทั้งประเทศ	88.8	85.7	3.1
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	140.1	136.5	3.6
ภาคเหนือ	96.4	93.4	3.3
ภาคใต้	56.6	53.9	2.6
ภาคกลางและตะวันออก	19.9	17.6	2.3
จังหวัดลพบุรี	23.7	20.1	3.6

ที่มา : รายงานการศึกษาเรื่องการใช้ถังจางเพื่อรักษาระดับราคาข้าว, กรมเศรษฐกิจการพาณิชย์

5.1.7 สภาพปัญหาของการเกษตรในพื้นที่ศึกษา

จากการสัมภาษณ์กลุ่มอย่างเกษตรกรทั้ง 10 ราย เกี่ยวกับสภาพการทำเกษตรในพื้นที่ศึกษา สรุปได้ว่า เกษตรกรที่ทำการเพาะปลูกพืชหลักทั้ง 3 ชนิด คือ ผู้เพาะปลูกข้าว พืชไร่ และพืชผสมส่วนใหญ่ประสบปัญหาที่คล้ายคลึงกัน คือ ปัญหาจากภัยธรรมชาติ เช่น น้ำท่วม การขาดแคลนน้ำใช้ทำการเกษตร ปัญหาการระบาดของแมลงและโรคพืช ปัญหาปัจจัยการผลิตมีราคาแพง ปัญหาการขาดแคลนถังจางหรือสถานที่เก็บผลผลิต ปัญหาเกี่ยวกับเครื่องจักรกลการเกษตร และปัญหาอื่นๆ เช่น การถูกเอาเปรียบจากพ่อค้าท้องถิ่น ความช่วยเหลือจากทางราชการไม่ทันความต้องการ เป็นต้น สามารถแยกประเภทปัญหาตามความสำคัญของเกษตรกรแต่ละกลุ่มได้ คือ

ตาราง 5.21 สรุปสภาพปัญหาของกลุ่มตัวอย่างเกษตรกร จำแนกตามประเภท

กลุ่มตัวอย่าง	ลำดับที่ 1	ลำดับที่ 2	ลำดับที่ 3	ลำดับที่ 4	ลำดับที่ 5
ผู้ปลูกข้าว					
KI_01	โรคระบาดพืช	ถูกเอาเปรียบ	ขาดแคลนเครื่องจักร	-	-
KI_02	ขาดแคลนน้ำ	ขาดแคลนถังจาง	ถูกเอาเปรียบ	ขาดแคลนเครื่องจักร	ปัจจัยการผลิตแพง
KI_03	ภัยธรรมชาติ	ขาดแคลนถังจาง	โรคระบาดพืช	ปัจจัยการผลิตแพง	-
KI_04	ปัจจัยการผลิตแพง	ขาดแคลนถังจาง	-	-	-
ผู้ปลูกพืชไร่					
KI_05	ขาดแคลนน้ำ	ปัจจัยการผลิตแพง	ขาดแคลนถังจาง	-	-
KI_06	ขาดแคลนน้ำ	ปัจจัยการผลิตแพง	-	-	-
KI_07	โรคระบาดพืช	ขาดแคลนแรงงาน	ปัจจัยการผลิตแพง	-	-
KI_08	ขาดแคลนน้ำ	ปัจจัยการผลิตแพง	-	-	-
KI_09	ขาดแคลนน้ำ	ขาดแคลนเครื่องจักร	ปัจจัยการผลิตแพง	-	-
KI_10	ขาดแคลนน้ำ	ปัจจัยการผลิตแพง	-	-	-
ผู้ปลูกพืชผสม					
KI_11	ปัจจัยการผลิตแพง	ขาดแคลนน้ำ	โรคระบาดพืช	-	-

ที่มา : จากการสัมภาษณ์

1) ปัญหาของเกษตรกรผู้ปลูกข้าว

การเพาะปลูกข้าวของพื้นที่ศึกษาส่วนใหญ่อยู่ในพื้นที่ราบลุ่ม หรือบริเวณที่ราบระหว่างเนินเขา ปัญหาที่มีความสำคัญเป็นลำดับแรก คือ ปัญหาเรื่องของน้ำ ทั้งจากการมีมากหรือน้อยเกินไป เนื่องจากแหล่งน้ำเป็นปัจจัยการผลิตสำคัญต่อการปลูกข้าว ความไม่แน่นอนของสภาพภูมิอากาศส่งผลกระทบต่อโดยตรงการเพาะปลูกทำให้ผลผลิตข้าวไม่แน่นอน ความชื้นของข้าวมีสูงทำให้ขายไม่ได้ราคา นอกจากปัญหาเรื่องน้ำแล้ว ชาวนาส่วนใหญ่ประสบปัญหาการขาดแคลนยุงฉางเก็บรักษาผลผลิต ในบางพื้นที่ต้องนำข้าวมาตากบนถนน จากปัญหาเช่นนี้ชาวนาต้องรับนำข้าวออกขาย ทำให้บางครั้งถูกพ่อค้ารวบรวมหรือโรงสีเอาเปรียบได้ ขณะที่ปัญหาเกี่ยวกับการขาดแคลนเครื่องจักร ปัจจัยการผลิตมีราคาแพง และเมื่อมีโรคระบาดพืชเพิ่มเข้าไปด้วยแล้ว ทำให้ต้นทุนการผลิตของชาวนาเพิ่มขึ้นสูงมากจนกระทบกับรายได้ และการลงทุนทำการเพาะปลูกในปีถัดไปจนกลายเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นแล้วซ้ำอีก

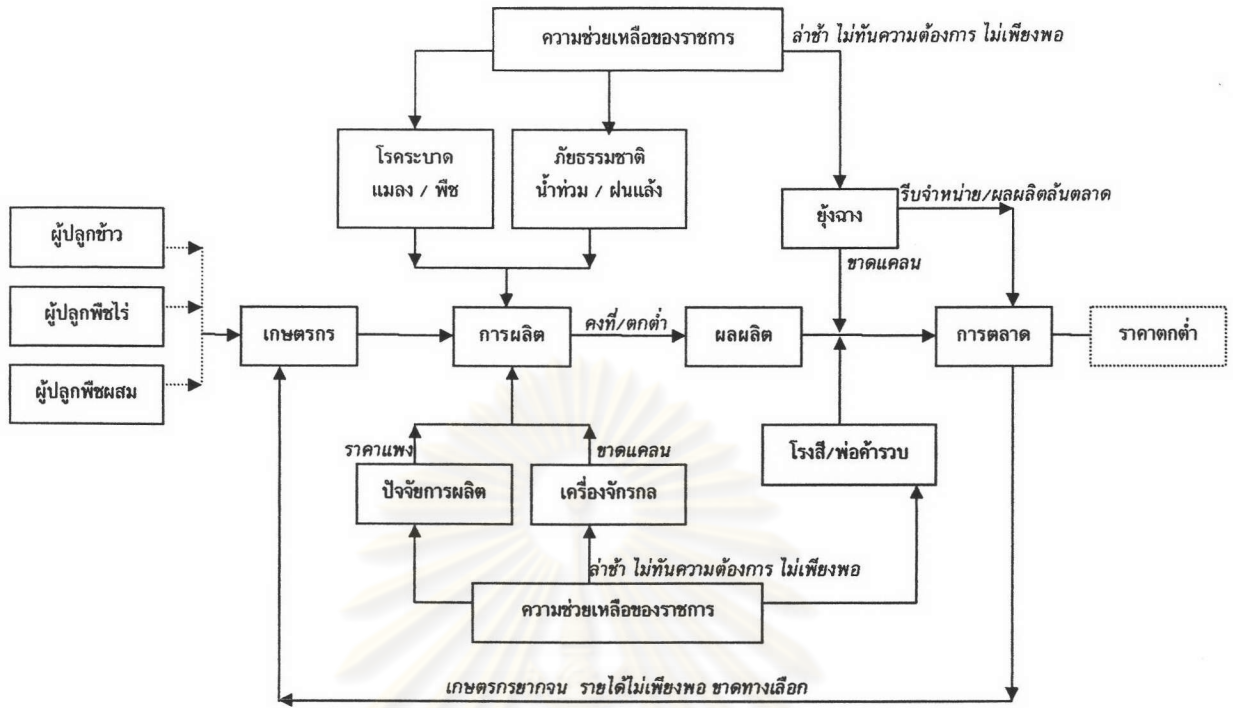
2) ปัญหาของเกษตรกรผู้ปลูกพืชไร่

การเพาะปลูกพืชไร่ของพื้นที่ศึกษาส่วนใหญ่อยู่ในบริเวณที่ราบสลับเนินเขา หรือภูเขา เนื่องจากสภาพภูมิประเทศและสภาพดินมีความเหมาะสมต่อการปลูกพืชไร่ แต่อย่างไรก็ตามในบริเวณนี้กลับต้องพึ่งพาน้ำฝนเป็นแหล่งน้ำใช้ในการเกษตรที่สำคัญ ทำให้ปัญหาการขาดแคลนน้ำมีความสำคัญต่อชาวไร่มากที่สุด ขณะที่ปัจจัยการผลิตมีราคาแพงขึ้นส่งผลกระทบต่อรายได้ของชาวไร่ด้วยเช่นกัน เนื่องจากพืชไร่ เช่น อ้อย หรือ ข้าวโพดมีขนาดแปลงเพาะปลูกขนาดใหญ่ทำให้ต้องใช้ปริมาณปุ๋ยมาก เช่น พื้นที่ปลูกอ้อยขนาด 500 ไร่ต้องใช้ปุ๋ยมากกว่า 30 ตันต่อ 1 ฤดูกาลเพาะปลูก นอกจากนี้ต้นทุนการผลิตของเกษตรกรยังเพิ่มสูงขึ้นจากการขาดแคลนเครื่องจักรกลและต้องจ้างแรงงานแล้ว ทำให้รายได้เกษตรกรลดน้อยลง นอกจากนี้การปลูกอ้อยในพื้นที่เดียวกันเป็นเวลานานทำให้ผลผลิตที่ได้มีแนวโน้มที่ลดลง เนื่องจากดินเสื่อมสภาพเป็นผลมาจากการใช้สารเคมีเร่งผลผลิตเป็นจำนวนมาก

3) ปัญหาของเกษตรกรผู้ปลูกพืชผสม

การเพาะปลูกพืชผสมของพื้นที่ศึกษาส่วนใหญ่อยู่ในบริเวณที่เป็นรอยต่อระหว่างพื้นที่เพาะปลูกพืชไร่กับข้าว จากการสัมภาษณ์ พบว่า ปัญหาที่เกษตรกรประสบนั้นมีลักษณะที่คล้ายคลึงกับ 2 ประเภทข้างต้น คือ ปัญหาปัจจัยการผลิตมีราคาแพง การขาดแคลนแหล่งน้ำใช้ทำการเกษตร และโรคระบาดของพืช ทั้งนี้เนื่องมาจากรูปแบบการเพาะปลูกมีความใกล้เคียงกัน ทำให้ปัญหามีรูปแบบคล้ายกันตามไปด้วย (ณรงค์ ยิ้มไพบูลย์, สัมภาษณ์ : 10 มิ.ย. 2546)

โดยสรุป สภาพปัญหาที่เกิดขึ้นคือ ปัญหาที่เกษตรกรประสบมาจากรายได้ของเกษตรกรคงที่หรือลดลง ซึ่งมีทั้งส่วนที่เกิดขึ้นจากภัยธรรมชาติที่ไม่สามารถควบคุมได้ และประกอบกับเกษตรกรส่วนใหญ่มีหนี้สินแก่พ่อค้าท้องถิ่นเพื่อชำระค่าปุ๋ยและค่าใช้จ่ายต่างๆ ทำให้ไม่สามารถเก็บผลผลิตไว้ได้นาน เช่น ข้าว ข้าวโพด นอกจากเหตุผลเรื่องหนี้สินแล้ว ยังมีสาเหตุมาจากการขาดแคลนยุงฉางหรือสถานที่เก็บผลผลิต การเสื่อมคุณภาพเพราะความชื้น และต้องเสียค่าใช้จ่ายในการเก็บรักษาผลผลิตเพิ่มขึ้น จึงทำให้เกษตรกรต้องรับขายผลผลิตเพื่อนำไปชำระหนี้ มิฉะนั้นจะเสียโอกาสในการกู้ยืมและการทำการเกษตรในปีต่อไป ขณะที่ชาวไร่ที่ปลูกอ้อยนั้นไม่มีปัญหาเรื่องยุงฉาง เนื่องจากต้องรับนำอ้อยจำหน่ายทันทีเพื่อป้องกันการสูญเสียน้ำตาลของอ้อย



แผนภูมิ 5.2 สรุปปัญหาของการเกษตรในจังหวัดลพบุรี

ที่มา : จากการวิเคราะห์

5.2 ความต้องการของเกษตรกรเกี่ยวกับศูนย์บริการเกษตรกร

5.2.1 การศึกษาปัจจัยในการเลือกที่ตั้งศูนย์บริการเกษตรกร

จากการสำรวจภาคสนามเพื่อสัมภาษณ์เกษตรกรเพื่อสอบถามสภาพปัญหาและความต้องการของเกษตรกร พบว่า ปัญหาการเกษตรที่สำคัญที่เกษตรกรส่วนใหญ่ประสบอยู่ คือ เกษตรกรมีรายได้ไม่เพียงพอต่อการดำรงชีวิต เนื่องจากเกษตรกรขาดความรู้ความเข้าใจในการทำการเกษตร การประสบภัยธรรมชาติ ได้แก่ ฝนแล้ง น้ำท่วม การไม่ได้รับความช่วยเหลือที่จำเป็นต่อเกษตรกรหรือความช่วยเหลือไม่ทันต่อความต้องการ เช่น ปัจจัยการผลิต เครื่องจักรกลการเกษตร การเก็บรักษาผลผลิต ซึ่งทั้งหมดเป็นผลให้เกษตรกรต้องแบกรับภาระและปัญหาต่างๆ มาโดยตลอด ทั้งนี้เป็นเพราะพื้นที่เกษตรกรรมส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ขนาดใหญ่ กระจายอยู่ในพื้นที่ชนบท การเข้าถึงบริการที่จำเป็นต่างๆ เป็นไปด้วยความยากลำบาก และไม่ทันการ เป็นผลเกษตรกรบางส่วนในบางพื้นที่ยังคงประสบปัญหาซ้ำอยู่เป็นประจำ ด้วยเหตุนี้ หากสามารถค้นหาพื้นที่ที่เหมาะสมเพื่อกำหนดเป็นจุดบริการที่เกษตรกรสามารถเข้ารับบริการได้ง่าย และสามารถครอบคลุมพื้นที่ส่วนใหญ่ได้ จุดบริการนั้นน่าจะส่งผลให้เกิดการขยายตัวของการเกษตรในพื้นที่ชนบท เพื่อสามารถปรับปรุงคุณภาพชีวิตและความเป็นอยู่ของเกษตรกรให้ดีขึ้นได้

ในการศึกษาครั้งนี้กำหนดให้ศูนย์บริการเกษตรกรเป็นจุดบริการที่จะทำหน้าที่ในการให้บริการที่จำเป็นต่อเกษตรกร สาเหตุที่ต้องเป็นจุดบริการสามารถอธิบายได้ด้วยแนวคิดของศูนย์ชนบท คือ จุดบริการหรือศูนย์บริการเกษตรกรจะเป็นบริเวณที่สามารถกระจายความเจริญและส่งผ่านไปยังพื้นที่

ชนบทได้ ซึ่งสามารถพิจารณาจากพื้นที่ระดับล่างในชนบท และเป็นพื้นที่ที่เหมาะสมและมีความสามารถ ให้บริการขั้นพื้นฐาน ซึ่งจะก่อให้เกิดความประหยัดจากขนาดและเกิดผลให้กับคนจำนวนมากในพื้นที่ รอบข้างและเกิดความได้เปรียบเชิงพื้นที่ นอกจากนี้จากการสัมภาษณ์เกษตรกร พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่เต็มใจที่จะเดินทางมารับบริการ เนื่องจากมีความสะดวกมากกว่าการรอรับบริการที่เข้ามาถึงตัว เกษตรกรเอง และคิดว่าการรอรับบริการเคลื่อนที่คงไม่ทันต่อความต้องการที่เกิดขึ้น ด้วยเหตุผลของการ จำกัดของบุคลากรของทางราชการ (การระเวก บุญแพรง, สัมภาษณ์ : 10 มิ.ย. 2546)

ซึ่งการค้นหาพื้นที่ที่มีความเหมาะสมนั้นสามารถทำได้โดยการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี งานวิจัยต่าง ๆ เกี่ยวกับการพิจารณาหาความเหมาะสมของพื้นที่ซึ่งเกี่ยวข้องกับสภาพทางด้านกายภาพ นั่นคือ การพิจารณาปัจจัยต่าง ๆ ที่มีความเกี่ยวข้องในการคัดเลือกพื้นที่ที่เหมาะสม ปัจจัยต่าง ๆ นั้นจะ มาจากการศึกษาความต้องการของเกษตรกรด้วยเช่นกัน โดยการอาศัยแนวความเรื่องการวางแผน พัฒนาพื้นที่ชนบท เพื่อศึกษาถึงประเด็นที่มีความเกี่ยวข้องกับการวางแผนด้านกายภาพเพื่อค้นหาพื้นที่ ที่เหมาะสม คือ

- 1) รูปแบบการตั้งถิ่นฐาน ประกอบด้วย การกระจายตัว ความหนาแน่นของประชากร และรูปแบบการตั้งถิ่นฐานของชุมชน เพราะช่วยให้เห็นรูปแบบการกระจายตัวและความหนาแน่นของ ประชากร จำนวนและรูปแบบการตั้งถิ่นฐานได้อย่างชัดเจน
- 2) รูปแบบความเชื่อมโยง หมายถึง โครงข่ายการคมนาคมขนส่ง ประกอบด้วย เส้น ทางคมนาคมต่าง เช่น ถนน ทางรถไฟ ซึ่งจะเป็นเครื่องอำนวยความสะดวกในการเข้าถึงหมู่บ้าน ระหว่างหมู่บ้าน และพื้นที่ภายนอก
- 3) การใช้ประโยชน์ที่ดิน ประกอบด้วย การใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทต่าง ๆ เช่น พื้นที่ เกษตรกรรม ป่าไม้ ชุมชน และแหล่งน้ำ และศักยภาพและข้อจำกัดต่อการใช้ประโยชน์ที่ดิน
- 4) อุปสรรคทางด้านกายภาพต่าง ๆ หมายถึง ข้อจำกัดทางด้านกายภาพ ได้แก่ ความ ลาดชันของพื้นที่ และสภาพแวดล้อมอื่น ๆ ที่จะเป็นอุปสรรคสำหรับชนบทที่อยู่ห่างไกล
- 5) การบริการทางเศรษฐกิจ สังคม และจากรัฐ (Economic, Social and Administrative Services) ในระดับท้องถิ่น เช่น การศึกษา สาธารณูปโภค การให้คำปรึกษาทางด้าน การเกษตรเกี่ยวกับพืช เป็นต้น

จากประเด็นทั้ง 5 นี้จะนำมาพิจารณาปัจจัยและเกณฑ์ในการวัดจากงานวิจัยต่าง ๆ ที่ เกี่ยวข้องกับการค้นหาพื้นที่ที่เหมาะสมที่ได้กล่าวมาแล้วในบทที่ 2 สามารถสรุปเป็นปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับ การศึกษาเพื่อค้นหาพื้นที่ที่เหมาะสมสำหรับจัดตั้งศูนย์บริการเกษตรได้ดังนี้

- 1) ปัจจัยด้านประชากร เป็นปัจจัยที่แสดงถึงการกระจายตัว ความหนาแน่นของ ประชากร และรูปแบบการตั้งถิ่นฐานของชุมชน ประกอบด้วย ขนาดของประชากร
- 2) ปัจจัยด้านสภาพภูมิประเทศ เป็นปัจจัยที่เกี่ยวกับสภาพและข้อจำกัดของพื้นที่ ประกอบด้วย ความลาดชันของพื้นที่
- 3) ปัจจัยด้านการคมนาคมขนส่ง เป็นปัจจัยที่เกี่ยวกับความเชื่อมโยงและความ สามารถในการเข้าถึงพื้นที่ ประกอบด้วย ความสะดวกในการเข้าถึงเส้นทางคมนาคมต่าง ๆ ได้แก่ ทาง หลวงแผ่นดิน ทางหลวงจังหวัด และถนนในท้องถิ่น ซึ่งวัดได้จากความหนาแน่นของถนน

4) ปัจจัยด้านการใช้ประโยชน์ที่ดิน เป็นปัจจัยที่เกี่ยวกับรูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดิน ซึ่งสะท้อนถึงกิจกรรมของแต่ละพื้นที่ได้ ประกอบด้วย รูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทต่างๆ ได้แก่ พื้นที่ชุมชน เกษตรกรรม ป่าไม้ เป็นต้น

5) ปัจจัยการบริการทางเศรษฐกิจ สังคม และจากรัฐในระดับท้องถิ่น ประกอบด้วย ระบบสาธารณูปโภค ได้แก่ ไฟฟ้าและประปา

จากกรอบแนวคิดข้างต้นมาเป็นแนวทางในการสร้างแบบสัมภาษณ์สำหรับ เกษตรกรและผู้เชี่ยวชาญ โดยทำการสัมภาษณ์เกษตรกรในพื้นที่ที่ได้กำหนดไว้ข้างต้น จำนวนทั้ง 11 ราย โดยมีประเด็นในการสัมภาษณ์ มีอยู่ 2 ประเด็น คือ

1) ลักษณะการทำการเกษตร โดยเน้นถึงประเภท รูปแบบการทำการเกษตร การใช้ปัจจัยการผลิตและเครื่องจักรกลการเกษตร และสภาพปัญหาในการทำการเกษตรที่เกษตรกรต้องเจอในแต่ละพื้นที่เกษตรกรรมที่มีความแตกต่างกัน

2) ความคิดเห็นต่างๆ เกี่ยวกับศูนย์บริการเกษตร โดยเน้นที่ความต้องการของเกษตรกร ได้แก่ เหตุผลการพิจารณาพื้นที่แต่ละพื้นที่นั้น โดยที่ปัจจัยอะไรบ้างที่เกษตรกรนำมาพิจารณาในการเลือกที่ตั้งศูนย์บริการเกษตร และความต้องการความช่วยเหลือในการทำการเกษตรของเกษตรกรในด้านต่างๆ เพื่อพิจารณาองค์ประกอบของศูนย์บริการเกษตรที่ควรจะเป็นในแต่ละพื้นที่เกษตรกรรมที่มีความแตกต่างกัน

หลังจากที่ได้ผลจากการสัมภาษณ์เกษตรกรและผู้เชี่ยวชาญแล้ว จะนำมาสรุปเป็นปัจจัยในการเลือกที่ตั้งศูนย์บริการเกษตรโดยเลือกจากการประมวลการสัมภาษณ์เกษตรกร แล้วนำผลที่ได้มาทำการวิเคราะห์ร่วมกับข้อมูลแผนที่เชิงตัวเลข (Digital) เพื่อหาพื้นที่เหมาะสมสำหรับการกำหนดที่ตั้งศูนย์บริการเกษตรต่อไป

5.2.2 การสำรวจความต้องการของเกษตรกรเกี่ยวกับศูนย์บริการเกษตร

การสำรวจความต้องการของเกษตรกรนั้น เป็นการสอบถามความต้องการของเกษตรกรเกี่ยวกับประเด็นต่างๆ ของศูนย์บริการเกษตร ได้แก่ สภาพปัญหา ความต้องการเกี่ยวกับการเกษตร ความเห็นต่อปัจจัยที่มีผลต่อการจัดตั้งและรูปแบบการบริการของศูนย์บริการเกษตรที่ต้องการ จากกลุ่มตัวอย่างทั้ง 2 กลุ่มรวมทั้งสิ้น 16 ราย โดยเป็นการออกสำรวจภาคสนามเพื่อสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างทั้งหมดในพื้นที่ศึกษาตามวิธีการที่กล่าวมาแล้ว

จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างทั้ง 2 กลุ่มเกี่ยวกับประเด็นต่างๆ แบ่งเป็นเกษตรกร 11 ราย ในจำนวนนี้เป็นผู้ปลูกข้าว 4 ราย ผู้ปลูกพืชไร่ 6 ราย ผู้ปลูกพืชผสม 1 ราย และเจ้าหน้าที่ของรัฐ 5 ราย สามารถแจกแจงรายละเอียดได้ดังนี้

กลุ่มตัวอย่างเกษตรกร

เกษตรกรในพื้นที่เพาะปลูกข้าว

1) นายชัยพร ขจรจันทร์ (สัมภาษณ์ : 8 มิ.ย. 2546 เวลา 11.20 น.)

เกษตรกรในพื้นที่ ต.ดงพลับ อ.ท่าม่วง มีอาชีพทำนาและเป็นอาชีพของครอบครัวที่ทำมาเป็นเวลานานแล้ว ซึ่งในพื้นที่อำเภอท่าม่วงนี้อยู่ในเขตชลประทานประกอบด้วยอยู่ใกล้

แม่น้ำบางปะกง ทำให้สามารถทำนาได้มากกว่าปีละ 2 ครั้ง นอกจากนี้ยังคงทำการเลี้ยงสัตว์ ได้แก่ เป็ดเทศ และเลี้ยงปลาเพื่อจำหน่ายเป็นรายได้เสริมด้วย โดยที่ปัญหาด้านการเกษตรที่สำคัญที่พบบ่อยในบริเวณนี้ คือ ปัญหาแมลงศัตรูพืชและโรคระบาด ภาวะฝนแล้ง นอกจากนี้ยังมีปัญหาไม่ได้รับความเป็นธรรมจากพ่อค้าท้องถิ่นในเรื่องราคาผลผลิต กล่าวคือ ถึงแม้จะมีการประกันราคาข้าวให้กับเกษตรกรแล้วก็ตาม แต่เมื่อนำผลผลิตข้าวไปส่งให้โรงสีแล้ว โรงสียังคงรับซื้อข้าวในราคาต่ำกว่าราคาประกันด้วยการอ้างเหตุผลที่ว่าข้าวมีความชื้นสูง ขณะที่ตัวเกษตรกรเองไม่มีความรู้ในเรื่องการตรวจสอบความชื้นเลย ขณะที่เครื่องจักรกลการเกษตรที่ใช้ในการทำการเกษตรจะเป็นของส่วนกลางประจำหมู่บ้านที่จัดให้เช่าเครื่องจักรกลการเกษตร ซึ่งมักประสบปัญหาการขาดแคลนเครื่องจักรกลในเวลาที่มีความต้องการเกิดขึ้นพร้อมกัน และในส่วนของความช่วยเหลือจากทางราชการเป็นเพียงความช่วยเหลือทางด้านวิชาการ เป็นเพียงการเสนอแนะและคำแนะนำให้เลิกทำการเกษตรกรรมในปีที่มีการระบาดของแมลงพิษโรคเท่านั้น แต่ไม่ได้ให้คำแนะนำที่เป็นประโยชน์ในด้านวิชาการแต่อย่างใด

ในส่วนของการคิดเห็นต่อการจัดตั้งศูนย์บริการเกษตร สรุปได้ว่า การตั้งศูนย์บริการเกษตรเป็นสิ่งที่ดีที่น่าจัดทำขึ้น เพราะคิดว่าคงเป็นประโยชน์แก่เกษตรกรได้ ซึ่งการพิจารณาเลือกที่ตั้งของศูนย์บริการเกษตรนั้น ลำดับแรกคิดว่าควรตั้งอยู่ใกล้ชุมชน และควรตั้งอยู่ในพื้นที่ที่ไม่มีความเสี่ยงจากน้ำท่วม เนื่องจากบริเวณนี้ในบางปีน้ำในแม่น้ำมีปริมาณสูงมาก อีกทั้งเพื่อสามารถเก็บรักษาผลผลิตทางการเกษตรได้ นอกจากนี้ควรตั้งอยู่ในพื้นที่ที่สามารถเดินทางไปมาได้อย่างสะดวก โดยรัศมีการบริการของศูนย์บริการเกษตรควรอยู่ในระยะ 10 กิโลเมตร

สำหรับการบริการของศูนย์บริการเกษตรนั้น คิดว่า ศูนย์บริการเกษตรควรมีการให้บริการเก็บรักษาและแปรรูปผลผลิตการเกษตร ซึ่งจะช่วยให้เกษตรกรสามารถเก็บผลผลิตเพื่อรอจำหน่ายได้ในเวลาที่เหมาะสม นอกจากนี้ควรมีการบริการถ่ายทอดความรู้และเทคโนโลยีการเกษตรแก่เกษตรกรในพื้นที่ เพื่อให้เกษตรกรมีความรู้และเกิดทางเลือกในการทำการเกษตรมากขึ้น และควรมีการให้บริการปัจจัยการผลิต เช่น ปุ๋ย สารเคมีกำจัดศัตรูพืชต่างๆ ในราคาที่ยุติธรรม เนื่องจากทุกวันนี้ได้รับความเดือดร้อนจากราคาที่สูงมาก ทำให้รายได้ที่ควรจะได้รับลดลง

2) นายวินัย ภู่อ้อย (สัมภาษณ์ : 8 มิ.ย. 2546 เวลา 9.15 น.)

เกษตรกรในพื้นที่ ต.มหาสอน อ.บ้านหมี่ ประกอบอาชีพทำนาเป็นอาชีพหลักของครอบครัวมานานกว่า 10 ปีแล้ว เนื่องจากเป็นอาชีพที่ครอบครัวทำต่อเนื่องกันมา ซึ่งวิธีการทำนาก็จะเป็นการถ่ายทอดความรู้จากรุ่นสู่รุ่นและอาศัยประสบการณ์จากที่เคยทำมา นอกจากการทำนาแล้วยังมีการเลี้ยงเป็ดเป็นอาชีพเสริม โดยจะทำการเลี้ยงเป็นในนาข้าวหลังจากเก็บเกี่ยวข้าวแล้ว เพื่อให้เป็ดเป็นตัวช่วยในการกำจัดหอยต่างๆ ที่เป็นศัตรูของต้นข้าว ตลอดช่วงเวลาที่ทำนาโดยตลอดมักจะประสบปัญหาด้านการเกษตรที่สำคัญ คือ ปัญหาการขาดแคลนแหล่งน้ำและภาวะฝนแล้งในบางปีที่มีอากาศแปรปรวนถึงแม้จะอยู่ในเขตชลประทานก็ตาม แต่การทำนาส่วนใหญ่ยังต้องอาศัยแหล่งน้ำจากแม่น้ำ ลำคลองอยู่ รวมถึงปัญหาการขาดแคลนสถานที่เก็บผลผลิต เช่น ยุ้งฉาง ทำให้เกษตรกรขาดอำนาจในการต่อรองกับพ่อค้าท้องถิ่นหรือโรงสีที่คอยฉวยโอกาสเอารัดเอาเปรียบจากเกษตรกรอยู่ เป็นผลให้ต้องรับขายข้าวทันทีหลังจากการเก็บเกี่ยว ทำให้รายได้ลดลงไปเป็นจำนวนมาก นอกจากนี้ยังคงต้องเช่าเครื่องจักรกลการเกษตรบางประเภท เช่น เครื่องเกี่ยวนวด เพื่อใช้ในการเก็บเกี่ยวส่งผลต่อต้นทุนการผลิตที่สูงขึ้น ขณะที่ราคาผลผลิตยังคงถูกเอารัดเอาเปรียบจากโรงสีที่รับซื้อผลผลิตอยู่และความ

ไม่แน่นอนของตลาดอีกด้วย สำหรับในเรื่องการระบาดของแมลงศัตรูพืชคิดว่าไม่เป็นปัญหามากนัก เนื่องจากสามารถควบคุมได้ด้วยการใช้ยาคุมและปราบศัตรูพืช แต่ที่จะเป็นปัญหาสำคัญกว่าก็คือ ราคาของปัจจัยการผลิตนั้นมีราคาแพงมาก ส่วนความช่วยเหลือและคำแนะนำจากภาครัฐที่เกี่ยวข้องยังคงมีไม่มากนัก และต้องการเจ้าหน้าที่ให้ความสนใจกับเกษตรกรมากกว่านี้

สำหรับความคิดเห็นการจัดตั้งศูนย์บริการเกษตร สรุปได้ว่า เป็นความคิดที่ดี เนื่องจากทุกวันนี้เกษตรกรยังคงได้รับความเดือดร้อนอยู่ ขณะที่ความช่วยเหลือต่างๆ จะมีก็ต่อเมื่อได้รับความเดือดร้อน ซึ่งสิ่งนี้เกษตรกรไม่ต้องการให้เกิดขึ้น การตั้งศูนย์บริการเกษตรก็น่าจะเป็นสิ่งที่ดี ซึ่งที่ตั้งของศูนย์บริการควรอยู่ใกล้ศูนย์กลางของชุมชน เนื่องจากเปรียบเสมือนเป็นศูนย์กลางที่คนส่วนใหญ่ต้องเดินทางไปเป็นประจำในเวลาที่ต้องการใช้สอยสิ่งจำเป็นต่างๆ และควรอยู่ในบริเวณที่มีเส้นทางคมนาคมเพื่อการเข้าถึงที่สะดวก ซึ่งสามารถใช้ได้ทุกฤดูกาล นอกจากนี้ยังควรพิจารณาว่าสามารถตั้งอยู่ใกล้พื้นที่ทำการเกษตรของเกษตรกรได้หรือไม่ ขณะเดียวกันต้องไม่มีความเสี่ยงต่อน้ำท่วมด้วย เนื่องจากพื้นที่บริเวณนี้เป็นที่ลุ่มเสียส่วนใหญ่ สำหรับกรณีการบริการของศูนย์บริการเกษตร คิดว่า ควรอยู่ในระยะ 15 กิโลเมตร

ในส่วนของรูปแบบการบริการของศูนย์บริการเกษตร เกษตรกรมีความต้องการบริการด้านความรู้และคำแนะนำทางวิชาการและเทคโนโลยีการผลิต เนื่องจากการทำนาส่วนใหญ่ยังคงเป็นไปตามประสบการณ์และบางครั้งขาดการแนะนำทางเลือกที่ดีกว่า เมื่อไม่มีทางเลือกที่ดีกว่าทำให้ต้องทนทำต่อไป รวมถึงการจัดหาปัจจัยการผลิตในราคาที่ยุติธรรมแก่เกษตรกร อาจเป็นการให้ยืมมาใช้ก่อนแล้วจ่ายทีหลังก็ได้ เช่น เมล็ดพันธุ์ที่มีความเหมาะสมให้แก่เกษตรกร และควรมีบริการเก็บรักษาผลผลิตเพื่อลดปัญหาการรับจำหน่ายผลผลิตข้างต้น อีกทั้งน่าจะมีความช่วยเหลือทางด้านการตลาด เพื่อหาช่องทางในการจำหน่ายผลผลิตแก่เกษตรกรต่อไป

3) นายกระเวก บุญแพรง (สัมภาษณ์ : 10 มิ.ย. 2546 เวลา 15.50 น.)

เกษตรกรในพื้นที่ ต.ทุ่งท่าช้าง อ.สระโบสถ์ ประกอบอาชีพทำนาเช่นเดียวกับเกษตรกรส่วนใหญ่ในบริเวณนี้ที่ทำนากันมาตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษของตนเอง ซึ่งพื้นที่ตำบลทุ่งท่าช้างนี้สามารถทำนาได้มากที่สุดถึงปีละ 1-2 ครั้ง แต่ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับปริมาณน้ำและภาวะอากาศในแต่ละปีด้วย เนื่องจากในบางปีอากาศแปรปรวนมาก เช่น ในปีที่ผ่านมาฝนตกมากเกินไปจึงเกิดปัญหาน้ำท่วมทำให้ผลผลิตเสียหายเป็นจำนวนมาก ขณะที่บางปีเกิดภาวะฝนแล้งทำให้ปริมาณน้ำไม่เพียงพอกับความ ต้องการ เนื่องจากคนส่วนใหญ่ในบริเวณล้วนแต่ทำนากันทั้งสิ้น ส่วนปัญหาสำคัญอื่นๆ เช่น การขาดแคลนสถานที่เก็บรักษาผลผลิต ทำให้ต้องนำข้าวมาตากไว้บริเวณข้างถนน โดยเฉพาะถนนสายย่อยๆ ในหมู่บ้าน เพื่อต้องการลดความชื้น นอกจากนี้ในบางปียังประสบปัญหาเกี่ยวกับโรคพืชและแมลงพืชทำให้ต้องใช้ยาปราบศัตรูพืชที่มีราคาแพงอยู่แล้วจำนวนมากขึ้น ส่งผลให้ต้นทุนการผลิตยิ่งสูงขึ้นไปด้วย ขณะที่ตัวเกษตรกรเองก็ไม่สามารถเพิ่มผลผลิตและราคาให้ตนเองได้ แต่เมื่อไม่สามารถเลือกได้ก็ยังคงต้องทำอาชีพนี้ต่อไป ส่วนความช่วยเหลือจากภาครัฐทั้งในด้านการให้ความรู้ คำแนะนำเทคโนโลยีต่างๆ แก่เกษตรกรมีน้อยมาก จะมีก็เฉพาะในช่วงที่ได้รับความเดือดร้อนจากตอนเกิดปัญหาน้ำท่วมเท่านั้น

ด้านความคิดเห็นการจัดตั้งศูนย์บริการเกษตรนั้น คิดว่าการตั้งศูนย์บริการเกษตรจะเป็นเรื่องที่ดีที่น่าแบ่งเบาปัญหาของเกษตรกรได้ แต่ยังคงเกรงว่าในการปฏิบัติจะไม่ได้รับการเอาใจใส่จากราชการเท่าที่ควร ซึ่งที่ตั้งของศูนย์บริการเกษตรควรอยู่ภายในชุมชนเอง ซึ่งถ้าเป็นศูนย์

กลางของพื้นที่ เช่น หมู่บ้านที่มีขนาดใหญ่ หรือ ใกล้ อบต. ก็จะเป็นการดี โดยที่ควรอยู่ใกล้เส้นทางคมนาคมที่เข้าถึงได้สะดวก อีกทั้งยังควรตั้งอยู่ในพื้นที่ที่ไม่เสี่ยงต่อการเกิดน้ำท่วม และควรตั้งอยู่ใกล้พื้นที่เกษตรกรรมของเกษตรกรจริง ๆ ส่วนรัศมีบริการของศูนย์บริการเกษตรควรอยู่ในระยะ 15 กิโลเมตร

สำหรับด้านการบริการของพื้นที่ศูนย์บริการเกษตร อันดับแรก ควรมีการบริการด้านความรู้และคำแนะนำทางวิชาการและเทคโนโลยีการผลิตเพื่อให้เกษตรกรมีความเข้าใจ เกิดทางเลือก และสามารถแก้ปัญหาได้ รวมถึงน่าจะมีการจัดหาปัจจัยการผลิต เช่น เมล็ดพันธุ์ ยา ปุ๋ย ในราคาที่ย่อมเยาแก่เกษตรกร และการบริการเก็บรักษาผลผลิต เพื่อให้เกษตรกรสามารถชะลอการจำหน่ายและเกิดความเป็นระเบียบในพื้นที่ นอกจากนี้น่าจะมีการบริการตรวจสอบคุณภาพของผลผลิตข้าว เพื่อให้เป็นมาตรฐานเดียวกัน ซึ่งน่าจะช่วยแก้ปัญหาการถูกเอารัดเอาเปรียบจากโรงสีและพ่อค้ารวบรวมในท้องถิ่นได้

4) นายพ่อย รวมเจริญ (สัมภาษณ์ : 10 มิ.ย. 2546 เวลา 13.05 น.)

เกษตรกรในพื้นที่ ต.ลาดสาลี อ.ท่าม่วง มีอาชีพทำนาและยึดถือเป็นอาชีพหลักของครอบครัวมาโดยตลอด ซึ่งวิธีการเรียนรู้ต่าง ๆ มาจากการได้รับการถ่ายทอดและเรียนรู้จากประสบการณ์ของตนเองและเพื่อนบ้าน เนื่องจากพื้นที่นาในบริเวณนี้อยู่ในเขตชลประทานที่ได้รับน้ำชลประทานทั้งในฤดูฝนและฤดูแล้ง ทำให้สามารถทำนาได้มากกว่าปีละ 2 ครั้ง และไม่คิดว่าการขาดแคลนน้ำเป็นปัญหาสำคัญ ขณะที่ปัญหาสำคัญในการทำการเกษตรที่พบอยู่เสมอจะเป็นเรื่องของราคาปัจจัยการผลิต ประเภท ปุ๋ย และยาฆ่าแมลงที่มีราคาสูงขึ้น ขณะที่ราคาของผลผลิตไม่สามารถเพิ่มสูงขึ้นได้ ถึงแม้จะได้มีการประกันราคาขั้นต่ำไว้แล้วก็ตาม แต่ด้วยเหตุผลที่ขาดแคลนสถานที่เก็บผลผลิตที่เกษตรกรสามารถชะลอการขายผลผลิตไว้เพื่อให้ได้ราคาดี แล้วยังถูกเอารัดเอาเปรียบจากโรงสีและพ่อค้าในท้องถิ่นด้วย ขณะที่ปัญหาการระบอบของศัตรูพืช ทั้งแมลงศัตรูพืชและวัชพืชนั้นสามารถควบคุมได้จากการใช้สารเคมีต่าง ๆ ขณะที่การให้ความช่วยเหลือจากภาครัฐบาลเป็นเพียงการให้ตรวจเยี่ยมเพียงบางครั้ง แต่ยังคงไม่เพียงพอต่อความต้องการของเกษตรกร

ในส่วนของความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดตั้งศูนย์บริการเกษตรนั้น สรุปได้ว่า ศูนย์บริการเกษตรน่าจะเป็นประโยชน์แก่เกษตรกรในการให้ความช่วยเหลือต่าง ๆ ซึ่งถ้าจะมีการตั้งศูนย์บริการเกษตรควรตั้งอยู่ภายในชุมชนใกล้ที่พักออาศัย โดยเฉพาะชุมชนศูนย์กลาง ซึ่งมีเส้นทางคมนาคมที่สามารถเดินทางได้โดยสะดวก รวมถึงควรตั้งอยู่ในพื้นที่ที่ไม่เสี่ยงต่อการเกิดน้ำท่วมเพื่อป้องกันความเสียหายของผลผลิต สำหรับรัศมีบริการของศูนย์บริการเกษตรควรอยู่ในระยะ 5 กิโลเมตร

ด้านการการรูปแบบบริการของศูนย์บริการเกษตรนั้น เกษตรกรมีความต้องการบริการจัดหาปัจจัยการผลิตจำพวก เมล็ดพันธุ์ มากเป็นอันดับแรก เนื่องจากต้องการลดต้นทุนการผลิตให้น้อยลง เนื่องจากราคาผลผลิตเป็นเรื่องที่ไม่แน่นอนและพิจารณาแล้วเป็นการยากที่จะเพิ่มราคาให้สูงขึ้นได้ ดังนั้นการช่วยลดต้นทุนการผลิตให้ต่ำลงจึงเป็นสิ่งที่คิดว่าน่าจะดีกว่า นอกจากนี้ยังมีความต้องการความรู้ทางวิชาการ เทคโนโลยีการผลิตต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อใช้เป็นแนวทางในการตัดสินใจเกี่ยวกับการผลิตทางเกษตร รวมถึงบริการเก็บรักษาผลผลิตเพื่อลดการเอาเปรียบจากการอ้างปัญหาเรื่องความชื้นของผลผลิตข้าว

เกษตรกรในพื้นที่เพาะปลูกพืชไร่

5) นายจำนง ศาลา (สัมภาษณ์ : 9 มิ.ย. 2546 เวลา 9.40 น.)

เกษตรกรในพื้นที่ ต.ชอนน้อย อ.พัฒนานิคม มีอาชีพเป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน นอกจากนี้ยังมีอาชีพปลูกพืชไร่อีกด้วย โดยพืชที่ทำการเพาะปลูกจะเป็นข้าวโพด และทานตะวัน ทำการปลูกพืชไร่ ปีละ 2 ครั้ง เป็นการปลูกข้าวโพดเป็นพืชหลักและปลูกทานตะวันเป็นพืชรอง ซึ่งอาชีพปลูกพืชไร่นี้เป็นถือเป็นอาชีพหลักของครอบครัว ซึ่งปัญหาในการปลูกพืชไร่ที่พบบ่อยในพื้นที่บริเวณนี้และคิดว่ามีความสำคัญมากที่สุด คือ ปัญหาการขาดแคลนแหล่งน้ำในการทำการเกษตร ทั้งในพื้นที่บริเวณนี้ อยู่ใกล้เขื่อนป่าสักฯ แต่ก็ไม่ได้รับประโยชน์จากโครงการชลประทานนี้เลย เนื่องจากเป็นพื้นที่ทางด้านตะวันตกของเขื่อน ดังนั้นการเพาะปลูกพืชไร่จึงต้องอาศัยแหล่งน้ำแหล่งเดียว คือ น้ำฝนเท่านั้น ขณะที่ในด้านปัจจัยการผลิตจะพบปัญหา คือ ราคาของปัจจัยการผลิต โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ปุ๋ย และสารเคมี ป้องกันศัตรูพืชมีราคาเพิ่มสูงขึ้นทุกวัน ขณะที่ผลผลิตข้าวโพดที่ได้รับมีปริมาณคงที่และลดลงทุกปี อีกทั้งมีความจำเป็นต้องจำหน่ายผลผลิตให้แก่บริษัทที่ว่าจ้างทันทีที่เก็บเกี่ยว เนื่องจากขาดแคลนสถานที่เก็บผลผลิตทำให้รายได้ลดลง ขณะที่การสนับสนุนเรื่องเมล็ดพันธุ์ทานตะวันของทางราชการเป็นไปอย่างล่าช้าไม่ทันกับความต้องการ ในด้านความช่วยเหลือจากภาครัฐมีเพียงการพบปะกับผู้นำชุมชนเพียงหนึ่งถึงสองครั้งต่อเดือนเท่านั้น ซึ่งได้ผลในทางปฏิบัติน้อยมาก ทำให้เกษตรกรยังคงต้องเพาะปลูกยังเป็นไปตามความต้องการของเกษตรกรเอง

ส่วนความคิดในการจัดตั้งศูนย์บริการเกษตรกรถือว่าเป็นสิ่งที่มีความสำคัญมาก ถ้ามีการทำอย่างจริงจังและต่อเนื่อง เนื่องจากขณะนี้คำแนะนำต่าง ๆ เกี่ยวกับการทำการเกษตรนั้นจะได้รับการรับฟังจากบริษัทที่ว่าจ้างและรับซื้อข้าวโพดเท่านั้น ทำให้เกษตรกรไม่มีทางเลือกในการเพาะปลูกพืชชนิดอื่น ๆ โดยที่การจัดตั้งศูนย์บริการเกษตรกรนั้นควรคำนึงถึงชุมชนศูนย์กลางของพื้นที่เป็นลำดับแรก เนื่องจากเปรียบเสมือนเป็นศูนย์กลางของตำบลนั้น ๆ ขณะเดียวกันก็ควรตั้งอยู่ในพื้นที่ที่สามารถเดินทางไปมาได้สะดวก และตั้งอยู่ในพื้นที่ที่มีการทำการเกษตรกรรมจริง ๆ สำหรับบริษัทมีการบริการของศูนย์บริการเกษตรกรควรอยู่ในระยะ 15 กิโลเมตร

สำหรับความคิดเห็นเกี่ยวกับศูนย์บริการเกษตรกร สรุปได้ว่า ศูนย์บริการเกษตรกรควรมีบริการให้ความรู้ และคำแนะนำแก่เกษตรกรเกี่ยวกับการเพาะปลูกพืชที่เหมาะสมเป็นลำดับแรก และควรมีการบริการจัดหาปัจจัยการผลิต จำพวก ปุ๋ย ยา และเมล็ดพันธุ์ในราคาที่ย่อมเยา

6) นายกริ่ง ดีผิว (สัมภาษณ์ : 9 มิ.ย. 2546 เวลา 12.40 น.)

เกษตรกรในพื้นที่ ต.ทะเลาววัด อ.ท่าหลวง มีอาชีพเกษตรกรกรรมเป็นอาชีพหลักของครอบครัว โดยที่ความรู้ในการเพาะปลูกพืชส่วนหนึ่งจะมาจากประสบการณ์ที่ผ่านมา และมาจากการเรียนในสถานศึกษา พืชที่ทำการเพาะปลูกเป็นพืชไร่ โดยในช่วงระยะเวลา 1 ปีจะทำการเพาะปลูกข้าวโพดเป็นพืชหลัก สำหรับปัญหาด้านการเกษตรที่สำคัญในบริเวณนี้ ได้แก่ ปัญหาเรื่องการขาดแคลนแหล่งน้ำ ซึ่งพื้นที่บริเวณนี้เป็นพื้นที่ที่ไม่มีชลประทาน ต้องอาศัยน้ำเพื่อการเกษตรจากฝนเท่านั้น นอกจากนี้ยังมีปัญหาเรื่องต้นทุนวัตถุดิบทางด้านเมล็ดพันธุ์ และยากำจัดศัตรูพืชที่มีราคาแพง เนื่องจากการเพาะปลูกนั้น ยังคงอาศัยการผูกขาดกับพ่อค้าในท้องถิ่นเป็นผู้ให้สินเชื่อในการกู้ยืม ทั้งในรูปของเงินและปัจจัยการผลิต ทำให้ต้นทุนในการผลิตสูงขึ้นด้วย และด้วยเหตุนี้จึงต้องขายผลผลิตทันทีที่เก็บเกี่ยวเป็นผลให้ได้ราคาที่ต่ำอีกด้วย อีกทั้งยังคงประสบปัญหาด้านแมลงศัตรูพืชในบางช่วงอีกด้วย

ซึ่งปัญหาเหล่านี้เกษตรกรไม่ได้รับความช่วยเหลือและคำแนะนำจากหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องแต่อย่างใด โดยที่โรงงานอุตสาหกรรมที่เป็นผู้รับซื้อผลผลิตจะเป็นผู้ให้ความช่วยเหลือในด้านต่าง ๆ แก่เกษตรกร

สำหรับความคิดเห็นของเกษตรกรที่มีต่อการจัดตั้งศูนย์บริการเกษตรนั้น มีความเห็นว่า การจัดตั้งศูนย์บริการเกษตรเป็นสิ่งที่สมควรอย่างยิ่ง เนื่องจากคิดว่าเกษตรกรทุกคนล้วนต้องการความช่วยเหลือจากรัฐแทบทั้งสิ้น เพียงแต่ความช่วยเหลือของรัฐไม่ทันต่อความต้องการของเกษตรกร ซึ่งเกี่ยวกับการเลือกที่ตั้งของศูนย์บริการเกษตรนั้น คิดว่าควรจะอยู่ในบริเวณชุมชนที่ถือเป็นศูนย์กลางของพื้นที่ และน่าจะตั้งอยู่ในบริเวณที่มีถนนหนทางที่เดินทางได้สะดวก ส่วนรัศมีบริการของศูนย์บริการเกษตรควรอยู่ในระยะ 5-10 กิโลเมตร

รูปแบบการบริการของศูนย์ที่ควรมีนั้น ควรเป็นการบริการด้านความรู้เทคโนโลยีต่าง ๆ แก่เกษตรกร รวมถึงการจัดหาเครื่องจักรกลเพื่อให้เช่าทำการเกษตร เนื่องจากการทำพืชไร่ส่วนใหญ่เป็นแปลงเพาะปลูกขนาดใหญ่ซึ่งต้องใช้เครื่องจักรกลในการเก็บเกี่ยว อีกทั้งควรมีการให้บริการให้บริการด้านเงินทุนสำหรับการทำการเกษตรอีกด้วย

7) นายสมชัย พูลสวัสดิ์ (สัมภาษณ์ : 9 มิ.ย. 2546 เวลา 14.30 น.)

เกษตรกรในพื้นที่ ต.ท่ามะนาว อ.ชัยบาดาล ถือได้ว่าเป็นเกษตรกรรายใหญ่ในพื้นที่ นอกจากนี้ยังมีตำแหน่งเป็นคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านอีกด้วย ทำการเกษตรกรรมประเภทพืชไร่ ประเภทอ้อยเพียงอย่างเดียว เนื่องจากเห็นว่าอ้อยเป็นพืชที่ให้ราคาดีและดูแลน้อย ทำให้มีเวลาในการทำอาชีพเสริมอีกด้วย มีพื้นที่ถือครองทั้งสิ้นประมาณ 500 ไร่ ทั้งในพื้นที่ ต.ท่ามะนาวเองและตำบลอื่นใกล้เคียง ด้วยการเป็นเกษตรกรรายใหญ่ในพื้นที่ที่ได้รับโควตาน้ำตาลจากโรงงาน จึงมีบทบาทในการรับซื้อจากเกษตรกรรายย่อยที่ไม่ได้รับโควตาอีกด้วย ทั้งนี้ยังมีอาชีพรับจ้างและให้เช่าเครื่องจักรกลการเกษตรต่าง ๆ ด้วย สำหรับปัญหาด้านการเกษตรที่สำคัญที่พบเสมอ คือ ปัญหาเรื่องโรคระบาดของพืช ซึ่งสร้างความเสียหายเป็นจำนวนมากพอสมควร รวมถึงปัญหาขาดแคลนแรงงานในการทำการเกษตร โดยต้องอาศัยแรงงานต่างถิ่นจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือเข้ามาช่วยในการเพาะปลูก ขณะที่ด้านปัจจัยการผลิตจะประสบปัญหาโดยเฉพาะอย่างยิ่งยากำจัดศัตรูพืช และปุ๋ยที่มีราคาแพง ซึ่งปัญหาเหล่านี้เกษตรกรแทบจะไม่สามารถได้รับความช่วยเหลือและคำแนะนำจากภาครัฐแต่อย่างใด ยกเว้นการช่วยเหลือตอนประสบปัญหาน้ำท่วมเมื่อปีที่ผ่านมาเท่านั้น ขณะที่ความช่วยเหลือด้านความรู้ต่าง ๆ กลับได้รับจากนักวิชาการของโรงงานน้ำตาลที่ให้คำแนะนำในเรื่องการเพาะปลูกแทน

ความคิดเห็นของเกษตรกรที่มีต่อการจัดตั้งศูนย์บริการเกษตรนั้น สรุปได้ว่า ศูนย์บริการเกษตรน่าจะเป็นการร่วมมือระหว่างรัฐกับเกษตรกร เนื่องจากเกษตรกรเป็นผู้เข้าใจปัญหาที่แท้จริง ขณะที่รัฐสามารถจัดหาบริการต่างๆที่เกษตรกรต้องการได้ ซึ่งในส่วนของการตั้งของศูนย์บริการนั้นคิดว่าควรอยู่ในบริเวณชุมชนเพื่อประโยชน์ด้านการตลาดแก่ผลผลิต รวมถึงควรอยู่ในบริเวณที่มีเส้นทางคมนาคม และควรคำนึงถึงพื้นที่เกษตรกรรมของเกษตรกรด้วย เนื่องจากไม่ควรอยู่ไกลเกินไปนัก สำหรับรัศมีบริการของศูนย์บริการเกษตรควรอยู่ในระยะ 15 กิโลเมตร

สำหรับการบริการของศูนย์บริการเกษตรนั้น คิดว่า เกษตรกรส่วนใหญ่บริเวณนี้มีความต้องการในด้านการจัดหาปัจจัยการผลิตในราคาถูก เช่น เมล็ดพันธุ์ ปุ๋ย ยาปราบศัตรูพืช เป็นต้น นอกจากนี้ควรมีบริการถ่ายทอดความรู้และเทคโนโลยีการเกษตร รวมถึงการบริการจัดหาเครื่องจักรกลการเกษตรแก่เกษตรกรในพื้นที่

8) นายสุวรรณ มังกรแก้ว (สัมภาษณ์ : 8 มิ.ย. 2546 เวลา 15.05 น.)

เกษตรกรในพื้นที่ ต.หนองมะค่า อ.โคกเจริญ ทำการเพาะปลูกพืชไร่จำพวก อ้อย เช่นเดียวกับเกษตรกรในบริเวณนี้ โดยที่ทำการเพาะปลูกอ้อยเป็นพืชหลักเพียงอย่างเดียวเท่านั้น เนื่องจากเป็นอาชีพหลักของครอบครัว ปัญหาด้านการเกษตรที่สำคัญที่พบเป็นประจำในบริเวณนี้ ได้แก่ ปัญหาขาดแคลนน้ำในการทำเกษตรกรรม ซึ่งต้องอาศัยน้ำจากฝนเพียงอย่างเดียว และในหลายปีที่ผ่านมาในพื้นที่ได้ประสบภาวะฝนแล้งทำให้อ้อยที่ได้มีปริมาณน้ำตาลลดลง นอกจากนี้ยังประสบปัญหาต้นทุนการผลิตที่เพิ่มสูงขึ้น เนื่องจากปัจจัยการผลิตชนิดต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นปุ๋ย สารเคมีกำจัดวัชพืช มีราคาเพิ่มสูงขึ้น และปัญหาด้านราคาผลผลิตที่ไม่แน่นอน อีกทั้งอ้อยเป็นพืชที่ปลูกแล้วคุณภาพของดินจะลดต่ำลงเรื่อยๆ ความต้องการใช้ปัจจัยการผลิตต่างๆ จึงสูงขึ้นเมื่อเวลาเพาะปลูกผ่านไป เมื่อผลผลิตที่ได้น้อยลง ขณะที่ต้นทุนการผลิตสูงขึ้น ทำให้ได้รับความลำบากอยู่เสมอ ขณะที่การได้รับความช่วยเหลือจากทางราชการนั้น เป็นเพียงการตรวจเยี่ยมพื้นที่ของเจ้าหน้าที่ในพื้นที่เท่านั้น และเป็นช่วงนานๆ ครั้ง ซึ่งบางครั้งความช่วยเหลือไม่ทันกับความต้องการ

เกษตรกรมีความเห็นต่อการจัดตั้งศูนย์บริการเกษตรกรว่า ที่ตั้งของศูนย์บริการ ควรอยู่ใกล้ชุมชน อาจอยู่ใกล้ที่ตั้งขององค์การบริหารส่วนตำบล เพื่อที่เกษตรกรจะสามารถเดินทางได้โดยสะดวกในการเข้ารับความช่วยเหลือ นอกจากนี้ต้องสามารถเข้าถึงได้ในบริเวณที่มีถนนหนทางสะดวก นอกจากการพิจารณาถึงชุมชน ถนนแล้ว ควรคำนึงถึงพื้นที่อีกด้วย ซึ่งคิดว่าศูนย์บริการเกษตรกรควรอยู่ในบริเวณที่เป็นพื้นที่เกษตรกรรมด้วย ส่วนรัศมีบริการของศูนย์บริการเกษตรกรควรอยู่ในระยะ 5-10 กิโลเมตร

สำหรับความเห็นต่อรูปแบบการให้บริการของศูนย์บริการเกษตรกรนั้น สรุปได้ว่า ลำดับแรกศูนย์บริการเกษตรกรควรมีบริการถ่ายทอดความรู้และเทคโนโลยีการเกษตรเพื่อให้เป็นที่ปรึกษาในการตัดสินใจและแก้ปัญหาต่างๆ แก่เกษตรกร นอกจากนี้ควรมีการจัดหาปัจจัยการผลิตในราคาถูก เพื่อช่วยลดต้นทุนการผลิตให้กับเกษตรกร ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อเกษตรกรสูงสุด

9) นายวิเชียร ทองคำน้อย (สัมภาษณ์ : 8 มิ.ย. 2546 เวลา 13.35 น.)

เกษตรกรในพื้นที่ ต.หนองสมบุรณ์ อ.หนองม่วง ประกอบอาชีพเพาะปลูกพืชไร่ ประเภท อ้อย โดยที่ก่อนหน้านี้เคยทำการปลูกข้าวโพดมาก่อน สาเหตุที่เปลี่ยนมาเป็นการปลูกอ้อยเนื่องจากให้ผลตอบแทนในราคาที่สูงกว่า อีกทั้งอ้อยเป็นพืชที่ต้องการการดูแลน้อยกว่า ทำให้มีเวลาว่างในการทำอาชีพอื่นเสริม เช่น รับจ้างอื่นๆ ปัญหาการเกษตรที่พบบ่อยและคิดว่ามีความสำคัญมากที่สุด คือ การขาดแคลนน้ำใช้ในการทำการเกษตร ถึงแม้้อ้อยจะเป็นพืชไร่ที่ต้องการน้ำไม่มาก แต่ในบางปีที่มีฝนตกน้อยทำให้ผลผลิตที่ได้มีคุณภาพลดต่ำลง ขณะเดียวกันก็ประสบปัญหาการขาดแคลนเครื่องจักรการเกษตร ถึงแม้จะมีเครื่องจักรกลเป็นของตนเองบางส่วนแล้วก็ตาม แต่เนื่องจากมีพื้นที่เพาะปลูกขนาดใหญ่จึงจำเป็นต้องทำการเช่าจากพ่อค้าในชุมชน ซึ่งส่งผลให้ต้นทุนการผลิตเพิ่มสูงขึ้น นอกจากนี้ยังมีปัญหาด้านปัจจัยการผลิต ถึงแม้จะได้รับความช่วยเหลือจากโรงงานน้ำตาลก็ตาม แต่คิดว่ายังเป็นราคาที่ไม่ยุติธรรมต่อตัวเกษตรกรเอง สำหรับในส่วนความช่วยเหลือจากภาครัฐยังคงมีน้อยมาก คิดว่าคงให้ความช่วยเหลือได้ไม่ทั่วถึง

สำหรับความคิดเห็นในการจัดตั้งศูนย์บริการเกษตรกร พบว่า เกษตรกรให้ความสำคัญอย่างยิ่ง เนื่องจากเป็นสิ่งที่คิดว่าเกิดประโยชน์แก่เกษตรกรโดยตรง ซึ่งปัจจัยสำคัญในการกำหนดที่ตั้งควรคำนึงถึงชุมชนศูนย์กลางของพื้นที่เป็นลำดับแรก ขณะเดียวกันก็ควรตั้งอยู่ใกล้เส้นทางคมนาคม

เพื่อสามารถเดินทางได้สะดวก รวมถึงควรตั้งอยู่ในพื้นที่เกษตรกรรมตามลำดับ สำหรับรัศมีการบริการของศูนย์บริการเกษตรควรอยู่ในระยะ 10 กิโลเมตร

ด้านความคิดเห็นเกี่ยวกับศูนย์บริการเกษตร สรุปได้ว่า ศูนย์บริการเกษตรควรมีการจัดหาปัจจัยการผลิต จำพวก ปุ๋ย ยา และเมล็ดพันธุ์ในแก่เกษตรกร และควรมีบริการให้ความรู้และคำแนะนำเกี่ยวกับการเพาะปลูกพืชที่เหมาะสม รวมถึงความช่วยเหลือด้านการตลาด ส่วนการจัดเก็บและแปรรูปผลผลิตนั้น คิดว่าไม่จำเป็นต่อการผู้ปลูกอ้อยเนื่องจากหลังจากเก็บเกี่ยวอ้อยนั้นต้องขนส่งไปยังโรงงานให้เร็วที่สุดเพื่อลดการสูญเสียปริมาณน้ำตาลในอ้อย

10) นายพูน คุณกลาง (สัมภาษณ์ : 9 มิ.ย. 2546 เวลา 15.15 น.)

เกษตรกรในพื้นที่ ต.เขารวก อ.ลำสนธิ ทำการเพาะปลูกพืชไร่ โดยในช่วงระยะเวลา 1 ปี จะแบ่งการเพาะปลูกพืชออกเป็น 2 รุ่น คือ รุ่นที่ 1 จะเป็นการปลูกพืชหลัก คือ ข้าวโพด หลังจากการเก็บเกี่ยวข้าวโพดแล้ว จะทำการปลูกพืชรุ่นที่ 2 โดยพืชรุ่นที่ 2 นั้นไม่แน่นอน ต้องพิจารณาจากราคาและความต้องการของตลาด ส่วนใหญ่เป็นการปลูกพืชตระกูลถั่ว ได้แก่ ถั่วเขียว เพื่อประโยชน์ในการบำรุงดินไปด้วยทางหนึ่ง สำหรับปัญหาด้านการเกษตรที่สำคัญส่งผลต่อการทำการเกษตรสูงสุด คือ ปัญหาการขาดแคลนน้ำ เนื่องจากพื้นที่บริเวณนี้ต้องอาศัยน้ำฝนเป็นแหล่งน้ำใช้ในการเกษตรที่สำคัญเพียงแหล่งเดียว รวมถึงปัญหาทางต้นทุนการผลิตจากการซื้อปัจจัยการผลิตในราคาที่สูง ไม่ว่าจะเป็นเมล็ดพันธุ์ ปุ๋ย และยากำจัดศัตรูพืชที่มีราคาแพงขึ้นเรื่อยๆ เนื่องจากการปลูกข้าวโพดต้องการใช้สารเคมีในการทำการเกษตรสูงโดยเฉพาะในการปราบวัชพืช ทั้งจากการใช้เครื่องจักรและแรงงานในการทำการเกษตร ซึ่งปัญหาที่เกิดขึ้นเหล่านี้ เกษตรกรแทบจะไม่ได้ได้รับความช่วยเหลือและคำแนะนำจากหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องแต่อย่างใด ซึ่งทำให้การแก้ปัญหาของเกษตรกรนั้น ล้วนมาจากประสบการณ์ในการทำการเกษตรแทบทั้งสิ้น

สำหรับความคิดเห็นของเกษตรกรต่อการจัดตั้งศูนย์บริการเกษตร คิดว่าสมควรให้มีการจัดตั้งศูนย์บริการเกษตรมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งศูนย์บริการเกษตรนั้นควรตั้งอยู่ในบริเวณชุมชน ที่เกษตรกรสามารถเดินทางไปมาได้สะดวก มีเส้นทางคมนาคมที่สมบูรณ์ นอกจากนี้ควรตั้งในพื้นที่เกษตรกรรม สำหรับรัศมีการบริการของศูนย์บริการเกษตรควรอยู่ในระยะ 10-15 กิโลเมตร

ในส่วนของความเห็นเกี่ยวกับรูปแบบศูนย์บริการเกษตรนั้น เกษตรกรมีความต้องการบริการในด้านปัจจัยการผลิตสูงสุดมากที่สุด เนื่องจากต้องทนรับภาระเกี่ยวกับค่าใช้จ่ายที่สูงขึ้นไม่ได้ ขณะที่การบริการด้านความรู้เทคโนโลยีต่างๆ ก็น่าจะช่วยให้มีทางเลือกในการตัดสินใจต่างๆ ได้ดียิ่งขึ้น และให้เช่า/ยืมเครื่องจักรกลที่ใช้ในการเก็บเกี่ยวในราคาถูก

เกษตรกรในพื้นที่เพาะปลูกผสม

11) นายณรงค์ ยิ้มไพบูลย์ (สัมภาษณ์ : 10 มิ.ย. 2546 เวลา 10.30 น.)

เกษตรกรในพื้นที่ ต.คลองเกตุ อ.โคกสำโรง ทำการเกษตรกรรมประเภทผสม คือ มีทั้งการปลูกพืชไร่และข้าว เป็น 2 แปลงเพาะปลูก การเพาะปลูกพืชไร่ถือเป็นอาชีพหลักของครอบครัว โดยทำการเพาะปลูกเพื่อจำหน่าย พืชที่ทำปลูกเป็นพืชไร่ประเภทข้าวโพดเป็นพืชหลัก โดยที่พืชรองที่ทำการเพาะปลูก คือ พืชตระกูลถั่วต่างๆ ขณะที่การทำนาถือเป็นอาชีพรองของครอบครัว เนื่องจากมีพื้นที่ไม่มากนัก ผลผลิตที่ได้จะใช้เพื่อบริโภคในครอบครัว ส่วนที่เหลือจะจำหน่ายให้กับโรงสีขนาดเล็กในท้องถิ่น สำหรับปัญหาด้านการเกษตรที่สำคัญในบริเวณนี้ คือ การปลูกข้าวโพดและ

ทำนาล้วนมีความต้องการปุ๋ยและสารเคมีป้องกันศัตรูพืชในจำนวนมากพอสมควร การที่ปัจจัยการผลิตมีราคาเพิ่มสูงขึ้นย่อมส่งผลกระทบต่อการทำเกษตร ผลผลิตที่ได้ไม่คงที่ นอกจากนี้ปัญหาเรื่องการขาดแคลนแหล่งน้ำ จะส่งผลกระทบต่อการทำนามากกว่าการปลูกข้าวโพด เนื่องจากบริเวณนี้อาศัยแหล่งน้ำจากธรรมชาติและน้ำฝนเท่านั้น ขณะที่ข้าวโพดมีความทนทานต่อความแล้งได้ดีกว่าข้าว จึงไม่เป็นปัญหามากนัก ส่วนปัญหาอื่นๆ ที่รองลงมาเป็นโรคระบาดของพืชค่อนข้างมีความสำคัญพอสมควร แต่อยู่ในเกณฑ์ที่สามารถควบคุมได้ สำหรับความช่วยเหลือจากภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมีไม่มาก และคิดว่าไม่เพียงพอกับความต้องการนัก

ความคิดเห็นของเกษตรกรที่มีต่อการจัดตั้งศูนย์บริการเกษตรนั้น สรุปได้ว่า ศูนย์บริการเกษตรควรให้รัฐเป็นผู้ดำเนินงานจัดบริการให้แก่เกษตรกร แต่ควรเปิดโอกาสให้เกษตรกรมีส่วนในการแสดงความคิดเห็นและความต้องการต่างๆ ได้ ซึ่งการเลือกพื้นที่ใดเป็นที่ตั้งศูนย์บริการเกษตรนั้น ลำดับแรกควรเป็นสถานที่ที่สามารถเดินทางไปมาได้สะดวก มีถนนหนทางสมบูรณ์ และศูนย์บริการเกษตรควรอยู่ในบริเวณชุมชนที่มีเกษตรกรอาศัยอยู่มาก เพื่อให้สามารถบริการได้ทั่วถึง สำหรับรัศมีการบริการของศูนย์บริการเกษตรควรอยู่ในระยะ 5 กิโลเมตร

สำหรับการบริการของศูนย์บริการเกษตรนั้น คิดว่า เกษตรกรในบริเวณนี้มีความต้องการในด้านการจัดหาปัจจัยการผลิตในราคาถูก เช่น เมล็ดพันธุ์ ปุ๋ย ยาปราบศัตรูพืช เนื่องจากคิดว่าเป็นความจำเป็นเร่งด่วน นอกจากนี้ควรมีบริการถ่ายทอดความรู้และเทคโนโลยีการเกษตรให้แก่เกษตรกร เพราะถึงแม้เกษตรกรส่วนใหญ่จะมีประสบการณ์ในการทำเกษตรมากพอแล้ว แต่ยังมี ความต้องการคำแนะนำเกี่ยวกับการเพาะปลูก และการตลาด

กลุ่มตัวอย่างเจ้าหน้าที่ของรัฐ

12) นายบำรุง ศรีทองใส, นักวิชาการส่งเสริมการเกษตร 7 กรมส่งเสริมการเกษตร (สัมภาษณ์ : 18 มิ.ย. 2546 เวลา 10.10 น.)

ความคิดเห็นที่มีต่อการจัดตั้งศูนย์บริการเกษตร สามารถสรุปได้คือ ศูนย์บริการเกษตรควรเป็นการร่วมมือกันระหว่างรัฐกับเกษตรกรในการช่วยเหลือกันแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับเกษตรกร ระยะทางที่เหมาะสมที่เกษตรกรน่าจะเดินทางไปได้ควรไม่เกิน 10-15 กิโลเมตร ซึ่งเกษตรกรเองสามารถเสนอปัญหาและความต้องการของตนเองได้ ซึ่งการจัดตั้งศูนย์บริการเกษตรควรพิจารณาจากปัจจัยแวดล้อมหลายประการ โดยที่สำคัญที่สุด คือ ศูนย์บริการเกษตรควรอยู่ในบริเวณชุมชน ซึ่งจะอยู่ใกล้กับที่พักอาศัยของเกษตรกรและเกษตรกรสามารถเข้ารับบริการได้สะดวก นอกจากนี้ควรเป็นสถานที่ที่เกษตรกรสามารถเดินทางไปมาได้ โดยที่พื้นที่ที่มีถนนเข้าถึงได้ง่ายจึงจะมีความได้เปรียบกว่าพื้นที่ที่อยู่ไกลออกไป ขณะเดียวกันต้องคำนึงความเสี่ยงจากภัยธรรมชาติด้วยเช่นกัน เนื่องจาก จังหวัดลพบุรีเป็นจังหวัดหนึ่งที่ประสบปัญหาน้ำท่วมบ่อยครั้ง ซึ่งถ้าพื้นที่ใดที่ไม่มีความเสี่ยงจะยิ่งเป็นผลดีกับศูนย์บริการเกษตรมากยิ่งขึ้น ซึ่งจะทำให้เป็นอุปสรรคน้อยลง ขณะในเรื่องของการใช้ประโยชน์ที่ดินนั้น ควรพิจารณาจากพื้นที่ชุมชนเป็นลำดับแรก รองลงมาเป็นพื้นที่เกษตรกรรม เนื่องจากการบริการเกี่ยวกับเกษตรกรก็ควรอยู่ในบริเวณที่เป็นเขตเกษตรกรรม

ในเรื่องของรูปแบบการบริการของศูนย์บริการเกษตรนั้น การถ่ายทอดความรู้ควรเป็นสิ่งที่เป็นลำดับแรก เนื่องจากเป็นการบริการที่ง่ายและมีค่าใช้จ่ายน้อยที่สุด รองลงมาควรเป็น การให้ความช่วยเหลือการจำหน่ายผลผลิตของเกษตรกร และการช่วยเหลือการจัดหาเมล็ดพันธุ์

ป่วยต่าง ๆ ให้เกษตรกร นอกจากนี้ควรมีการเก็บรักษาผลผลิตให้เกษตรกรอีกด้วย โดยเฉพาะเกษตรกรที่เพาะปลูกข้าวต้องการยุ่งฉางในการเก็บรักษาผลผลิต ขณะที่การช่วยเหลือเรื่องเครื่องจักรกลและสินเชื่อ นั้นคงทำได้ยากเนื่องจากต้องการงบประมาณจำนวนมาก

13) นายธนู วาเกษม , นักวิชาการส่งเสริมการเกษตร 7 กรมส่งเสริมการเกษตร (สัมภาษณ์ : 18 มิ.ย. 2546 เวลา 11.15 น.)

ความคิดเห็นที่มีต่อศูนย์บริการเกษตรกรสามารถสรุปได้ดังนี้ คือ ศูนย์บริการเกษตรกรน่าจะเป็นศูนย์กลางในการช่วยเหลือเกษตรกร ซึ่งขนาดของพื้นที่ควรมีกว้างขวางพอสมควร และมีสิ่งอำนวยความสะดวกพร้อมทั้งสาธารณูปโภค การพิจารณาเลือกพื้นที่ที่มีความเหมาะสมควรพิจารณาจากพื้นที่ที่ถือเป็นศูนย์รวมของเกษตรกร น่าจะเป็นชุมชนที่เกษตรกรอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก หรือศูนย์กลางที่คนในพื้นที่เดินทางได้สะดวก ซึ่งควรอยู่ในระยะไม่เกิน 20 กิโลเมตร โดยที่ศูนย์บริการเกษตรกรนี้ควรอยู่ในเขตที่มีการทำการเกษตรกรรมอยู่แล้ว ซึ่งเกษตรกรจะได้รับประโยชน์มากกว่าพื้นที่ที่ไม่มีเกษตรกรอยู่ นอกจากนี้ควรพิจารณาเรื่องสภาพภูมิประเทศของพื้นที่ ซึ่งในพื้นที่ราบลุ่มน้ำท่วมถึงได้ง่ายไม่น่าจะมีความเหมาะสม

สำหรับการบริการของศูนย์บริการเกษตรกรนั้นควรพิจารณาจากความต้องการของเกษตรกรด้วย แต่ในแง่มุมมองจากราชการคิดว่าควรเป็นการถ่ายทอดความรู้และเทคโนโลยีเป็นลำดับแรก เนื่องจากมีบุคลากรของกระทรวงเกษตรฯ ค่อนข้างพร้อม เช่น เกษตรอำเภอ เกษตรตำบล ขณะที่รองลงมาควรเป็น การให้ความช่วยเหลือการจำหน่ายผลผลิตของเกษตรกร เพื่อช่วยระบายผลผลิตและจำหน่ายให้ได้ราคายุติธรรมมากขึ้น นอกจากนี้ควรมีการช่วยเหลือเกี่ยวกับปัจจัยการผลิต เช่น ปุ๋ย สารเคมีต่าง ๆ

14) นายชาติรี บุญภาค เจ้าหน้าที่บริหารงานการเกษตร 7 กรมส่งเสริมการเกษตร (สัมภาษณ์ : 18 มิ.ย. 2546 เวลา 14.35 น.)

ความคิดเห็นที่มีต่อศูนย์บริการเกษตรกรสามารถสรุปได้ดังนี้ ศูนย์บริการเกษตรกรควรเป็นจุดศูนย์กลางในการให้ความช่วยเหลือและให้คำปรึกษาแก่เกษตรกร ซึ่งสถานที่ที่ตั้งศูนย์บริการเกษตรกรที่เหมาะสมนั้น หรือตัวชีวิตนั้นน่าจะขึ้นอยู่กับเกษตรกรหรือชุมชนส่วนใหญ่เป็นผู้กำหนดถึงความเหมาะสม ด้วยความคิดเห็นแล้วเห็นว่าศูนย์บริการเกษตรกรนั้นควรตั้งอยู่ในพื้นที่ชุมชนมากที่สุด และเป็นจุดบริเวณ หรือสถานที่ที่คนส่วนใหญ่เห็นชอบหรือเป็นศูนย์กลางที่คนเห็นชอบ โดยบริเวณที่ว่านี้ควรมีเส้นทางคมนาคมที่สะดวก และใช้งานได้ตลอดทั้งปี ขณะเดียวกันควรพิจารณาถึงความเสี่ยงจากภัยธรรมชาติด้วย ซึ่งปัญหาที่สำคัญคือน้ำท่วม

การดำเนินงานของศูนย์บริการเกษตรกรนี้ควรเป็นการร่วมมือกันทั้ง 2 ฝ่าย คือ เกษตรกรและราชการ ซึ่งทั้ง 2 ฝ่ายจะมีส่วนร่วมมือในการวางแผนจัดการปัญหาต่างๆ ซึ่งรัศมีในการบริการของศูนย์บริการเกษตรกรนั้นควรอยู่ในระยะ 10 กิโลเมตร ส่วนรูปแบบของศูนย์บริการเกษตรกรนั้นควรเป็นการถ่ายทอดความรู้และเทคโนโลยีแก่เกษตรกรเป็นลำดับแรก รองลงมาควรเป็นการให้ความช่วยเหลือทางด้านการตลาด ซึ่งได้แก่ การช่วยเหลือในการจำหน่ายผลผลิต และคิดว่าการให้ความช่วยเหลือการจำหน่ายปัจจัยการผลิต เช่น เมล็ดพันธุ์ ปุ๋ย สารเคมีกำจัดต่าง ๆ ในราคาที่ยุติธรรม

15) นายวุฒิชัย ชินวงศ์ นักวิชาการส่งเสริมการเกษตร 5 กรมส่งเสริมการเกษตร (สัมภาษณ์ : 20 มิ.ย. 2546 เวลา 11.05 น.)

ความคิดเห็นที่มีต่อศูนย์บริการการเกษตรสามารถสรุปได้ดังนี้ สิ่งที่มีความสำคัญต่อศูนย์บริการการเกษตร คือ ความเห็นชอบหรือความต้องการของเกษตรกรรณสานกับการปฏิบัติงานของหน่วยงานที่รับผิดชอบ ซึ่งศูนย์บริการการเกษตรจะสำเร็จได้นั้นต้องมาจากความร่วมมือกันของราชการและตัวเกษตรกรเอง เกษตรกรจึงจะได้รับการแก้ปัญหาที่ตรงจุด ซึ่งการเลือกที่ตั้งของศูนย์บริการการเกษตรนั้น มีความเห็นว่า ศูนย์บริการการเกษตรนั้นควรตั้งอยู่ในบริเวณชุมชน ถึงแม้เกษตรกรใช้เวลาส่วนใหญ่ที่ไร่นาก็ตาม แต่ในบริเวณชุมชนนั้นจะมีความพร้อมทางด้านต่าง ๆ เช่น ไฟฟ้า ประปา จึงควรพิจารณาจากบริเวณชุมชนเป็นลำดับแรก รองมาจึงควรพิจารณาว่าพื้นที่นั้น ๆ มีสะดวกในการเข้าถึงมากน้อยเพียงใด ซึ่งน่าจะดูจากถนนหนทางต่าง ๆ ว่ามีความพร้อมและมีสภาพเป็นเช่นไร และควรดูเรื่องของการใช้ประโยชน์ที่ดินเช่นกัน หมายถึง พื้นที่นั้น ๆ มีการใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทใด ทำการเพาะปลูกพืชชนิดใด ซึ่งจะทำให้การบริการการเกษตรตรงกับความเป็นจริงมากที่สุด นอกจากนี้ควรดูเรื่องสภาพภูมิประเทศ แต่มีความคิดเห็นว่ามันน่าจะไม่มีผลต่อการจัดตั้งศูนย์บริการการเกษตรมากนัก ส่วนเรื่องรัศมีของศูนย์บริการการเกษตรคิดว่าควรอยู่ในระยะ 10 กิโลเมตร

สำหรับรูปแบบการบริการของศูนย์บริการการเกษตรนั้น ควรมีการถ่ายทอดความรู้และเทคโนโลยีการเกษตรควรเป็นสิ่งที่เป็นลำดับแรก รองลงมาควรเป็น การให้ความช่วยเหลือด้านการตลาดในการช่วยหาช่องทางในการจำหน่ายผลผลิต และการจัดหาปัจจัยการผลิตในราคาที่ยุติธรรมให้แก่เกษตรกร

16) เกษตรจังหวัดลพบุรี, สำนักงานเกษตรจังหวัดลพบุรี (สัมภาษณ์ : 9 มิ.ย. 2546 เวลา 9.45 น.)

ความคิดเห็นที่มีต่อศูนย์บริการการเกษตรสามารถสรุปได้ดังนี้ ในฐานะที่เป็นหน่วยงานปฏิบัติในระดับจังหวัด คิดว่า การจัดตั้งศูนย์บริการการเกษตรเป็นแนวความคิดที่ดีที่น่าจะเป็นประโยชน์เกษตรกร และน่าจะมาประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติงานของศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีประจำตำบลที่มีอยู่ได้ ซึ่งเกณฑ์ในการเลือกที่ตั้งของศูนย์บริการการเกษตรควรพิจารณาในลักษณะเช่นเดียวกันกับศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีประจำตำบลได้ คือ พิจารณาจากที่ตั้งของชุมชนในระดับตำบล ซึ่งสามารถดูได้จากที่ตั้งขององค์การบริหารส่วนตำบลในที่ตั้งต่างๆ เนื่องจากพื้นที่บริเวณนี้เป็นบริเวณที่มีการคมนาคม เช่น ถนนที่สะดวกพอสมควร ส่วนประเด็นอื่นๆ ควรดูในเรื่องพื้นที่เสี่ยงภัยต่างๆ เช่น ปัญหาน้ำท่วม เช่นในปีที่ผ่านมาจังหวัดลพบุรีประสบปัญหาน้ำท่วมในหลายพื้นที่ ซึ่งรัศมีในการให้บริการการเกษตรควรอยู่ในระยะ 15 กิโลเมตร

ในเรื่องของรูปแบบการบริการของศูนย์บริการการเกษตรนั้น มีความเห็นว่า การบริการถ่ายทอดความรู้และเทคโนโลยีเป็นสิ่งแรกที่ควรทำ เนื่องจากเกษตรกรมีความต้องการและทางราชการสามารถช่วยเหลือให้คำแนะนำได้ รองลงมาควรเป็น การช่วยเหลือการจำหน่ายผลผลิตของเกษตรกรให้ได้ราคาดีและไม่ถูกเอารัดเอาเปรียบจากพ่อค้า และการจัดหาปัจจัยการผลิต เช่น เมล็ดพันธุ์ ปุ๋ย สารเคมีต่างๆ ให้เกษตรกรในราคาถูก

5.2.3 ความต้องการเกี่ยวกับการเลือกที่ตั้งศูนย์บริการเกษตร

การสำรวจความต้องการเกี่ยวกับการเลือกที่ตั้งศูนย์บริการเกษตร ได้ทำการสำรวจความต้องการจาก 2 กลุ่มตัวอย่าง คือ เกษตรกร และผู้เชี่ยวชาญ เพื่อทราบถึงความต้องการของทั้ง 2 กลุ่มตัวอย่างและนำมาเปรียบเทียบเพื่อพิจารณาความเหมือนและแตกต่างของทั้ง 2 ความเห็น โดย ผู้วิจัยได้ถามความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่ทั้ง 2 กลุ่มคิดว่ามีความสำคัญต่อการเลือกบริเวณที่เหมาะสมจะกำหนดเป็นที่ตั้งศูนย์บริการมากที่สุด โดยให้กลุ่มตัวอย่างลำดับความสำคัญของปัจจัยพร้อมทั้งการอธิบายเหตุผลประกอบ ซึ่งสามารถสรุปและแจกแจงรายละเอียดได้ดังนี้

ความต้องการของเกษตรกร

จากการสำรวจภาคสนามด้วยการสัมภาษณ์เกษตรกรทั้ง 3 กลุ่ม เพื่อสอบถามความเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่ใช้ในการเลือกที่ตั้งศูนย์บริการเกษตร พบว่า ในภาพรวมกลุ่มตัวอย่างเกษตรกรมีความเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่ใช้ในการเลือกที่ตั้งที่มีลักษณะคล้ายคลึงกัน สรุปปัจจัยได้ดังนี้ คือ

1) พื้นที่ที่เป็นบริเวณชุมชน ได้แก่ ในบริเวณชุมชนหรือใกล้เคียงชุมชน หรือ ศูนย์กลางชุมชน หรือหมู่บ้านขนาดใหญ่ หรือบริเวณที่เกษตรกรหรือคนในชนบทเห็นชอบเป็นศูนย์กลางของชุมชนที่สะดวกในการเดินทางไปติดต่อทั้งเกี่ยวกับราชการและในชีวิตประจำวันอยู่แล้ว โดยกลุ่มตัวอย่าง 8 รายเลือกบริเวณชุมชนเป็นปัจจัยแรกสำหรับกำหนดที่ตั้งศูนย์บริการเกษตร เพราะเห็นว่าการอยู่ในบริเวณชุมชนจะทำให้เกิดความสะดวก เนื่องจากใกล้ที่พักอาศัยทำให้เกษตรกรมารับบริการได้ง่าย และกลุ่มตัวอย่าง 3 รายเลือกปัจจัยนี้เป็นปัจจัยรอง

2) พื้นที่ที่มีเส้นทางคมนาคมสะดวก คือ บริเวณที่ติดกับถนน หรือบริเวณที่มีถนนตัดผ่าน สามารถเดินทางและเข้าถึงได้ง่าย และสภาพถนนควรสามารถใช้ได้ทุกฤดูกาล เนื่องจากทำให้เกิดความสะดวกในการเดินทาง โดยกลุ่มตัวอย่าง 3 รายเลือกพื้นที่ที่มีเส้นทางคมนาคมสะดวกเป็นปัจจัยแรก และกลุ่มตัวอย่าง 7 รายเลือกปัจจัยนี้เป็นปัจจัยรอง

3) พื้นที่ที่มีการทำการเกษตร คือ การพิจารณาถึงการใช้ประโยชน์ที่ดินของบริเวณนั้น โดยศูนย์บริการเกษตรควรตั้งอยู่ในบริเวณเป็นพื้นที่เกษตรกรรมมากกว่าพื้นที่อื่น ๆ เนื่องจากเกษตรกรทำการเกษตรอยู่ในบริเวณที่เป็นพื้นที่บริเวณนี้เป็นหลัก โดยกลุ่มตัวอย่าง 3 รายเลือกปัจจัยนี้เป็นลำดับที่ 3

4) พื้นที่ไม่มีโอกาสได้รับอันตรายจากน้ำท่วม คือ ศูนย์บริการเกษตรควรตั้งอยู่ในพื้นที่ที่ไม่มีความเสี่ยงจากน้ำท่วม ซึ่งเป็นอุปสรรคต่อเกษตรกรและการดำเนินงานของศูนย์บริการเกษตร โดยกลุ่มตัวอย่าง 2 รายเลือกปัจจัยนี้เป็นลำดับที่ 3

5) ปัจจัยอื่นๆ เช่น ความลาดชันของพื้นที่ คือเป็นพื้นที่ที่ไม่มีมีความลาดชันสูง ซึ่งจะ เป็นอุปสรรคต่อการเดินทางของเกษตรกร

ตาราง 5.22 ปัจจัยในการเลือกที่ตั้งศูนย์บริการเกษตรของกลุ่มตัวอย่างเกษตรกร

ความสำคัญ	ลำดับที่ 1	ลำดับที่ 2	ลำดับที่ 3	ลำดับที่ 4	รัศมีการบริการ
ผู้ปลูกข้าว					
KI_01	ใกล้ชุมชน	ในพื้นที่ที่ไม่มีความเสี่ยง	เดินทางได้สะดวก	-	10
KI_02	ใกล้ชุมชนศูนย์กลาง	เส้นทางคมนาคมสะดวก	บริเวณที่มีการทำเกษตร	ไม่มีความเสี่ยงต่อน้ำท่วม	15
KI_03	ในหมู่บ้านขนาดใหญ่	ใกล้เส้นทางคมนาคม	ไม่มีความเสี่ยงต่อน้ำท่วม	-	15
KI_04	ภายในชุมชน	เส้นทางคมนาคมสะดวก	ไม่มีความเสี่ยงต่อน้ำท่วม	-	5
ผู้ปลูกพืชไร่					
KI_05	ชุมชนศูนย์กลางของตำบล	พื้นที่ที่เดินทางได้สะดวก	พื้นที่มีการทำการเกษตร	-	15
KI_06	ชุมชนที่เป็นศูนย์กลาง	ถนนหนทางสะดวก	-	-	5-10
KI_07	ในบริเวณชุมชน	เส้นทางคมนาคมสะดวก	บริเวณที่มีการทำเกษตร	-	15
KI_08	ถนนหนทางสะดวก	ใกล้ชุมชนหรือ อบต.	ไม่เป็นที่ลาดชันสูง	-	5-10
KI_09	ในบริเวณชุมชน	บริเวณที่เดินทางได้สะดวก	-	-	10
KI_10	เส้นทางถนนสมบูรณ์	ในบริเวณชุมชน	-	-	10-15
ผู้ปลูกพืชผสม					
KI_11	เดินทางได้สะดวก	บริเวณชุมชน	-	-	5

ที่มา : จากการศึกษา

ตาราง 5.23 ความถี่ของการเลือกปัจจัยในการเลือกที่ตั้งและรัศมีการบริการศูนย์บริการเกษตรของกลุ่มตัวอย่างเกษตรกร

ความสำคัญ	ความถี่				
	ลำดับที่ 1	ลำดับที่ 2	ลำดับที่ 3	ลำดับที่ 4	ลำดับที่ 5
ในบริเวณชุมชน	8	3	1	1	-
เส้นทางคมนาคมสะดวก	3	7	-	-	-
ไม่มีความเสี่ยงต่อน้ำท่วม	-	1	2	-	-
บริเวณที่มีการทำเกษตร	-	-	3	-	-
ไม่เป็นที่ลาดชันสูง	-	-	1	-	-

รัศมีการบริการของศูนย์บริการเกษตร (กม.)	ความถี่
5	2
5-10	2
10	2
10-15	1
15	4

ที่มา : จากการศึกษา

เมื่อเปรียบเทียบความต้องการของกลุ่มตัวอย่างแต่ละกลุ่มพื้นที่ พบว่า ทั้ง 3 กลุ่มมีความต้องการที่คล้ายคลึงกันคือเห็นว่าศูนย์บริการเกษตรควรตั้งอยู่ในบริเวณชุมชน และบริเวณที่มีเส้นทางคมนาคมสะดวก ซึ่งส่วนใหญ่เห็นว่าการตั้งศูนย์บริการเกษตรขึ้นในพื้นที่ที่มีความเหมาะสมของทั้ง 2 ปัจจัยนี้ ก่อให้เกิดความสะดวกในการเดินทางเพื่อมารับบริการ สำหรับความแตกต่างของกลุ่มตัวอย่างเป็นเรื่องของสภาพทางกายภาพที่แตกต่างกัน ทำให้การให้ความสำคัญของแต่ละกลุ่มมีแตกต่างกัน เช่น ชาวนาจะให้ความสำคัญในเรื่องความเสี่ยงจากน้ำท่วม เนื่องจากพื้นที่ทำนาส่วนใหญ่ด้านตะวันตกเป็นพื้นที่ราบลุ่มที่น้ำสามารถท่วมถึงที่มีโอกาสเกิดน้ำท่วมบ่อยครั้ง ด้วยเหตุนี้ ชาวนาจึงให้ความสำคัญในประเด็นนี้ด้วย ขณะที่ชาวไร่จะให้ความสำคัญกับความลาดชันของพื้นที่มาพิจารณาด้วย เนื่องจากบริเวณที่เพาะปลูกพืชไร่จะเป็นที่ราบสลับเนินเขาหรือภูเขา และในบางบริเวณเป็นพื้นที่ลาดชันมาก ซึ่งความลาดชันเองก็มีผลต่อการเดินทางของเกษตรกรด้วยเช่นกัน

สำหรับรัศมีการบริการของศูนย์บริการเกษตรนั้น เป็นส่วนที่เกี่ยวข้องกับความเห็นถึงระยะทางไกลที่สุดที่เกษตรกรเต็มใจเดินทางมาใช้บริการศูนย์บริการเกษตร ความเห็นของกลุ่มตัวอย่างทั้ง 11 รายเห็นว่ารศมีการบริการจะอยู่ในช่วง 5 - 15 กิโลเมตร โดยกลุ่มตัวอย่าง 4 รายเห็นว่าศูนย์บริการเกษตรควรมีรัศมีการบริการ 15 กิโลเมตร รองมาเป็นระยะ 5 กิโลเมตร (2 ราย) 5-10 กิโลเมตร (2 ราย) 10 กิโลเมตร (2 ราย) และ 10-15 กิโลเมตร (1 ราย)

ความต้องการของผู้เชี่ยวชาญ

จากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ เพื่อสอบถามความเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่ใช้ในการเลือกตั้งศูนย์บริการเกษตร พบว่า ในภาพรวมกลุ่มตัวอย่างผู้เชี่ยวชาญมีความเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่ใช้ในการเลือกตั้งที่มีลักษณะคล้ายคลึงกันกับกลุ่มตัวอย่างเกษตรกร สามารถสรุปปัจจัยได้ดังนี้ คือ

1) พื้นที่ที่เป็นบริเวณชุมชน ได้แก่ ในบริเวณชุมชนหรือศูนย์กลางชุมชน ที่เป็นบริเวณที่เกษตรกรหรือคนในชนบทเห็นชอบเป็นศูนย์กลางของชุมชน เนื่องจากบริเวณชุมชนจะมีความพร้อมทางด้านต่าง ๆ เช่น ไฟฟ้า ประปา พร้อมแล้ว และเป็นบริเวณเกษตรกรเดินทางไปติดต่อทั้งเกี่ยวกับราชการและในชีวิตประจำวัน โดยกลุ่มตัวอย่าง 4 รายเลือกบริเวณชุมชนเป็นปัจจัยแรกสำหรับกำหนดที่ตั้งศูนย์บริการเกษตร และกลุ่มตัวอย่าง 1 รายเลือกปัจจัยนี้เป็นปัจจัยรอง

2) พื้นที่ที่มีเส้นทางคมนาคมสะดวก คือ บริเวณที่ติดกับถนนหรือมีถนนตัดผ่านสามารถเดินทางเข้าถึงได้ง่าย เนื่องจากในชนบท เส้นทางถนนมีความสำคัญต่อการเดินทางของคนมาก พื้นที่ใดมีถนนหนทางสะดวกย่อมมีความได้เปรียบและพัฒนาดีกว่าพื้นที่อื่น โดยกลุ่มตัวอย่าง 3 รายเลือกพื้นที่ที่มีเส้นทางคมนาคมสะดวกเป็นปัจจัยรอง

3) พื้นที่ที่ไม่มีโอกาสได้รับอันตรายจากน้ำท่วม คือ ศูนย์บริการเกษตรควรตั้งอยู่ในพื้นที่ที่ไม่มีความเสี่ยงจากน้ำท่วม ซึ่งจะเป็นอุปสรรคต่อเกษตรกรและการดำเนินงานของศูนย์บริการเกษตร โดยกลุ่มตัวอย่าง 3 รายเลือกปัจจัยนี้เป็นลำดับที่ 3

4) การใช้ประโยชน์ที่ดินของบริเวณนั้น โดยศูนย์บริการเกษตรควรตั้งอยู่ในบริเวณเป็นพื้นที่เกษตรกรรมมากกว่าพื้นที่อื่น ๆ โดยกลุ่มตัวอย่าง 2 รายเลือกปัจจัยนี้เป็นลำดับที่ 3

5) ปัจจัยอื่น ๆ เช่น ความพร้อมของสาธารณูปโภค เช่น ไฟฟ้า และประปา สำหรับรัศมีการบริการของศูนย์บริการเกษตร ความเห็นของกลุ่มตัวอย่างทั้ง 5 รายเห็นว่ารยะทางที่ไกลที่สุดที่เกษตรกรนำเต็มใจเดินทางมาใช้บริการจะอยู่ในช่วง 10 - 20 กิโลเมตร โดยกลุ่มตัวอย่าง 2 รายเห็นว่าศูนย์บริการเกษตรควรมีรัศมีการบริการ 10 กิโลเมตร รองมาเป็นระยะ 10-15 กิโลเมตร 15 กิโลเมตร 20 กิโลเมตร จำนวน 1 รายเท่ากัน

ตาราง 5.24 ปัจจัยในการเลือกตั้งศูนย์บริการเกษตรของกลุ่มตัวอย่างผู้เชี่ยวชาญ

ความสำคัญ	ลำดับที่ 1	ลำดับที่ 2	ลำดับที่ 3	ลำดับที่ 4	รัศมีการบริการ ของศูนย์บริการเกษตร
ผู้เชี่ยวชาญ					
KI_12	บริเวณชุมชน	พื้นที่ที่เดินทางได้สะดวก	พื้นที่ที่ไม่มีความเสี่ยง	การใช้ประโยชน์ที่ดิน	10-15
KI_13	สาธารณูปโภค	ชุมชนศูนย์กลาง	การใช้ประโยชน์ที่ดิน	พื้นที่ที่ไม่มีความเสี่ยง	20
KI_14	ภายในชุมชน	พื้นที่ที่เดินทางได้สะดวก	พื้นที่ที่ไม่มีความเสี่ยง	-	10
KI_15	บริเวณชุมชน	เส้นทางคมนาคมสะดวก	การใช้ประโยชน์ที่ดิน	-	10
KI_16	ชุมชนศูนย์กลาง	เส้นทางคมนาคมสะดวก	ไม่มีความเสี่ยงต่อน้ำท่วม	-	15

ที่มา : จากการศึกษา

ตาราง 5.25 ความถี่ของการเลือกปัจจัยในการเลือกที่ตั้งและรัศมีการบริการศูนย์บริการเกษตรของกลุ่มตัวอย่างผู้เชี่ยวชาญ

ความสำคัญ	ความถี่				
	ลำดับที่ 1	ลำดับที่ 2	ลำดับที่ 3	ลำดับที่ 4	ลำดับที่ 5
ในบริเวณชุมชน	4	1	-	-	-
เส้นทางคมนาคมสะดวก	-	4	-	-	-
ไม่มีความเสี่ยงต่อน้ำท่วม	-	-	3	1	1
การใช้ประโยชน์ที่ดิน	-	-	2	-	-
สาธารณูปโภคพร้อม	1	-	-	-	-

รัศมีการบริการของศูนย์บริการเกษตร (กม.)	ความถี่
10	2
10-15	1
15	1
20	1

ที่มา : จากการศึกษา

เมื่อพิจารณาความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญแล้ว ยังคงมีความคล้ายคลึงกับเกษตรกรอยู่ คือ ยังคงเห็นว่าศูนย์บริการเกษตรควรอยู่ในบริเวณที่เป็นชุมชนและสามารถเดินทางไปได้สะดวก ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะช่วยดึงดูดให้เกษตรกรมาใช้บริการได้ ส่วนปัญหาอื่นๆ ที่มีความสำคัญ ได้แก่ การพิจารณาถึงการใช้ประโยชน์ที่ดินในบริเวณนั้นๆ เพื่อดูประเภท และชนิดของพืชที่ทำการเพาะปลูกเพื่อให้การบริการตรงกับสภาพความเป็นจริงมากที่สุด ส่วนประเด็นอื่นๆ ที่มีความเห็นคล้ายคลึงกัน คือ ควรพิจารณาถึงพื้นที่เสี่ยงภัยจากน้ำท่วมด้วย ขณะที่ความเห็นที่แตกต่างกัน คือ ผู้เชี่ยวชาญทุกคนเห็นว่าความลาดชันนั้นมีผลน้อยมาก เนื่องจากเส้นทางถนนที่มีจะช่วยลดปัญหาในการเดินทางได้ ขณะที่มีการให้ความเห็นเพิ่มเติม คือ การพิจารณาบริเวณใดว่ามีความเหมาะสมนั้น ควรดูด้วยว่าในบริเวณนั้นมีสาธารณูปโภค ทั้งไฟฟ้าและประปาพร้อม สมบูรณ์ด้วยหรือไม่

5.2.4 ความต้องการเกี่ยวกับรูปแบบการบริการของศูนย์บริการเกษตร

จากการศึกษารูปแบบการบริการของตัวอย่างงานวิจัยทั้งในและต่างประเทศ พบว่า ในประเทศมีการดำเนินงานที่เป็นการบริการเกษตรกร 2 หน่วยงาน โดยหน้าที่ของทั้ง 2 หน่วยงานนั้นเป็นการถ่ายทอดความรู้และเทคโนโลยีแก่เกษตรกร ขณะที่ตัวอย่างของต่างประเทศนั้น หน่วยงานที่ให้บริการเกษตรกรที่ยกมานั้น มีรูปแบบการบริการที่หลากหลายขึ้น หน่วยงานเหล่านี้ทั้งหมดตั้งอยู่ในพื้นที่ชนบทเกษตรกรรมทั้งสิ้น เป็นการตั้งอยู่ในท้องถิ่นทั้งระดับไร่นา ระดับหมู่บ้าน และระดับอื่นๆ ซึ่งอยู่ในรูปของ สหกรณ์และหน่วยงานบริการเกษตรกรโดยตรง

รูปแบบการบริการของศูนย์บริการเกษตรจะแสดงถึงหน้าที่และองค์ประกอบของศูนย์บริการเกษตรที่ควรมี และจากการศึกษาตัวอย่างงานวิจัยทั้งในและต่างประเทศ สามารถสรุปรูปแบบการบริการได้ทั้งสิ้น 7 รูปแบบ คือ

- 1) การถ่ายทอดความรู้และเทคโนโลยีการเกษตร
- 2) การจัดหาเครื่องจักรกลการเกษตร
- 3) การดูแลรักษาและซ่อมบำรุงเครื่องจักรกลการเกษตร
- 4) การเก็บรักษาและแปรรูปผลผลิต

- 5) การจัดหาปัจจัยการผลิต
- 6) การให้ความช่วยเหลือด้านการตลาด
- 7) การบริการด้านสินเชื่อ

การสำรวจความต้องการเกี่ยวกับรูปแบบการบริการของศูนย์บริการ เป็นการศึกษาความต้องการของกลุ่มตัวอย่างทั้ง 2 กลุ่ม โดยใช้การศึกษาตัวอย่างงานวิจัยมาเป็นแนวทางในการสัมภาษณ์ เพื่อนำมากำหนดเป็นหน้าที่ของศูนย์บริการเกษตรที่จะให้บริการแก่เกษตรกร ซึ่งมีที่มาจากความคิดที่ว่ารูปแบบการทำการเกษตรที่แตกต่างกัน น่าจะมีรูปแบบความต้องการที่แตกต่างกันด้วยเช่นกัน ด้วยเหตุนี้ ความต้องการเกี่ยวกับรูปแบบการบริการจึงถูกนำมาบรรจุอยู่ในสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างทั้ง 2 กลุ่มด้วย โดยผู้วิจัยจะให้กลุ่มตัวอย่างลำดับรูปแบบการบริการที่คิดว่าจะมีความสำคัญมากที่สุด พร้อมอธิบายเหตุผลประกอบ สามารถสรุปและแจกแจงรายละเอียดได้ดังนี้

ความต้องการของเกษตรกร

จากการสอบถามเกษตรกรเกี่ยวกับรูปแบบการบริการของศูนย์บริการเกษตรที่ต้องการในแต่ละกลุ่มพื้นที่แล้ว พบว่า ในภาพรวมนั้นตัวอย่างเกษตรกรทั้ง 3 กลุ่ม ต้องการให้ศูนย์บริการเกษตรมีบริการ ดังนี้

1) การถ่ายทอดความรู้และเทคโนโลยีที่เป็นประโยชน์แก่เกษตรกร คือ คำแนะนำเกี่ยวกับพืชที่ทำการเพาะปลูก วิธีการเพาะปลูก การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีในการเพาะปลูก การใช้เครื่องจักรกลเพื่อเป็นแนวทางในการทำการเกษตร โดยกลุ่มตัวอย่าง 6 ราย เห็นว่า การถ่ายทอดความรู้และเทคโนโลยีมีความสำคัญเป็นลำดับแรก และกลุ่มตัวอย่าง 5 ราย เห็นว่ามีความสำคัญเป็นลำดับที่ 2

2) การจัดหาปัจจัยการผลิต ได้แก่ เมล็ดพันธุ์ ปุ๋ย สารเคมีกำจัดแมลง คือ การหาปัจจัยการผลิตเหล่านี้ในราคายุติธรรมแก่เกษตรกร เนื่องจากปัจจุบันต้องแบกรับภาระปัจจัยการผลิตในราคาที่สูง โดยการบริการอาจเป็นการขายในราคาถูก การขายแบบผ่อนส่ง หรือการขายแบบให้ใช้ก่อนจ่ายทีหลัง ซึ่งจะช่วยแบ่งเบาภาระ เพราะต้องลงทุนสูงตั้งแต่เริ่มเพาะปลูก หากไม่มีก็ต้องไปกู้ยืมจากพ่อค้าท้องถิ่นในอัตราที่สูง โดยกลุ่มตัวอย่าง 5 ราย เห็นว่า การจัดหาปัจจัยการผลิตมีความสำคัญเป็นลำดับแรก และกลุ่มตัวอย่าง 6 ราย เห็นว่ามีความสำคัญเป็นลำดับที่ 2

3) การเก็บรักษาผลผลิต ได้แก่ ยุ้งฉาง ลานตากผลผลิต คือ บริการอำนวยความสะดวกในการจัดเก็บผลผลิตหลังจากการเก็บเกี่ยว เพื่อสามารถชะลอการขายผลผลิตและรอราคาได้ ซึ่งมีความจำเป็นสำหรับชาวนาและชาวไร่บางประเภท เช่น ข้าวโพด โดยกลุ่มตัวอย่าง 5 ราย เห็นว่าการเก็บรักษาผลผลิตมีความสำคัญเป็นลำดับที่ 3 ในจำนวนนี้เป็นชาวนา 3 รายและชาวไร่ปลูกข้าวโพด 2 ราย

4) การบริการอื่นๆ ได้แก่ การจัดหาเครื่องจักรกล การตลาด สินเชื่อ และการตรวจสอบคุณภาพผลผลิต

เมื่อพิจารณาเป็นภาพรวมทั้ง 3 กลุ่ม พบว่า ความต้องการรูปแบบการบริการจะมีความสัมพันธ์กับปัญหาที่เกษตรกรประสบ ซึ่งมีความต้องการคล้ายกันคือ มีความเห็นว่าการถ่ายทอดความรู้และเทคโนโลยีที่เป็นประโยชน์ การจัดหาปัจจัยการผลิตและการเก็บรักษาผลผลิตมีความสำคัญเป็นลำดับแรกๆ เนื่องจากเกษตรกรคิดว่าเป็นสิ่งที่ใกล้ตัวและมีความจำเป็นต้องใช้ในกระบวนการผลิต

โดยที่ความรู้และเทคโนโลยีที่เป็นประโยชน์ทำให้เกษตรกรมีทางเลือกที่จะทำการเพาะปลูก โดยอาศัย คำแนะนำมาประยุกต์ เนื่องจากในปัจจุบันการตัดสินใจทำการเพาะปลูกพืชชนิดใดชนิดหนึ่งขึ้นอยู่กับปัจจัย ไม่กี่ชนิด คือ ราคา ต้นทุนการผลิต และการตัดสินใจตามเกษตรกรคนอื่น ๆ จนบางครั้งผลิออกมาจน ต้องแข่งขันกันเอง ทำให้รายได้ที่ได้รับก็ลดลงตามไปด้วย โดยที่จากการสัมภาษณ์เกษตรกร พบว่า ต้องการคำแนะนำเกี่ยวกับพืชที่เหมาะสมกับสภาพดินในพื้นที่นั้น ๆ เพราะจะทำให้ได้ผลผลิตที่ดีที่สุด ซึ่ง ถือเป็นตัวอย่างที่ดีที่แสดงให้เห็นความต้องการความรู้ ขณะที่การจัดหาปัจจัยการผลิตนั้น เกษตรกรนั้น ไม่ได้ขาดแคลนผลผลิต แต่มีความต้องการปัจจัยการผลิตในราคาถูก หรือสามารถซื้อได้ในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การขายแบบผ่อนส่ง หรือการขายแบบให้ใช้ก่อนจ่ายทีหลัง เป็นต้น (จำนง ศาลา, สัมภาษณ์ : 9 มิ.ย. 2546) ขณะที่การเก็บรักษาผลผลิตมีความสำคัญสำหรับเกษตรกรบางประเภท ได้แก่ ชาวนา และ ชาวไร่ผู้ปลูกข้าวโพด เนื่องจากทั้ง 2 ประเภทนี้ ความชื้นของผลผลิตมีผลต่อการกำหนดราคาเป็นอย่างมาก ในกรณีที่ผลผลิตมีคุณภาพต่ำ อำนาจการต่อรองของเกษตรกรจะลดน้อยลงไปด้วย ส่งผลให้ราคา ขายต่ำลงตามคุณภาพของผลผลิต

สำหรับการพิจารณาในแต่ละกลุ่มพื้นที่นั้น พบว่าความต้องการของเกษตรกรมีความ เหมือนและแตกต่างกันไปในรายละเอียด สรุปได้คือ

กลุ่มตัวอย่างปลูกข้าวมีความเห็นว่า การถ่ายทอดความรู้และเทคโนโลยีมีความสำคัญ เป็นลำดับแรก รองลงมาคือการจัดหาปัจจัยการผลิต และการเก็บรักษาผลผลิตเป็นลำดับที่ 3 ซึ่ง คล้ายคลึงกับลักษณะส่วนใหญ่ แต่ได้เพิ่มเติมข้อคิดเห็นเกี่ยวกับการตลาดและการตรวจสอบคุณภาพผลผลิต ซึ่งหมายถึง การช่วยเหลือในการให้ความเป็นธรรมแก่เกษตรกร เนื่องจากชาวนาที่ปลูกข้าว มักถูกเอาเปรียบจากโรงสีหรือพ่อค้ารวบรวมบางราย ในเรื่องของการกดราคาข้าว ถึงแม้ว่าจะมีการประกันราคาผลผลิตไว้ก็ตาม แต่ด้วยการอ้างเหตุผลเรื่องความชื้น ซึ่งส่วนใหญ่ชาวนาเองก็ไม่มี ความรู้เกี่ยวกับการตรวจสอบหรือการวัดคุณภาพผลผลิตแต่อย่างใด ทำให้ชาวนาไม่มีทางเลือกและจำเป็นต้อง ขายข้าวในราคาที่ต่ำกว่าราคาประกันโดยขาดอำนาจต่อรอง ดังนั้น การแก้ปัญหาด้วยการช่วยเหลือและมี องค์กรที่มุ่งมาช่วยเหลือจะช่วยแก้ปัญหาข้างต้นได้บางส่วน

สำหรับกลุ่มตัวอย่างปลูกพืชไร่ มีความเห็นว่า การถ่ายทอดความรู้และเทคโนโลยีนั้น มีความสำคัญเท่าๆ กับการจัดหาปัจจัยการผลิต เนื่องจากการบริการทั้งสองมีความจำเป็นต่อการผลิต ด้วยกันทั้งสิ้น โดยในการทำไร่ เช่น ข้าวโพด อ้อย นั้นต่างมีเนื้อที่เพาะปลูกเป็นบริเวณกว้างและใช้ปุ๋ย เป็นปริมาณมาก ส่งผลให้ต้นทุนสูงตามไปด้วย การบริการทั้งสองรูปแบบน่าจะมีส่วนช่วยในการเพิ่มผล ผลิตและลดต้นทุนให้กับเกษตรกรได้ ขณะที่การเก็บรักษาผลผลิตจะมีความสำคัญต่อผู้ปลูกข้าวโพด มากกว่าผู้ปลูกอ้อย ด้วยเหตุผลดังกล่าวข้างต้น สำหรับการบริการอื่นๆ ได้แก่ จัดหาเครื่องจักรกลการ เกษตรและบริการสินเชื่อ มีความสำคัญลดลงมา

ตาราง 5.26 รูปแบบการบริการของศูนย์บริการเกษตรกรของกลุ่มตัวอย่างเกษตรกร

ความสำคัญ	ลำดับที่ 1	ลำดับที่ 2	ลำดับที่ 3	ลำดับที่ 4
ผู้ปลูกข้าว				
KI_01	ความรู้และเทคโนโลยีการเกษตร	ปัจจัยการผลิต	-	-
KI_02	ความรู้และเทคโนโลยีการเกษตร	ปัจจัยการผลิต	เก็บรักษาผลผลิต	การตลาด
KI_03	ความรู้และเทคโนโลยีการเกษตร	ปัจจัยการผลิต	เก็บรักษาผลผลิต	ตรวจสอบคุณภาพผลผลิต
KI_04	ปัจจัยการผลิต	ความรู้และเทคโนโลยีการเกษตร	เก็บรักษาผลผลิต	
ผู้ปลูกพืชไร่				
KI_05	ความรู้และเทคโนโลยีการเกษตร	ปัจจัยการผลิต	-	-
KI_06	ความรู้และเทคโนโลยีการเกษตร	จัดหาเครื่องจักรกลการเกษตร	บริการสินเชื่อ	-
KI_07	ปัจจัยการผลิต	ความรู้และเทคโนโลยีการเกษตร	จัดหาเครื่องจักรกลการเกษตร	-
KI_08	ความรู้และเทคโนโลยีการเกษตร	ปัจจัยการผลิต	-	-
KI_09	ปัจจัยการผลิต	ความรู้และเทคโนโลยีการเกษตร	การตลาด	-
KI_10	ปัจจัยการผลิต	ความรู้และเทคโนโลยีการเกษตร	จัดหาเครื่องจักรกลการเกษตร	-
ผู้ปลูกพืชผสม				
KI_11	ปัจจัยการผลิต	ความรู้และเทคโนโลยีการเกษตร	-	-

ที่มา : จากการศึกษา

ตาราง 5.27 ความถี่ของการเลือกรูปแบบการบริการของศูนย์บริการเกษตรกรของกลุ่มตัวอย่างเกษตรกร

ความสำคัญ	ลำดับที่ 1	ลำดับที่ 2	ลำดับที่ 3	ลำดับที่ 4
การบริการความรู้และเทคโนโลยีการเกษตร	6	5	-	-
การบริการจัดหาปัจจัยการผลิต	5	6	-	-
การบริการเก็บรักษาผลผลิต	-	-	3	-
การบริการเครื่องจักรกลการเกษตร	-	-	2	-
การช่วยเหลือการตลาด	-	-	1	1
การบริการด้านสินเชื่อ	-	-	1	-
การตรวจสอบคุณภาพผลผลิต	-	-	-	1

ที่มา : จากการศึกษา

ความต้องการของผู้เชี่ยวชาญ

จากการสอบถามผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับรูปแบบการบริการของศูนย์บริการเกษตรกรที่ควรจะมี พบว่า ในภาพรวมนั้นตัวอย่างผู้เชี่ยวชาญต้องการให้ศูนย์บริการเกษตรกรมีบริการที่คล้ายคลึงกันทั้ง 5 ราย คือ

1) การถ่ายทอดความรู้และเทคโนโลยีที่เป็นประโยชน์แก่เกษตรกร คือ การแนะนำให้ความรู้เกี่ยวกับการผลิตและเทคโนโลยีการเกษตร เนื่องจากมีบุคลากรของกระทรวงเกษตรฯ ค่อนข้างพร้อม และเป็นการบริการที่มีประหยัดค่าใช้จ่ายและมีการลงทุนน้อยที่สุด โดยกลุ่มตัวอย่าง 5 ราย เห็นว่าการถ่ายทอดความรู้และเทคโนโลยีมีความสำคัญเป็นลำดับแรก

2) การให้ความช่วยเหลือด้านการตลาด หมายถึง การช่วยเหลือเป็นตัวแทนในการจัดการ และหาช่องทางในการขายผลผลิตของเกษตรกร โดยกลุ่มตัวอย่าง 5 ราย เห็นว่าการให้ความช่วยเหลือด้านการตลาด มีความสำคัญเป็นลำดับที่ 2

3) การจัดหาปัจจัยการผลิต ได้แก่ เมล็ดพันธุ์ ปุ๋ย สารเคมีกำจัดแมลง คือ การหาปัจจัยการผลิตเหล่านี้ในราคายุติธรรมแก่เกษตรกร เนื่องจากราคาปัจจัยการผลิตสูงขึ้น เนื่องจากราคาที่เพิ่มสูงขึ้น ทำให้ต้องแบกรับภาระปัจจัยการผลิตในราคาที่สูง โดยการบริการอาจเป็นการขายใน

ราคาถูก ซึ่งจะช่วยแบ่งเบาภาระได้ โดยกลุ่มตัวอย่าง 5 ราย เห็นว่า การจัดหาปัจจัยการผลิตมีความสำคัญเป็นลำดับที่ 3

4) บริการอื่น ๆ เช่น การเก็บรักษาผลผลิต โดยกลุ่มตัวอย่าง 1 ราย เห็นว่า การเก็บรักษาผลผลิตมีความสำคัญเป็นลำดับที่ 4

ตาราง 5.28 รูปแบบการบริการของศูนย์บริการเกษตรกรของกลุ่มตัวอย่างผู้เชี่ยวชาญ

ความสำคัญ	ลำดับที่ 1	ลำดับที่ 2	ลำดับที่ 3	ลำดับที่ 4
ผู้เชี่ยวชาญ				
KI_12	ความรู้และเทคโนโลยีการเกษตร	การตลาด	ปัจจัยการผลิต	เก็บรักษาผลผลิต
KI_13	ความรู้และเทคโนโลยีการเกษตร	การตลาด	ปัจจัยการผลิต	-
KI_14	ความรู้และเทคโนโลยีการเกษตร	การตลาด	ปัจจัยการผลิต	-
KI_15	ความรู้และเทคโนโลยีการเกษตร	การตลาด	ปัจจัยการผลิต	-
KI_16	ความรู้และเทคโนโลยีการเกษตร	การตลาด	ปัจจัยการผลิต	-

ที่มา : จากการศึกษา

ตาราง 5.29 ความถี่ของการเลือกรูปแบบการบริการของศูนย์บริการเกษตรกรของกลุ่มตัวอย่างเกษตรกร

ความสำคัญ	ลำดับที่ 1	ลำดับที่ 2	ลำดับที่ 3	ลำดับที่ 4
การบริการความรู้และเทคโนโลยีการเกษตร	5	-	-	-
การบริการจัดหาปัจจัยการผลิต	-	-	5	-
การบริการเก็บรักษาผลผลิต	-	-	-	1
การช่วยเหลือการตลาด	-	5	-	-

ที่มา : จากการศึกษา

5.3 สรุปปัจจัยที่เหมาะสมในการเลือกที่ตั้งศูนย์บริการเกษตรกร

จากกรอบแนวความคิดนำไปสู่การสรุปปัจจัยที่ได้จากการศึกษางานวิจัยต่าง ๆ เพื่อเป็นแนวทางในการสำรวจความต้องการของเกษตรกรเกี่ยวกับศูนย์บริการเกษตรกร สามารถสรุปเป็นปัจจัยที่ใช้ในการค้นหาพื้นที่ที่เหมาะสมในการกำหนดที่ตั้งศูนย์บริการเกษตรกร ได้ดังนี้

ปัจจัยที่มาจาก การสำรวจความต้องการเกษตรกร

เป็นปัจจัยที่ได้มาจากการสำรวจความต้องการของเกษตรกรทั้ง 3 ประเภท โดยที่ในภาพรวมสามารถสรุปได้ดังนี้

1) พื้นที่ที่เป็นบริเวณชุมชน ได้แก่ ในบริเวณชุมชนหรือใกล้เคียงบริเวณชุมชน หรือศูนย์กลางชุมชน หรือหมู่บ้านขนาดใหญ่ หรือบริเวณที่เกษตรกรหรือคนในชนบทเห็นชอบเป็นศูนย์กลางของชุมชนที่สะดวกในการเดินทางไปติดต่อทั้งเกี่ยวกับราชการและในชีวิตประจำวันอยู่แล้ว

2) การคมนาคมขนส่ง คือ ศูนย์บริการควรตั้งอยู่ในบริเวณที่มีเส้นทางคมนาคมสะดวก หมายถึง บริเวณที่ติดกับถนน หรือบริเวณที่มีถนนตัดผ่าน สามารถเดินทางและเข้าถึงได้ง่าย และสภาพถนนควรสามารถใช้ได้ทุกฤดูกาล เนื่องจากจะทำให้เกิดความสะดวกในการเดินทางภายในและระหว่างหมู่บ้าน

3) การใช้ประโยชน์ที่ดิน เป็นการพิจารณาถึงการใช้ประโยชน์ที่ดินของบริเวณนั้นว่าอยู่ในบริเวณที่มีการทำการเกษตร เนื่องจากศูนย์บริการเกษตรกร ควรตั้งอยู่ในบริเวณเป็นพื้นที่เกษตรกรรมมากกว่าพื้นที่อื่น ๆ

4) พื้นที่ที่ไม่มีโอกาสได้รับอันตรายจากน้ำท่วม คือ ศูนย์บริการเกษตรควรตั้งอยู่ในพื้นที่ที่ไม่มีความเสี่ยงจากน้ำท่วม ซึ่งเป็นอุปสรรคต่อเกษตรกรและการดำเนินงานของศูนย์บริการเกษตร

5) ปัจจัยอื่นๆ เช่น ความลาดชันของพื้นที่ คือ ศูนย์บริการเกษตรควรตั้งอยู่ในพื้นที่ที่ไม่มีความลาดชันสูง ซึ่งจะเป็นอุปสรรคต่อการเดินทางของเกษตรกร

ปัจจัยที่มาจากความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ

ปัจจัยที่ได้จากความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญส่วนใหญ่มีความคล้ายคลึงกับเกษตรกรตั้งที่ได้กล่าวไว้ข้างต้น สำหรับปัจจัยที่เพิ่มเติมมานั้นจะเป็นเรื่องของความพร้อมของสาธารณูปโภค คือ ไฟฟ้าและประปา เนื่องจากศูนย์บริการเกษตรนั้นควรตั้งอยู่ในบริเวณที่มีความพร้อมมากกว่าบริเวณที่ไม่มีความ และสอดคล้องกับประเด็นที่สำคัญที่ควรศึกษาในการวางแผนด้านกายภาพที่กล่าวถึงในบทที่ 2 ด้วยเหตุนี้ จึงสมควรรวมปัจจัยด้านสาธารณูปโภคไว้ในการคัดเลือกพื้นที่เหมาะสมด้วย

ปัจจัยเพิ่มเติมจากงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ปัจจัยด้านประชากรเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีความสำคัญ เนื่องจากการศึกษาการขยายตัวของประชากรและความหนาแน่นของประชากร จะช่วยให้ทราบถึงลักษณะประชากร ซึ่งมีความสำคัญต่อการพิจารณาที่ตั้งของกิจกรรมต่างๆ มากที่สุด และกลุ่มประชากรเป็นผู้ที่เกี่ยวข้องกับศูนย์บริการเกษตรในแง่ของผู้ที่จะเข้ารับบริการ กลุ่มประชากรในที่นี้จะหมายถึงเกษตรกรนั่นเอง และด้วยความสำคัญดังกล่าว จึงสมควรรวมปัจจัยด้านประชากรเข้ามาพิจารณาในการคัดเลือกพื้นที่เหมาะสมด้วยเช่นกัน

สรุปปัจจัยที่ใช้ในการค้นหาพื้นที่ที่เหมาะสมกับการกำหนดที่ตั้งศูนย์บริการเกษตร คือ

1) ปัจจัยด้านศูนย์กลางของชุมชน

กลุ่มตัวอย่างเกษตรกรส่วนใหญ่มีความเห็นว่า ในบริเวณศูนย์กลางชุมชนในชนบทเป็นบริเวณที่มีความเหมาะสมในเรื่องที่ตั้ง เนื่องจากความพร้อมในด้านต่างๆ ที่กล่าวไว้ข้างต้น ด้วยเหตุนี้การพิจารณาที่ตั้งจึงควรนำบริเวณศูนย์กลางชุมชนเข้ามาพิจารณาด้วย

2) ปัจจัยด้านการคมนาคมขนส่ง

กลุ่มตัวอย่างเกษตรกรส่วนใหญ่มีความเห็นรองลงมาว่า ความสะดวกในการเข้าถึงพื้นที่ต่าง ๆ ซึ่งหมายถึง เส้นทางถนนในระดับต่างๆ นั้นมีความสำคัญในการสร้างความสะดวกในการเดินทางของเกษตรกร ด้วยเหตุนี้จึงควรนำเรื่องการคมนาคมขนส่งเข้ามาพิจารณาด้วย

3) ปัจจัยด้านการใช้ประโยชน์ที่ดิน

กลุ่มตัวอย่างเกษตรกรส่วนใหญ่มีความเห็นว่า การพิจารณาที่ตั้งของศูนย์บริการเกษตรนั้นควรพิจารณาการใช้ประโยชน์ที่ดินในบริเวณนั้นด้วย ดังจะเห็นได้จาก เกษตรกรต้องการให้ศูนย์บริการเกษตรตั้งอยู่ในบริเวณชุมชนมากที่สุด นอกจากนี้จึงให้ความสำคัญรองลงมาว่าเป็นพื้นที่เกษตรกรรมหรือไม่ เนื่องจากการตั้งอยู่ในบริเวณชุมชนนั้นน่าจะก่อให้เกิดความสะดวกมากที่สุด ขณะที่พื้นที่เกษตรกรรมมีความเหมาะสมรองลงมา ส่วนการใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทอื่นมีความเหมาะสมลดลงไป

4) ปัจจัยด้านพื้นที่เสี่ยงภัยน้ำท่วม

กลุ่มตัวอย่างเกษตรกรส่วนใหญ่โดยเฉพะอย่างยิ่ง ชาวนา ให้ความสำคัญกับความเสียหายต่อการเกิดน้ำท่วมเป็นอย่างมาก เนื่องจากพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นบริเวณพื้นที่ราบลุ่มที่มีโอกาสเกิดน้ำท่วมได้เป็นประจำ ด้วยเหตุนี้การพิจารณาที่ตั้งจึงควรนำบริเวณเสี่ยงภัยน้ำท่วมมาพิจารณาด้วย

5) ปัจจัยด้านลักษณะภูมิประเทศ

กลุ่มตัวอย่างเกษตรกรยังให้ความสำคัญในเรื่องของลักษณะภูมิประเทศของพื้นที่ต่าง ๆ ด้วย ในที่นี้หมายถึงความลาดชันของพื้นที่ ซึ่งบริเวณที่มีความลาดชันสูงไม่น่าจะมีความเหมาะสมในการจัดตั้งศูนย์บริการเกษตรกร

6) ปัจจัยด้านสาธารณูปโภค

เป็นปัจจัยที่มาจากความเห็นของผู้เชี่ยวชาญและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยที่การพิจารณาความพร้อมทางด้านสาธารณูปโภคในแต่ละพื้นที่น่าจะทำให้ผลการศึกษามีความครอบคลุมเพื่อสามารถแบ่งระดับตามศักยภาพของพื้นที่ได้

7) ปัจจัยด้านประชากร

เป็นปัจจัยที่มาจากความเห็นของงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเช่นกัน โดยที่การพิจารณาการกระจายตัวของเกษตรกรในแต่ละพื้นที่น่าจะทำให้เห็นภาพการกระจายตัวของเกษตรกรในพื้นที่ต่าง ๆ ได้อย่างชัดเจน โดยที่บริเวณที่มีเกษตรกรอาศัยอยู่อย่างหนาแน่นน่าจะมีความเหมาะสมมากกว่าบริเวณที่อาศัยน้อย

5.4 สรุปรูปแบบการบริการที่เหมาะสมของศูนย์บริการเกษตรกร

ผลจากการสำรวจความต้องการของเกษตรกรเกี่ยวกับรูปแบบการบริการของศูนย์บริการเกษตรกร สรุปได้ว่าควรมีบริการดังนี้

1) การถ่ายทอดความรู้และเทคโนโลยีที่เป็นประโยชน์แก่เกษตรกร คือ คำแนะนำเกี่ยวกับพืชที่ทำการเพาะปลูก วิธีการเพาะปลูก การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีในการเพาะปลูก การใช้เครื่องจักรกลเพื่อเป็นแนวทางในการทำการเกษตร

2) การจัดหาปัจจัยการผลิต ได้แก่ เมล็ดพันธุ์ ปุ๋ย สารเคมีกำจัดแมลง คือ การจัดหาปัจจัยการผลิตเหล่านี้ในราคายุติธรรมแก่เกษตรกร โดยการบริการอาจเป็นการขายในราคาถูกลง การขายแบบผ่อนส่ง หรือการขายแบบให้ใช้ก่อนจ่ายทีหลัง เป็นต้น

3) การเก็บรักษาผลผลิต ได้แก่ ยุ้งฉาง ลานตากผลผลิต คือ บริการอำนวยความสะดวกในการจัดเก็บผลผลิตหลังจากการเก็บเกี่ยว เพื่อสามารถชะลอการขายผลผลิตและรอราคาได้ ซึ่งมีความจำเป็นสำหรับชาวนาและชาวไร่บางประเภท เช่น ข้าวโพด

4) การบริการอื่นๆ ได้แก่ การจัดหาเครื่องจักรกล การตลาด สินเชื่อ และการตรวจสอบคุณภาพผลผลิต

สรุปความต้องการของเกษตรกรในแต่ละกลุ่มพื้นที่ ได้ดังนี้
พื้นที่เพาะปลูกข้าว

1) การถ่ายทอดความรู้และเทคโนโลยีที่เป็นประโยชน์แก่เกษตรกร

- 2) การจัดหาปัจจัยการผลิต ได้แก่ เมล็ดพันธุ์ ปุ๋ย สารเคมีกำจัดแมลง
- 3) การเก็บรักษาผลผลิต ได้แก่ ยุ้งฉาง สานตากผลผลิต
- 4) การบริการอื่นๆ ได้แก่ การตลาด และการตรวจสอบคุณภาพผลผลิต

พื้นที่เพาะปลูกพืชไร่

- 1) การถ่ายทอดความรู้และเทคโนโลยีที่เป็นประโยชน์แก่เกษตรกร
- 2) การจัดหาปัจจัยการผลิต ได้แก่ เมล็ดพันธุ์ ปุ๋ย สารเคมีกำจัดแมลง
- 3) การบริการอื่นๆ ได้แก่ การจัดหาเครื่องจักรกล การตลาด และสินเชื่อ

พื้นที่เพาะปลูกพืชผสม

- 1) การถ่ายทอดความรู้และเทคโนโลยีที่เป็นประโยชน์แก่เกษตรกร
- 2) การจัดหาปัจจัยการผลิต ได้แก่ เมล็ดพันธุ์ ปุ๋ย สารเคมีกำจัดแมลง



ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย